

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

VÝCHOVNÉ PŮSOBENÍ RODIČŮ V OBLASTI ONLINE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ DĚTÍ

Diplomová práce

Autor:	Bc. Pavla Polášková
Studijní program:	Sociální pedagogika
Vedoucí práce:	PaedDr. Martin Knytl, MCS
Oponent práce:	doc. PaedDr. Martina Maněnová, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Pavla Polášková

Studium: P21P0830

Studijní program: N0111A190018 Sociální pedagogika

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Výchovné působení rodičů v oblasti online rizikového chování dětí**

Název diplomové práce Parental Education of Children in the Field of Online Risky Behaviour
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá výchovným působením rodičů na děti v kontextu online rizikového chování. Teoretická část se zaměřuje na kybergeneraci dětí a mládeže, online rizikové chování dětí, orientuje se na rodinu jako primární socializační činitel, a především na výchovné působení rodičů v oblasti online rizikového chování dětí. Praktická část obsahuje kvantitativně orientované průzkumné šetření zaměřené na zkušenosti rodičů s výchovným působením na děti v oblasti online rizikového chování.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2016. 254 s. ISBN 978-80-247-5326-3.

SLOBODA, Zdeněk. *Mediální výchova v rodině: postoje, nástroje, výzvy.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 246 s. ISBN 978-80-244-4496-3.

STAŠOVÁ, Leona, SLANINOVÁ, Gabriela a JUNOVÁ, Iva. *Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 212 s. ISBN 978-80-7435-567-7.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu.* Praha: Grada, 2014. 183 s. ISBN 978-80-210-7527-6.

UHLS, Yalda T. *Mediální mámy a digitální tátové: rady, které na internetu nenajdete.* Praha: Portál, 2018. 239 s. ISBN 978-80-262-1317-8.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PaedDr. Martin Knytl, MCS

Oponent: doc. PaedDr. Martina Maněnová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 1.2.2022

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Výchovné působení rodičů v oblasti online rizikového chování dětí“ vypracovala pod vedením vedoucího práce PaedDr. Martina Knytla, MCS, samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Ve Svitavách dne 16. 4. 2023

Bc. Pavla Polášková

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu diplomové práce PaedDr. Martinu Knytlovi, MCS, za odborné vedení, cenné rady, vstřícný přístup a ochotu při konzultování diplomové práce. Poděkování patří také mým nejbližším za podporu během studia, stejně jako respondentům za participaci na průzkumném šetření.

ANOTACE

POLÁŠKOVÁ, Pavla. *Výchovné působení rodičů v oblasti online rizikového chování dětí*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 101 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá výchovným působením rodičů na děti v kontextu online rizikového chování. Teoretická část se zaměřuje na vymezení cílové skupiny dětí a na postavení současné generace dětí v kybersvětě. Pozornost je věnována rovněž rizikovému chování a jeho formám, specifickým kyberprostoru a vybraným formám online rizikového chování, kterými jsou kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking a sexting. Práce se dále zabývá rodinou jako primárním socializačním činitelem, medializací a digitalizací rodinného prostředí, mediální výchovou v rodině a mediačními strategiemi rodičů zaměřenými na online rizikové chování dětí. Empirická část obsahuje kvantitativně orientované průzkumné šetření realizované pomocí anonymního online dotazníku, které se zaměřuje na zjištění názorů rodičů a jejich zkušeností s výchovným působením ve smyslu uplatňování mediačních strategií na děti ve věku 6–18 let v oblasti online rizikového chování.

Klíčová slova: děti, rizikové chování, kybersvět, mediální výchova, mediační strategie

ANNOTATION

POLÁŠKOVÁ, Pavla. *Parental Education of Children in the Field of Online Risky Behaviour*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023. 101 pp. Diploma Thesis.

The diploma thesis deals with the parental education of children in the context of online risky behaviour. The theoretical part focuses on defining the target group of children and on the position of the current generation of children in the cyber world. Attention is also paid to risky behaviour and its forms, the specifics of cyberspace and selected forms of online risky behaviour, which are cyberbullying, cybergrooming, cyberstalking and sexting. The thesis also deals with the family as a primary socialization agent, medialization and digitization of the family environment, media education in the family and mediation strategies of parents focused on children's online risky behaviour. The empirical part contains a quantitatively oriented survey conducted using an anonymous online questionnaire, which focuses on finding out parents' opinions and their experiences with educational action in the sense of applying mediation strategies to children aged 6–18 years in the field of online risky behaviour.

Keywords: children, risky behaviour, cyber world, media education, mediation strategies

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 KYBERGENERACE DĚTÍ.....	11
1.1 Vymezení cílové skupiny dětí	11
1.2 Postavení současné generace dětí v kybersvětě	14
2 ONLINE RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ DĚTÍ.....	17
2.1 Rizikové chování a jeho formy	17
2.2 Kyberprostor a jeho specifika v kontextu online rizik	20
2.3 Vybrané formy online rizikového chování dětí	22
3 VÝCHOVNÉ PŮSOBNÍ RODIČŮ NA DĚTI V KONTEXTU ONLINE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	35
3.1 Rodina jako primární socializační činitel.....	35
3.2 Medializace a digitalizace rodinného prostředí.....	37
3.3 Mediální výchova v rodině.....	38
3.4 Mediační strategie rodičů zaměřené na online rizikové chování dětí	42
4 PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ ZAMĚŘENÉ NA NÁZORY RODIČŮ A JEJICH ZKUŠENOSTI S VÝCHOVNÝM PŮSOBNÍM NA DĚTI V OBLASTI ONLINE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	48
4.1 Projekt průzkumného šetření.....	48
4.2 Výsledky průzkumného šetření	54
4.3 Ověřování hypotéz	72
4.4 Shrnutí výsledků průzkumného šetření	81
ZÁVĚR	88
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	91
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	100
PŘÍLOHY.....	102

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá výchovným působením rodičů na děti v kontextu online rizikového chování. Rizikové chování, které je jedním z našich stěžejních témat, je ve většině odborných zdrojů spojováno s 15. až 18. rokem věku, tedy s obdobím dospívání. Některé zdroje však říkají, že v současné době se rizikové chování začíná rozvíjet v mnohem nižším věku, a z toho důvodu se diplomová práce orientuje na cílovou skupinu dětí primárně ve věku od 6 do 18 let.

Skutečností je, že současná generace dětí se od útlého věku pohybuje v prostředí moderních technologií a digitálních médií, což můžeme v některých ohledech považovat za problematické. Online prostředí sice nabízí mnoho dobrých příležitostí, avšak vedle nich je potřeba reflektovat také negativní aspekty a nástrahy, které jsou s pohybem v tomto prostoru spojeny a které mohou být velmi nebezpečné, zvláště pokud o nich uvažujeme v souvislosti s dětmi. V diplomové práci se zaměříme na online rizikové chování jako na jedno z možných nebezpečí, se kterým se děti v prostředí internetu mohou setkat. Orientujeme se na čtyři vybrané formy, tedy na kyberšikanu, kybergrooming, kyberstalking a sexting.

Vycházíme z faktu, že děti jsou velmi zranitelné, a proto považujeme výchovné působení zaměřené na online rizikové chování za velmi důležitou součást dnešní výchovy. Zabýváme se přitom výchovným působením rodičů, protože děti se s moderními technologiemi a internetem poprvé setkávají právě v prostředí rodiny. Vzhledem k tomu, že rodina představuje primární socializační činitel, který má na dítě nejvýznamnější a zároveň nezastupitelný vliv, se výchovné působení rodičů v oblasti online rizikového chování dětí stalo středem našeho zájmu. Jsou to totiž právě rodiče, kteří by měli položit základy mediální gramotnosti svých dětí, rozvíjet jejich povědomí o online rizicích a rizikovém chování na internetu a vést je k bezpečnému chování v tomto prostředí.

Cílem diplomové práce je popsat problematiku výchovného působení rodičů v oblasti online rizikového chování dětí a zjistit, jaké jsou názory rodičů a jejich zkušenosti s výchovným působením ve smyslu uplatňování mediačních strategií na děti ve věku 6–18 let v oblasti online rizikového chování.

První kapitola diplomové práce se po teoretické stránce zaměřuje na vymezení cílové skupiny dětí a na postavení současné generace dětí v kybersvětě. Druhá kapitola se zabývá rizikovým chováním dětí a jeho formami, specifiky kyberprostoru v kontextu online rizik a vybranými formami online rizikového chování, konkrétně kyberšikanou, kybergroomingem, kyberstalkingem a sextingem. Třetí kapitola se orientuje na výchovné působení rodičů na děti v kontextu online rizikového chování, kde se zaobírá rodinou jako primárním socializačním činitelem, medializací a digitalizací rodinného prostředí, mediální výchovou v rodině a mediačními strategiemi rodičů zaměřenými na online rizikové chování dětí. Poslední, čtvrtá kapitola pak obsahuje kvantitativně orientované průzkumné šetření realizované pomocí anonymního online dotazníku.

1 KYBERGENERACE DĚTÍ

Současnou generací dětí se zabývá mnoho odborníků, avšak i přes tuto skutečnost nemáme k dispozici pouze jediné platné vymezení, prostřednictvím kterého by bylo možné tuto cílovou skupinu jednoznačně charakterizovat. První kapitola se tedy orientuje na vymezení cílové skupiny dětí, v některých kontextech označované jako kybergenerace dětí, z různých úhlů pohledu. S ohledem na téma diplomové práce se v rámci první kapitoly zabýváme taktéž postavením současné generace dětí v kybersvětě.

1.1 Vymezení cílové skupiny dětí

Průcha, Walterová a Mareš (2003) za dítě považují jedince v životní fázi od narození do období dospívání. Upozorňují však na skutečnost, že dle některých pojetí je za dítě považován jedinec již před narozením, tedy v prenatálním období vývoje. Dětství tito autoři vnímají jako počáteční období životní dráhy každého jedince, které končí proměnou dítěte v adolescenta, což nastává přibližně ve věku 14–15 let. Dále uvádějí, že se jedná o období tělesného, intelektuálního, jazykového, emocionálního a sociálního vývoje, v rámci kterého se utváří zásadní rysy osobnosti.

Vágnerová (2012) říká, že z hlediska vývojové psychologie lze dětství rozdělit do šesti základních období. Jedná se o období prenatální (doba od oplození vajíčka do narození dítěte), novorozenecké (od narození do 1 měsíce) a kojenecké (od 1 měsíce do 1 roku), na které poté navazuje batolecí věk (od 1 roku do 3 let), předškolní období (od 3 do 6 let) a školní věk, který se dělí na tři dílčí fáze – raný školní věk (od 6 do 9 let), střední školní věk (od 9 do 11–12 let) a starší školní věk (od 11–12 do 15 let).

Z uvedeného textu vyplývá, že školní věk, respektive starší školní věk, trvá do ukončení povinné školní docházky, tedy přibližně do 15 let, a poté nastupuje období dospívání (adolescence), které je však od dětství odděleno a pojímáno jako období samostatné. Pro ujasnění pojmosloví a lepší orientaci v následujícím textu doplníme, že termín „adolescence“, tedy dospívání, který je dle Macka (2003) typický především pro psychologii, je ekvivalentem pojmu „mládež“, který využívá spíše pedagogika.

S pojmem „dítě“ se můžeme setkat taktéž například v kontextu trestněprávním. Dle § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, se za dítě považuje osoba mladší 18 let, nestanoví-li trestní zákon jinak. Můžeme tedy konstatovat, že konec dětství

dle tohoto pojetí jednoznačně nastupuje s dosažením zletilosti. Na tomto místě si můžeme povšimnout nejasností ve věkovém vymezení i v rámci legislativy, neboť dle § 2 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, je dítětem jedinec, který v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku.

Můžeme tedy konstatovat, že zatímco dle některých pojetí se za počátek dětství považuje narození, dle jiných pojetí je součástí dětství i prenatální období vývoje člověka. Zatímco v některých významech je konec dětství spojován s dosažením dospělosti a dovršením 18. roku věku, v jiných významech se období dospívání k dětství již neřadí a o dětství samotném je uvažováno přibližně do 15. roku věku.

V rámci diplomové práce se zabýváme výchovným působením rodičů v oblasti online rizikového chování dětí ve věku od 6 do 18 let, jak již bylo nastíněno v úvodu. Z hlediska vývojové psychologie je pro nás tedy zvláště důležité období od raného školního věku, přičemž pomyslným závěrem je z hlediska věku dosažení zletilosti, což je typické pro období dospívání. V kontextu pedagogiky pak můžeme o 18. roku věku hovořit jako o horní hranici věku středoškolské mládeže. Z uvedených důvodů, ačkoliv se diplomová práce týká primárně dětí, se v textu místy objevuje i termín „mládež“ nebo jeho ekvivalent „dospívající“, který se s dětstvím v našem pojetí pojí a prolíná.

Raný (mladší) školní věk představuje dle Vágnerové (2012) období od nástupu do školy, trvající přibližně od 6 do 9 let. Nástup do školy je přitom velice důležitým sociálním mezníkem, protože dítě získává novou roli. Pro toto období je příznačná změna sociálního postavení, jež ovlivňuje další vývoj dětské osobnosti. Zásadní je zvládnutí nové sociální role a získání základů vzdělanosti.

Střední školní věk trvá dle Vágnerové (2012) od 9 do 11–12 let, tedy do doby, kdy dítě přechází na 2. stupeň základní školy či na nižší stupeň střední školy. V rámci tohoto období dochází k mnoha změnám, které můžeme považovat za přípravu na dospívání. Dochází k budování určité pozice ve škole, která předurčuje budoucí sociální postavení jedince, a také ve vrstevnických skupinách, které ovlivňují další osobnostní vývoj jedince.

Starší školní věk pak představuje období 2. stupně základní školy a trvá do ukončení povinné školní docházky, tedy přibližně do 15 let. Z biologického hlediska se jedná o období pubescence, což je první fáze dospívání (Vágnerová, 2012). Langmeier

plnohodnotný sociální status. Znamená to tedy, že v současné době spodní hranice věku mládeže klesá a horní hranice naopak roste. To také může být důvodem, proč se názory na věkové vymezení příslušníků kategorie mládeže dle různých autorů natolik různí.

O mládeži hovoří také současná legislativa. § 2 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů za mládež označuje děti a mladistvé, není-li stanoveno jinak. Na počátku podkapitoly jsme uvedli, kdo je dle tohoto zákona dítětem, pro ucelenost nyní doplníme, že za mladistvého je považována osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok, ale nepřekročila rok osmnáctý.

Pokud bychom chtěli hovořit o charakteristických znacích mládeže, Kraus (1990) uvádí, že pro mládež je příznačná příprava na výkon profese, sociální nezralost, postupné zvnitřňování hodnotového systému společnosti a společenských norem a také osvojování sociálních mechanismů. Mládí dle tohoto autora představuje období plné napětí – jedinci vykazují zvýšenou míru kritičnosti, touhu po samostatnosti, svobodě i dobrodružství a často se uchylují k negativnímu hodnocení druhých. Macek (2003) dodává, že u mladé generace navíc došlo k relativizaci tradičních norem a hodnot, což podpořilo větší důraz na přítomnost a odklad či úplné odmítání závazků. Tentýž autor také upozorňuje na nárůst rizikového chování této cílové skupiny.

Předmětem našeho zájmu je z hlediska věku zejména mládež středoškolská, a proto se nyní zaměříme na její stručnou charakteristiku. Kraus (2006) uvádí, že se jedná o jedince ve věku obvykle od 15 do 18 let, kteří po ukončení povinné školní docházky pokračují v institucionálním vzdělávání. Dle Národního ústavu pro vzdělávání (2011, online) můžeme hovořit o počátku přípravy na výkon profese, která se uskutečňuje v rámci středního vzdělávání, jež rozvíjí vědomosti, dovednosti a kompetence žáků a připravuje je na další studium nebo na kvalifikovaný výkon povolání. Střední vzdělávání se v našem prostředí odehrává na gymnáziích, středních odborných školách, středních odborných učilištích a v konzervatořích.

1.2 Postavení současné generace dětí v kybersvětě

K závěru předchozí podkapitoly jsme uvedli některé charakteristiky současné generace mládeže, záměrně jsme však „opomněli“ zmínit jednu z nejvýraznějších charakteristik, která je aktuálně příznačná nejen pro období mládí, ale také pro období dětství. Jedná se

o velice úzké propojení s moderními technologiemi, jako jsou chytré mobilní telefony, tablety, počítače, notebooky a další zařízení, která umožňují připojení k internetu a proniknutí do kybersvěta či online prostředí. Ne nadarmo se dnes mluví o síťové či digitální generaci, digitálních domorodcích, kybergeneraci nebo generaci „Z“.

Žijeme ve 21. století, pro které je charakteristický velmi rychlý vývoj. To, co bylo dříve považováno za jedinečné možnosti, je dnes naprostou samozřejmostí. Oblastmi, které dříve neměly tak dominantní vliv a dnes ovlivňují celý svět, jsou zejména moderní technologie a internet.

Skutečností je, že moderní technologie ovlivňují nás všechny, avšak zvláště výrazný vliv můžeme spatřovat právě u současné generace dětí. To potvrzuje například Kopecký (2015, online), který píše o generaci „Z“, jejímiž představiteli jsou právě děti 21. století, které vyrůstají pod neustálým vlivem chytrých zařízení a internetu. Šmahel (2014) pak dodává, že dnešní děti se do světa plného elektronických médií narodili a již nevědí, jaké to je žít bez nich, a právě z tohoto důvodu současnou generaci dětí Sak (2016, online) označuje za kybergeneraci či generaci sítí, na jejíž formování mají největší podíl právě internet a moderní technologie.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2022, online) pak doplňuje, že současná digitální generace má k dispozici nespočet chytrých zařízení, které jsou v mnohých ohledech velkým přínosem, avšak je třeba se na ně dívat také kriticky a vnímat je i jako hrozbu. Za představitele digitální generace se označují tzv. digitální domorodci, což jsou jedinci, kteří jsou celý život obklopeni zmíněnými chytrými zařízeními, tedy dnešní děti a dospívající.

Taktéž volný čas dětí nabral s rozvojem moderních technologií nových rozměrů. Výsledky mezinárodního výzkumu s názvem „EU Kids Online IV“, který v 19 zemích mapoval online chování dětí ve věku 9–17 let, poukazují na alarmující zjištění. Čas, který tato cílová skupina tráví na internetu, se napříč různými státy za poslední desetiletí zdvojnásobil. Až 35 % českých dětí tráví v online prostředí během všedních dní 4 a více hodin, 9 % dokonce 7 hodin a více. Během víkendů pak čas strávený online prudce roste. Platí také, že čím jsou děti starší, tím intenzivněji se v online prostředí pohybují (Bedrošová et al., 2018, online).

Z předchozího textu vyplývá, že moderní technologie a internet se stal nedílnou a naprosto běžnou součástí života dnešních dětí. Kybersvět se postupně proměnil v místo, kam se přesunulo mnoho aktivit, které se dříve odehrávaly pouze ve světě skutečném. Aby se dnešní generace dětí mohla vzdělávat, bavit se, či komunikovat s kamarády, nemusí vynaložit téměř žádné úsilí, jedinou podmínkou je být online. Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že chytrá zařízení, pomocí kterých lze proniknout do kybersvěta, jsou velmi užitečným pomocníkem, jenž usnadňuje každodenní život a nabízí spoustu možností a příležitostí, avšak vedle těchto pozitivních aspektů stojí taktéž aspekty negativní, které mohou být velmi nebezpečné, zvláště pokud o nich uvažujeme v souvislosti s dětmi.

Hulanová (2012) v rámci negativních aspektů moderních technologií zdůrazňuje skutečnost, že děti jsou velmi zranitelné a nedokážou se s některými situacemi, které se v prostředí internetu odehrávají, jednoduše vyrovnat. Kybersvět je pro ně světem neomezených možností, a to jak v dobrém, tak špatném slova smyslu, čímž autorka odkazuje například na ztrátu reálných kontaktů a s tím související izolovanost, anonymitu a možné opadnutí zábrán či velké množství času stráveného online. Upozorňuje také na různé formy online rizikového chování a internetovou kriminalitu páchanou na dětech, zejména na kontakt s online agresory a predátory. Shodně s Hulanovou o probírané problematice uvažují i další autoři, například Ševčíková a kol. (2014), Kopecký a kol. (2015) či Kopecký, Szotkowski a Dobešová (2021), kteří se zabývají problematikou ohrožení dětí v kontextu digitálních technologií, obdobně jako nespočet dalších odborníků na probírané téma.

Pokud bychom se tedy chtěli zamyslet nad postavením současné generace dětí v kybersvětě, můžeme uvést, že je poněkud problematické, neboť z uvedeného textu vyplývá, že pro tuto generaci není jednoduché se z vlivu všudypřítomných technologií vymanit, protože jsou s nimi ve velmi těsném spojení. Na jedné straně jsou dobrým nástrojem, na druhé straně však díky nim může být zejména nejmladší generace v jistém ohrožení, a je tedy potřeba jim v tomto ohledu poskytovat zvláštní péči a pozornost. Právě zde se otvírá prostor pro výchovné působení na děti v kontextu online rizikového chování a online rizik, ať už se jedná o rodinu, školu či další pečující subjekty. Zvláštní důraz je třeba klást především na výchovné působení v rodině, která představuje primární socializační činitel, jenž má na dítě nejvýznamnější vliv.

2 ONLINE RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ DĚTÍ

Kybersvět je pro současnou generaci dětí naprosto přirozenou součástí života. Nejrozumnější technologická zařízení mohou být skvělým pomocníkem, ale v určitém smyslu také hrozbou, čímž máme na mysli možný výskyt rizikového chování, které se kromě skutečného světa postupně začalo objevovat i v online prostředí. Druhá kapitola se nejprve zaměřuje na vymezení rizikového chování a jeho forem v obecném pojetí, následně jsou představena specifika kyberprostoru v kontextu online rizik a samotné jádro kapitoly je tvořeno vybranými formami online rizikového chování, kterými jsou kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking a sexting.

2.1 Rizikové chování a jeho formy

Nielsen Sobotková a kol. (2014) uvádějí, že rizikové chování dětí a dospívajících je přirozeně přítomno v každé generaci a do jisté míry představuje normativní součást vývoje každého jedince. Platí dokonce, že pouze část dětí a dospívajících vyrostе bez prožití některé z forem rizikového chování. Autoři dodávají, že většině odborných zdrojů je výskyt a rozvoj rizikového chování spojován s 15. až 18. rokem věku, avšak zároveň upozorňují na skutečnost, že ve 21. století se rizikové chování začíná rozvíjet mnohem dříve, již okolo 11. roku věku.

Období transformace mezi dětstvím a dospělostí je dle Dolejše a Orla (2017) obdobím, pro které je charakteristické poznávání světa i sebe samého, testování hranic a experimentování s aktivitami různé povahy. Zatímco některé z nich mohou být pozitivně orientované a tedy bezpečné, jiné můžeme označit naopak za nebezpečné a rizikové. Hamanová a Csémy (2014) uvádějí, že dospívající se v současném světě musí vyrovnávat nejen s biologickými a psychickými změnami, které jsou s obdobím dospívání přirozeně spojené, ale také se změnami týkajícími se dnešní zrychlené společnosti. I tito autoři potvrzují, že experimentování s rizikem k období dospívání patří, ale za běžnou součást vývoje se považuje pouze v situaci, má-li přechodné trvání a omezenou míru.

Dolejš uvádí, že „*pojmem rizikové chování definujeme takové chování jedince nebo skupiny, které zapříčiňuje prokazatelný nárůst sociálních, psychologických, zdravotních, vývojových, fyziologických a dalších rizik pro jedince, pro jeho okolí a/nebo pro společnost.*“ (Dolejš, 2010, s. 9)

Obdobně vnímá tento fenomén také Širůčková, která říká, že „rizikové chování lze nejobecněji charakterizovat jako takové chování, které má negativní dopady na fyzické či psychické fungování člověka a které je nějakým způsobem ohrožující i pro jeho okolí.“ (Širůčková, 2012, s. 127)

Pro orientaci v pojmosloví, které se týká probírané problematiky, je důležité zmínit, že rizikové chování představuje pojem, který je odborníky užíván až v posledních 5–10 letech. Dříve byly jednotlivé formy rizikového chování označovány obecnými termíny, jako je například problémové, disociální, asociální, antisociální nebo delikventní chování. Z uvedeného tedy vyplývá, že pojem „rizikové chování“ představuje zastřešující termín, který zahrnuje všechny uvedené způsoby chování (Dolejš, 2014). Vhodné je také uvést, že pojem „rizikové chování“ postupně nahradil dříve užívaný termín „sociálně patologické jevy“, od kterého se postupně upustilo vzhledem k jeho přílišné obecnosti (Dolejš, 2010).

V následujícím textu se budeme věnovat formám rizikového chování, přičemž je dobré upozornit na skutečnost, že existuje více pohledů na jejich členění. Různí autoři se ve svých výčtech forem rizikového chování drobně odlišují, což může být dáno, jak uvádí Dolejš (2010), neustálým vývojem fenoménu rizikového chování.

Například Širůčková (2012) uvádí, že rizikové chování představuje pojem vztahující se ke komplexní kategorii chování, jež zahrnuje:

- mezilidské agresivní chování (např. násilí, šikana, týrání, nesnášenlivost, diskriminace, extremismus),
- delikventní chování vztahující se k majetku (např. krádeže, vandalismus),
- rizikové zdravotní návyky (např. kouření, užívání alkoholu a drog, nezdravé stravovací návyky, nedostatečná či nadměrná pohybová aktivita),
- sexuální chování (např. předčasné zahájení sexuálního života, promiskuita, nechráněný pohlavní styk, předčasné mateřství a rodičovství),
- rizikové chování ve vztahu k společenským institucím (např. záškoláctví),
- hráčství,
- rizikové sportovní aktivity (např. adrenalinové a extrémní sporty).

K rizikovému chování se vyjadřuje taktéž Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Formy rizikového chování, které byly formulovány již v roce 2010, jsou vymezeny v aktuálně platném dokumentu s názvem „Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027“. Jedná se o následující:

- agresi, šikanu, kyberšikanu a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, domácí násilí, vandalismus, intoleranci, antisemitismus, extremismus, rasismus, xenofobii, homofobii,
- záškoláctví,
- závislostní chování (užívání návykových látek, závislost na internetu, gambling),
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- poruchy příjmu potravy,
- negativní působení sekt,
- sexuální rizikové chování.

Nielsen Sobotková a kol. (2014) pak vymezují tyto formy rizikového chování:

- záškoláctví,
- lhaní,
- agresivitu a agresivní chování,
- šikanu, kyberšikanu a násilné chování,
- kriminální jednání,
- vandalismus,
- závislostní chování (legální i nelegální návykové látky, látkové i nelátkové závislosti včetně závislosti na internetu),
- rizikové chování na internetu (např. navštěvování nevhodných či nelegálních webových stránek, oslovení cizí osobou, velké množství času stráveného online),
- rizikové sexuální chování (např. předčasný pohlavní styk, promiskuita, předčasné mateřství),
- rizikové chování v dopravě (např. neznalost dopravních předpisů, přeceňování vlastních schopností),
- rizikové sporty a hazardní hry,
- užívání anabolik a steroidů,
- nezdravé stravovací návyky,
- xenofobii, rasismus, intoleranci, antisemitismus.

Z uvedeného textu vyplývá, že rizikové chování je považováno za přirozenou součást vývoje dětí a dospívajících, jestliže má přechodné trvání a omezenou míru. I přesto může být spojeno s negativními důsledky nejen pro aktéry takového jednání, ale také pro celou společnost. Již bylo uvedeno, že fenomén rizikového chování představuje neustále se vyvíjející jev, což může být důvodem pro ne zcela jednotné pojmání této problematiky různými autory, ale také pro zařazení rizikového chování na internetu, včetně závislosti na internetu, kyberšikany a dalších rizikových forem komunikace prostřednictvím médií, mezi formy rizikového chování, jakožto forem nových, vyvstávajících vlivem neustálého technologického vývoje. Obohacení konceptu rizikového chování právě o tyto okruhy lze vzhledem k poměrně vysoké nebezpečnosti těchto jevů zejména pro děti a mládež považovat za více než vhodné.

2.2 Kyberprostor a jeho specifika v kontextu online rizik

Pro další pokračování je nutné vymezit, co je to kyberprostor a jaká jsou jeho specifika v kontextu online rizik. Hulanová (2012) uvádí, že kyberprostor představuje označení pro digitálně vytvořené prostředí, do kterého můžeme proniknout pomocí internetových sítí. Taktéž Divínová (2005) uvádí, že se jedná o virtuální prostor, který umožňuje vstup prostřednictvím připojení k internetu. Šmahaj (2014) pak o kyberprostoru uvažuje jako o komunikačním prostředí, které umožňuje celosvětové propojení.

Šmahel (2014) říká, že jsou to právě digitální média, tedy chytré mobilní telefony, tablety, stolní počítače, notebooky, digitální televize a další zařízení, pomocí kterých se můžeme připojit k internetu a proniknout tak do kyberprostoru. Všechna tato chytrá zařízení pak můžeme využívat k neustálému digitálnímu kontaktu se svým okolím a mnoha dalším aktivitám.

Hulanová (2012) uvádí, že zásluhou kyberprostoru je možné reálný svět omezit na místo, ve kterém neexistují hranice. K tomu, abychom mohli být v kontaktu s ostatními a vykonávat mnohé aktivity, nám dnes stačí pouze připojení k internetu, interakce tváří v tvář již není nutností. Z uvedeného textu tedy vyplývá, že kyberprostor je místem, který v mnoha ohledech dokáže nahradit svět reálný, avšak skutečností je, že se tyto dva světy od sebe odlišují.

Ačkoliv se v kyberprostoru i skutečném světě mohou odehrávat obdobné aktivity, chování jedinců v těchto dvou prostředích může být diametrálně odlišné. Tuto změnu chování Suler (1998; In: Hulanová, 2012) odůvodňuje působením psychologických aspektů kyberprostoru, které můžeme označit také jako negativní aspekty pohybu v kyberprostoru. Vlivem těchto aspektů se v online prostředí mění vnímání druhých i sebe samých, což může být důvodem právě pro rozdílné chování některých uživatelů v online prostředí a ve světě skutečném. Mezi zmíněné psychologické aspekty pohybu v kyberprostoru dle Sulera (1998; In: Hulanová, 2012) patří:

1. Omezené vnímání – kyberprostor neumožňuje přímou komunikaci tváří v tvář, přičemž nejčastějším prostředkem komunikace je psaný text, a proto může být omezena schopnost empatie uživatelů.
2. Písemný projev – vzhledem k absenci přímé komunikace tváří v tvář mohou uživatelé v kyberprostoru vystupovat pod různými identitami, jež mohou dle potřeby měnit.
3. Flexibilita identity – kyberprostor se vyznačuje nejen možností změny identity, ale také anonymitou, která může být využita k ventilaci negativních pocitů či realizaci nezákonných aktivit, ke kterým by se uživatelé v reálném světě pravděpodobně nikdy neuchýlili.
4. Změněné vnímání – v kyberprostoru je možné zažívat až nereálné zážitky, což může být pro některé uživatele velmi atraktivní. Tímto aspektem lze vysvětlit také vznik závislosti na internetu.
5. Rovnost statusu – v kyberprostoru existuje internetová demokracie, která se vyznačuje stejnou příležitostí k vyjádření bez ohledu na postavení, vzdělání, pohlaví či rasu. Vliv v kyberprostoru je ovlivněn zejména schopností uživatelů zacházet s novými technologiemi a jejich dostupností.
6. Transcendentální prostor – kyberprostor se vyznačuje bezvýznamností geografické polohy a absencí hranic, díky čemuž mohou být uživatelé kdykoliv ve spojení s lidmi z druhého konce světa, avšak stejně jednoduše se mohou spojit také s lidmi s negativními záměry.
7. Časová flexibilita – v kyberprostoru je možné být v kontaktu s ostatními bez nutnosti komunikace ve stejném čase, což uživatelům dává možnost pro promyšlení odpovědi. Na druhé straně lze vzhledem k častým změnám internetového prostředí čas strávený v kyberprostoru vnímat jako zrychlený.

8. Sociální mnohočetnost – kyberprostor umožňuje komunikovat s několika uživateli najednou, přičemž hlavní roli zde hrají například společné zájmy, jejichž zásluhou je možné navazovat kontakty záměrně. Jedná se však také o nebezpečný aspekt, protože osoby s negativními záměry mohou cíleně upravovat své profily tak, aby zapůsobily.
9. Možnost záznamu – aktivity, ke kterým se v kyberprostoru uživatelé uchylují, je možné trvale zaznamenat a uchovat, přičemž tyto záznamy mohou být kdykoliv obnoveny a použity.
10. Narušení přenosu – vzhledem k tomu, že při pohybu v kyberprostoru dochází k práci s technikou, existuje možnost její poruchy, zásluhou které se nemusí podařit určitou online aktivitu úspěšně dokončit.
11. Disinhibice – v kyberprostoru dochází k absenci komunikace tváří v tvář, což může vést k opadnutí ostychu a zábrán, v horším případě i k porušování zákonů a zákazů. Díky této skutečnosti mohou uživatelé v kyberprostoru dělat to, co by v reálném světě nikdy neudělali, a říkat to, co by v reálném světě nikdy neřekli. Platí, že na opadnutí zábrán má největší vliv již zmíněná anonymita.

Z uvedeného textu vyplývá, že v důsledku zmíněných aspektů kyberprostoru může online komunikace představovat velké riziko, neboť online prostředí představuje místo pro zcela svobodné vyjadřování s možností anonymity, čímž dochází k opadnutí zábrán a ke snížení vnímání následků případného negativního chování. Děti se tak mohou setkat například s kyberšikanou, kontaktováním cizími osobami včetně nabídek k osobnímu setkání, nebezpečným pronásledováním a obtěžováním nebo zasíláním zpráv, fotografií či videí se sexuální tematikou a dalšími rizikovými situacemi. Pro nejmladší generaci může být taková zkušenost obtížně zpracovatelná, a proto je důležité, aby o možných negativních jevech měla povědomí, nejlépe od počátku používání internetu.

2.3 Vybrané formy online rizikového chování dětí

Vzhledem k tomu, že se kybersvět stal nenahraditelnou součástí dětství, se také rizikové chování postupně přesunulo do tohoto prostředí, kde nabralo zcela nových rozměrů (Vannucci et al., 2020, online). Aktuálně existuje široká škála online rizik, se kterými se děti mohou při pohybu v kybersvětě setkat. Z průzkumu současných zdrojů zaměřujících se na online rizika vyplývá, že intenzivní pozornost je věnována zejména kyberšikaně,

kybergroomingu, kyberstalkingu a sextingu, a právě z toho důvodu se v následujícím textu budeme věnovat těmto čtyřem formám online rizikového chování.

Kyberšikana

Valihorová a Holáková (2015, online) uvádějí, že s příchodem moderních technologií se v naší společnosti objevila nová podoba šikany, která je na těchto technologiích přímo závislá. Autorky odkazují právě na kyberšikanu, tedy na formu online rizikového chování, které se nyní budeme věnovat.

Definice kyberšikany vychází z vymezení tradiční šikany, a z toho důvodu se nejprve zaměříme na tento jev. Kolář, který šikanu vztahuje zejména ke školnímu prostředí, ji definuje jako situaci, kdy *„jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“* (Kolář, 2011, s. 32)

Olweus (1994; In: Černá, 2013) pak uvádí, že určité chování či jednání lze označit za šikanu za předpokladu, splňuje-li tato tři hlavní kritéria:

- jedná se o úmyslné a záměrné agresivní jednání,
- zmíněné úmyslné a záměrné agresivní jednání je opakované,
- vztah oběti a agresora je charakteristický mocenskou nerovnováhou – oběť nemá možnost se snadno bránit, přičemž v případě tradiční šikany je agresor fyzicky zdatnější nebo má jinou výhodu, například v podobě vyšší pozice ve skupině.

Černá (2013) k charakteristickým znakům šikany dodává, že oběť takové jednání vnímá jako nepříjemné a ubližující, přičemž svým vlastním jednáním agresora žádným způsobem neprovokuje. Samotné útoky se pak odehrávají v prostředí, které není možné jednoduše opustit, například ve škole, školní třídě apod.

Na tomto místě se můžeme přesunout k vymezení kyberšikany. Za autora termínu „kyberšikana“ je považován Bill Belsey, který ji vymezuje jako *„úmyslné, opakované a nepřátelské chování ze strany jednotlivce nebo skupiny za účelem ublížit ostatním a zároveň zahrnuje využití informačních a komunikačních technologií.“* (Belsey, 2008; In: Šmahaj, 2014, s. 44)

Obdobnou definici nám přináší také Martínek, který uvádí, že „*kyberšikanu definujeme jako zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), především mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy.*“ (Martínek, 2015, s. 170)

Černá (2013) uvádí, že kyberšikana vykazuje stejné znaky jako šikana s jednou podstatnou odlišností – agresori při kyberšikaně využívají informační a komunikační technologie a elektronická média, s čímž se u tradiční šikany nesetkáváme.

Ačkoliv se na první pohled může zdát, že jediný rozdíl mezi tradiční šikanou a kyberšikanou lze spatřovat právě ve využití informačních a komunikačních technologií, Černá (2013) ve shodě s Vašutovou a Panáčkem (2011, online) upozorňuje na skutečnost, že určité odlišnosti mezi těmito dvěma fenomény je možné spatřovat i v případě opakovanosti a mocenské nerovnováhy mezi agresorem a obětí. Zatímco v případě tradiční šikany se za šikanu nepovažuje jednorázový akt, v případě kyberšikany se o jednorázový akt jednat může. Zmíněná opakovanost je v tomto případě dána veřejnou povahou internetu, kdy každé zhlédnutí ubližujícího obsahu, jeho sdílení či komentování dalšími uživateli internetu je považováno za opakování. Co se týče mocenské nerovnováhy mezi agresorem a obětí, zatímco v případě tradiční šikany se oběť nedokáže útokům agresora bránit díky jeho fyzické převaze či výhodnější pozici, v případě kyberšikany je nemožnost bránit se dána charakterem online prostředí, nikoliv převahou agresora – ten může být dokonce slabší než oběť, rozhodující jsou jeho technické znalosti a schopnosti. Mocenská nerovnováha se dále projevuje tím, že agresorovi nelze zabránit v přístupu k oběti, neboť ta může být v online prostředí kontaktována kdykoliv a kdekoliv. S agresorem sice může přerušit kontakt, avšak není zaručeno, že si tuto oběť nenajde znovu, na jiném místě, pod jinou přezdívku. K tomu napomáhá zejména anonymita, protože jestliže oběť neví, kdo je agresorem, nemá téměř žádnou možnost se bránit. Kopecký a kol. (2015) dodávají, že řešením kyberšikany nemusí být ani odpojení od internetu, neboť šíření některých forem kyberšikany se odpojením od internetu zkrátka nezastaví.

Z uvedeného textu vyplývá, že tradiční šikana a kyberšikana jsou dva samostatně pojímané jevy, avšak Szotkowski, Kopecký a Krejčí (2013) upozorňují na skutečnost, že kyberšikana mnohdy bývá doprovodným jevem tradiční šikany. Jako příklad uvádějí nahrávání fyzického ubližování oběti na videozáznam a jeho sdílení do online prostředí.

Na propojení kyberšikany a tradiční šikany poukazují také zjištění výzkumu Dědkové a Šmahela (2013) s názvem „COST“, který byl realizován na základních a středních školách v Jihomoravském kraji. Na základě tohoto výzkumu bylo zjištěno, že mezi oběťmi kyberšikany je 71 % obětí tradiční šikany.

Samotné formy kyberšikany pak můžeme dle Švestkové, Soldána a Řehka (2019) rozdělit do dvou oblastí. Zatímco první oblast tvoří jednotlivé projevy kyberšikany, druhá oblast je tvořena místy na internetu či v mobilním telefonu, kde ke kyberšikaně dochází, což souvisí s prostředky využitými k její realizaci.

Kyberšikana zahrnuje různé způsoby chování a jednání. Willard (2007; In: Hollá, 2016), která sestavila klasifikaci online útoků, uvádí, že kyberšikana může mít tyto projevy:

- provokování a online útoky – zasílání provokativních zpráv s vulgárním obsahem, které mají za cíl oběť vyprovokovat k podobnému způsobu komunikace,
- obtěžování – opakované zasílání urážlivých zpráv oběti,
- očerňování a pošpiňování – šíření hanlivých nepravdivých informací o oběti,
- napodobování – zasílání urážlivých zpráv jménem oběti ve snaze dostat ji do problémů nebo ohrozit či poškodit její pověst,
- odhalování tajemství – zveřejňování a šíření intimních informací o oběti,
- manipulace – manipulace oběti za účelem získání osobních informací,
- vyloučení oběti z online skupiny,
- pronásledování – zneužívání online komunikace k obtěžování a zastrašování oběti.

Také Kolář (2011) vymezuje určité projevy kyberšikany, mezi které řadí:

- zasílání urážlivých a zastrašujících zpráv oběti,
- rozesílání dehonestujících fotografií či videí oběti,
- vytváření webových stránek, kde je oběť urážena a ponižována,
- pořádání internetových anket, kdo je nejhlupejší, neošklivější apod.,
- vytváření pornografických materiálů s tváří oběti,
- nahrávání videí při ubližování oběti,
- nepřímé útoky, v rámci kterých jsou jménem oběti rozesílány urážlivé zprávy, přičemž tuto „práci“ za agresory dělají jiné osoby.

Přehled míst, na kterých je možné se s kyberšikanou setkat, představuje Hulanová (2012). Tato místa můžeme označit rovněž jako způsoby kyberšikany či prostředky nebo nástroje, které lze k realizaci kyberšikany využít, přičemž nejčastěji se může jednat o:

- webové stránky,
- blogy a sociální sítě na internetu,
- instant messaging (internetová služba, která uživatelům umožňuje sledovat, kdo je právě připojen),
- e-mail, chat a chatovací místnosti,
- SMS a MMS prostřednictvím mobilních telefonů.

Pokud bychom se chtěli zabývat tím, co uživatele internetu ke kyberšikaně vede, Hulanová (2012) jako hlavní motiv vnímá právě anonymitu, díky které se někteří jedinci v online prostředí uchylují k takovému chování, ke kterému by se ve skutečném světě nejspíš nikdy neuchýlili. Kožíšek a Písecký (2016) a Szotkowski, Kopecký a Krejčí (2013) se shodují na faktu, že anonymita, která v agresorovi vzbuzuje falešný pocit bezpečí a nepolapitelnosti, často bývá spouštěcím faktorem kyberšikany, neboť posiluje odvahu dopouštět se online útoků nejrůznějšího charakteru. Kopecký (2019, online) pak představuje následující výčet konkrétních důvodů, které agresory ke zmíněným online útokům na oběti vedou:

- pomsta (jedinec, který se v minulosti stal obětí šikany či kyberšikany, vnímá vlastní realizaci kyberšikany jako odplatu),
- pocit, že si to oběť zaslouží (např. premianti třídy, sociálně slabší vrstevníci, vrstevníci se zdravotním znevýhodněním apod.),
- pocit zábavy a snaha o překonání nudy,
- touha po pozornosti,
- skupinový tlak (jedinec chce zapadnout do kolektivu),
- snaha o získání moci,
- nedostatek empatie (agresor nevnímá kyberšikanu jako problém, který může mít závažné následky).

Co se týče prevalence kyberšikany u dětí z pozice oběti, uvést můžeme výsledky hned několika šetření, která se v našem prostředí uskutečnila. Například Dědková a Šmahel (2013) prostřednictvím svého výzkumu s názvem „COST“, o němž jsme v rámci této podkapitoly již hovořili, zjistili, že obětí kyberšikany se v průběhu posledního roku stala

necelá čtvrtina respondentů (22 %). Jiný výzkum orientovaný na výskyt kyberšikany v České republice provedl Šmahaj (2014), který prostřednictvím šetření na základních a středních školách zjistil, že v posledních měsících se obětí kyberšikany stalo téměř 17 % dotazovaných. Další výzkum, který byl realizován ve všech krajích České republiky mezi dětmi ve věku 11–17 let, provedl Kopecký (2014a, online), přičemž bylo zjištěno, že obětí některého z projevů kyberšikany se stala přibližně polovina respondentů (50,9 %). V našem prostředí se uskutečnil také výzkum Panáčka a Žiakové (2014, online), který byl realizován na středních školách v České republice (Moravskoslezský kraj) a na Slovensku (Košícký kraj). Z výsledků je patrné, že obětí kyberšikany se někdy stalo 6,6 % dotazovaných. Jako poslední představíme výsledky výzkumu s názvem „EU Kids Online IV“, kterého se kromě dalších 18 zemí účastnila i Česká republika. Z výsledků tohoto výzkumu vyplývá, že v posledním roce se obětí kyberšikany stalo 15 % dětí ve věku 9–17 let (Bedrošová et al., 2018, online).

Můžeme si povšimnout, že výsledky jednotlivých výzkumů se v některých případech až rapidně odlišují, avšak tyto rozdíly si můžeme vysvětlit například odlišnou definicí kyberšikany, kterou autoři výzkumů pro své účely použili. Souhrnně však z výsledků všech zmíněných výzkumů vyplývá, že se kyberšikana dotýká mnoha dětí, a proto je třeba této formě rizikového chování i nadále věnovat pozornost.

Kybergrooming

Kybergrooming je vnímán jako jeden z nejnebezpečnějších fenoménů současnosti, se kterým se děti mohou v online prostředí setkat (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013), a z toho důvodu se jím nyní budeme zabývat.

Hulanová definuje kybergrooming jako „*chování uživatelů internetu, které má v dítěti vyvolat falešnou důvěru a připravit ho na schůzku, jejímž cílem je oběť pohlavně zneužít.*“ (Hulanová, 2012, s. 52) Szotkowski, Kopecký a Krejčí (2013) uvádějí, že se jedná o psychickou manipulaci tzv. predátorů, kybergroomerů, realizovanou prostřednictvím internetu, mobilních telefonů a dalších technologií, jejímž cílem je osobní setkání s obětí. Kopecký a kol. (2015) pak dodávají, že výsledkem takového osobního setkání je nejčastěji sexuální zneužití oběti, ale může se jednat také o její zneužití k dětské prostituci či výrobě dětské pornografie, o fyzické násilí a další trestné činy.

Ačkoliv se může zdát, že kybergrooming se začíná odehrávat ve chvíli, kdy je oběť pozvána na osobní setkání a vystavena případnému sexuálnímu či jinému zneužití, Kopecký a kol. (2015) upozorňují na skutečnost, že kybergrooming zahrnuje i fázi bezkontaktní, kdy oběť s kybergroomerem „pouze“ komunikuje.

Pro psychickou manipulaci obětí, která je podstatou kybergroomingu, se ve většině případů využívá řada velmi podobných postupů (Kopecký, 2014b, online). Přehled čtyř etap, které proces kybergroomingu charakterizují, vymezují Szotkowski, Kopecký a Krejčí (2013) následovně:

1. Příprava na kontakt s obětí – kybergroomer se snaží získat o oběti co nejvíce informací, například z profilů na sociálních sítích. Sám vystupuje pod falešnou identitou, aby oběť nezjistila, s kým doopravdy komunikuje (uvádí o sobě nepravdivé informace a využívá falešné jméno, příjmení, věk či fotografie).
2. Kontakt s obětí, navázání a prohlubování vztahu – kybergroomer se staví do pozice kamaráda oběti, který jí rozumí a chápe její potíže, protože zrovna prožívá to samé. Předstírá také, že má stejné zájmy a názory na různá témata. Ke vzbuzení důvěry oběti využívá podplácení různými dárky, které mohou sloužit také jako prostředek k ověření již získaných osobních údajů (např. zaslání dárku na adresu bydliště). Kybergroomer do konverzace postupně zavádí sexuální obsah, čímž se pokouší snížit zábrany oběti a snaží se získat její vlastní obnažené fotografie, případně videa. Pomocí zastrašování a vydírání oběť postupně izoluje od okolí – zakazuje jí sdělovat určité informace rodičům nebo kamarádům. Čím více informací kybergroomer má, tím více je na něm oběť závislá. Zpočátku vyhledává kontakt s kybergroomerem dobrovolně, později spíše z donucení – pokud by totiž chtěla vztah ukončit, kybergroomer by jí mohl vyhrožovat a vydírat zveřejněním všech poskytnutých informací.
3. Příprava na osobní setkání s obětí – ve chvíli, kdy kybergroomer získal dostatek informací a osobních údajů o oběti, ji zve na osobní setkání. Pokud oběť odmítne, kybergroomer jí začíná vyhrožovat zveřejněním všech zaslanych informací. Mnoho obětí se ze strachu ze zveřejnění na osobní setkání raději dostaví. Skutečností však je, že ne vždy je nátlak ze strany kybergroomera nutný – řada obětí se na setkání dostaví, aniž by byla vydírána.

4. Realizace osobního setkání – osobní setkání s obětí je cílem kybergroomera. Na prvním setkání ještě nemusí dojít k sexuálnímu či jinému útoku na oběť – kybergroomer se může snažit nejprve posílit vztah dalšími dárky, čímž potvrdí, že je skutečně dobrým kamarádem, za kterého se vydává, a až poté zaútočí. I po prvním útoku může kybergroomer dál využívat manipulaci a oběť nutit k opakovaným setkáním, na kterých útoky pokračují.

Skutečností bohužel je, že naprostá většina obětí v průběhu vyhrožování a vydírání, kdy ještě nedošlo k sexuálnímu či jinému útoku, nekontaktuje žádnou dospělou osobu (např. rodiče nebo učitele), z čehož lze odvodit, že mnoho takových případů není nikdy odhaleno (Kopecký, 2014b, online).

Pokud bychom se chtěli zabývat oběťmi kybergroomingu, Kožíšek a Písecký (2016) uvádějí, že se nejčastěji jedná o děti a dospívající ve věku 11–17 let, bez ohledu na pohlaví. Kopecký (2021, online) dodává, že v mnoha případech to jsou jedinci s emocionálními problémy, nedostatkem sebedůvěry a sebeúcty a jedinci přehnaně důvěřiví, avšak mezi oběťmi najdeme také osoby, kterým rodiče nevěnují dostatek času a pozornosti.

Pachatelé (predátoři, kybergroomeři) dle Kožíška a Píseckého (2016) představují různorodou skupinu osob, do které lze dle Kopeckého a Krejčí (2010) zařadit jedince bez ohledu na vzdělání, zaměstnání či postavení. Kopecký (2021, online) dodává, že v naprosté většině případů se pachateli stávají muži, přičemž někteří z nich mají dokonce vlastní rodinu a děti.

Na základě uvedeného textu si můžeme povšimnout, že kybergrooming se přímo pojí s ochotou dětí k osobním setkáním s cizími lidmi z internetu, s čímž nepochybně souvisí také navazování kontaktů a online komunikace s těmito osobami. Lze se domnívat, že obě tyto aktivity mohou být plně neproblematické, avšak stejně tak mohou být nebezpečné a mít fatální následky.

Z výzkumu s názvem „EU Kids Online IV“, který mimo jiná témata mapoval také problematiku online rizik u dětí ve věku 9–17 let, vyplývá, že s někým cizím na internetu někdy komunikovala téměř polovina dotazovaných (49 %), přičemž starší děti ve věku 15–17 let se zmíněné komunikace účastnili častěji než mladší děti. Výzkum dále zjistil, že téměř čtvrtina dětí (23 %) se dostavila na osobní setkání s osobou,

se kterou se znala pouze z prostředí internetu, přičemž alarmujícím zjištěním je, že v 7 % případů se jednalo o setkání s dospělou osobou, nikoliv s vrstevníkem (Bedrošová et al., 2018, online).

Obdobným tématem se v našem prostředí zabýval také výzkum s názvem „Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru“, na základě kterého pak bylo zjištěno, že s cizími lidmi na internetu komunikuje více než polovina dětí (50,5 %). Co se týče pozvání na osobní setkání neznámou osobou, tuto skutečnost potvrdilo přibližně 31 % respondentů, přičemž na zmíněné osobní setkání se opravdu dostavila asi pětina z nich (20,4 %). Příznivým zjištěním je, že samotnou komunikaci s neznámými lidmi na internetu považuje za rizikovou přibližně 39 % dětí, osobní schůzky s online kamarády pak vnímá jako potenciální nebezpečí asi 71 % dětí (Kopecký, Szotkowski, Dobešová, 2021).

Pokud bychom se pak chtěli zabývat případy, kdy oběť v rámci osobního setkání s neznámou osobou zažila sexuální či jiný útok, i zde platí, podobně jako u vydírání a vyhrožování, že vykazují vysokou latenci, neboť oběti mají strach takovou zkušenost někomu oznámit (Kopecký a kol., 2015). I přesto však v našem prostředí najdeme hned několik případů kybergroomingu, které vyústily ve zneužití dětí a byly úspěšně odhaleny (Kopecký, Szotkowski, Dobešová, 2021).

Kyberstalking

I v případě kyberstalkingu se nejprve zaměříme na vymezení „tradičního“ stalkingu. Jedná se tedy o „*opakované, dlouhodobé, systematické a stupňované obtěžování, které může mít řadu různých forem a různou intenzitu.*“ (Kopecký, Krejčí, 2010, s. 24) Jeho podstatou je omezování a obtěžování oběti, které intenzivně narušuje její soukromí a vyvolává strach, v některých případech dokonce úzkost (Eckertová, Dočekal, 2013).

Nejčastějšími projevy stalkingu jsou:

- dlouhodobé a opakované pokusy o kontaktování oběti – zaslání dopisů a zásilek, telefonáty, zaslání SMS zpráv, e-mailů nebo zpráv na různých druzích chatu, přičemž obsah může být jak příjemný, tak zastrašující,
- projevování moci a převahy nad obětí – fyzické pronásledování oběti a přímé i nepřímé výhrůžky násilí ze strany pachatele na její osobu nebo její blízké,

- naplňování výhružek – ničení věcí a majetku oběti či fyzický útok na oběť nebo její blízké,
- vydávání se za oběť – pachatel veřejně předstírá, co vše pro oběť dělá a snaží se tak získat veřejnost na svou stranu,
- pošpiňování oběti – šíření nepravdivých informací o oběti ve skutečném světě i prostřednictvím e-mailu, falešných internetových stránek apod. (Kopecký, Krejčí, 2010).

Veličková Hulanová (2012) ve shodě s Jiráskem, Novákem a Požárem (2013) uvádí, že pokud pachatel při zmíněném obtěžování, omezování a pronásledování oběti využívá internet nebo jiná elektronická média, hovoříme o kyberstalkingu. Ten se dle Kopeckého a Krejčí (2010) projevuje kontaktováním, obtěžováním a zastrašováním oběti například prostřednictvím chatu, sociálních sítí, e-mailu a dalších služeb v online prostředí.

Skutečností je, že jednání pachatele se při kyberstalkingu zpravidla stupňuje a strach oběti o soukromí, zdraví či život svůj nebo svých blízkých vyvolává pachatel postupně (Kolouch, 2016). Zpočátku se může jednat o nevinné projevy náklonnosti, které se však brzy mění ve výhružné chování (Eckertová a Dočekal, 2013).

Z uvedeného textu, který se týká nejčastějších projevů stalkingu, si můžeme povšimnout, že ačkoliv jsou stalking a kyberstalking pojímány jako dva samostatné jevy, v některých případech mohou být ve vzájemném provázání a být realizovány souběžně. Bocij (2004) shodně s Hulanovou (2012) však uvádí, že i když spolu tyto dva jevy souvisí, rozhodně je nelze považovat za rovnocenné. Kyberstalking je totiž pro pachatele vzhledem k možnosti pronásledování oběti pouze v online prostředí a anonymitě mnohem jednodušší a zároveň méně riskantní.

Veličková Hulanová (2012) uvádí, že kyberstalkeri, kteří se oproti skutečným stalkerům zaměřují spíše na pozorování online aktivit svých obětí, shromažďování dostupných informací o nich a jejich zastrašování, ve většině případů nepředstavují hrozbu fyzického násilí, jako je tomu právě u stalkingu. Dle Jiráska, Nováka a Požára (2013) pachatelé potřebné informace získávají z různých online zdrojů, nejčastěji z webových stránek, fór nebo jiných komunikačních platforem, v jejichž prostředí se oběti pohybují. Kolouch (2016) říká, že kyberstalkeri jsou velmi vytrvalí, neboť není výjimkou, když mají v online prostředí vytvořených několik falešných identit, které využívají k obtěžování svých obětí.

Pokud bychom se chtěli zaměřit na charakteristiku pachatelů, Kopecký a Krejčí (2010) uvádějí, že se v mnoha případech jedná o bývalé partnery obětí, častěji o muže než ženy. Obětí popisovaného fenoménu se pak může stát naprosto každý, kdo se pohybuje v kybersvětě (Hulanová, 2012), nejčastěji se však jedná o svobodné ženy, děti a dospívající (Bocij, 2004).

Co se týče prevalence kyberstalkingu u dětí z pozice obětí, Hulanová (2012) upozorňuje na fakt, že do dnešního dne neexistuje příliš mnoho spolehlivých údajů o případech, které se u nás odehrály a odehrávají. Můžeme však uvést alespoň výsledky výzkumu rizikového chování českých dětí ve věku 11–17 let v prostředí internetu, na základě kterého bylo zjištěno, že obětí obtěžování se někdy stala přibližně čtvrtina (26,4 %) dětí (Kopecký, 2014a, online). V tomto případě je však nejasná otázka opakovanosti a stupňování daného obtěžování, což jsou aspekty, které je třeba zaznamenat, má-li být určité chování považováno za kyberstalking. Zmíněný výzkum se na měření těchto aspektů nijak neorientoval, a proto nelze jednoznačně určit, zda takové obtěžování můžeme za kyberstalking skutečně označit, nebo nikoliv.

Sexting

Sexting představuje poměrně novou a rychle se rozšiřující online formu rizikového chování dětí, která je spojena s užíváním internetu (Kopecký a kol., 2015). Jedná se o jev, jehož podstatou je elektronické zasílání zpráv, fotografií či videí se sexuálním obsahem (Jirásek, Novák, Požár, 2013; Kolouch, 2016). Tento fenomén se však nevztahuje pouze na zasílání, ale také na přijímání sexuálně laděného materiálu a jeho případné přeposílání dalším osobám (Hollá, 2016). Platí, že pořízený materiál může být jak sexuálně explicitní (obnažené fotografie či videa), tak sexuálně sugestivní (např. erotické spodní prádlo, provokující pózy, gesta a náznaky) (Saleh, Grudzinskas, Judge, 2014; In: Szotkowski a kol., 2020).

Kožíšek a Písecký (2016) uvádějí, že sexting je nejčastěji provozován v rámci partnerských vztahů, dle Eckertové a Dočekala (2013) ale může být součástí také komunikace s vrstevníky nebo s neznámými lidmi. Platí, že materiál se sexuálním obsahem dítě buď přímo zašle konkrétnímu příjemci, anebo ho umístí do prostředí internetu, kde jej v krátkém čase může zhlédnout několik uživatelů.

Pokud bychom se chtěli zabývat tím, co děti k realizaci sextingu vede, Kopecký a kol. (2015) uvádějí následující výčet možných důvodů:

- snaha o upoutání partnera, důkaz lásky a důvěry ve vztahu,
- snaha o potlačení nudy,
- výsledek nátlaku vrstevníků či partnerů,
- produkt konzumní společnosti (v médiích je odhalování prezentováno jako běžná záležitost, a proto děti sexting nevnímají jako nebezpečný),
- pomsta (zneužití zasláního materiálu se sexuální tematikou).

Hollá (2016) pak dodává, že z hlediska dobrovolnosti je možné rozlišovat dobrovolnou a vynucenou formu sextingu. Zatímco dobrovolný sexting představuje způsob sblížení dvou osob, který aktéři využívají k upoutání pozornosti nebo k vyjádření intimity a důvěry partnerovi, vynucený sexting představuje formu sexuálního obtěžování a je spojen s významně vyšším rizikem zneužití.

Probíraný fenomén můžeme dokonce označit za jedno z nejrizikovějších chování dětí na internetu, jehož důsledky mohou být velmi dramatické. Po odeslání materiálu se sexuální tematikou oběť již nemá nad jeho obsahem kontrolu a kdykoliv tak může být zneužit ve formě vydírání nebo zveřejnění. V případě úniku je životnost takového materiálu obrovská, data prakticky nelze smazat a během krátké doby se mohou objevit na různých stránkách po celém světě (Kožíšek, Písecký, 2016). Důsledky realizace sextingu přitom neovlivňují pouze samotnou oběť, ale mohou mít vliv také na její okolí, například na rodinu, přátele nebo možné budoucí zaměstnavatele, ke kterým se materiál může dostat také a způsobovat další potíže (Hollá, 2016).

Sexting navíc může být provázán i s dalšími formami online rizikového chování, o kterých jsme v rámci této podkapitoly již hovořili. Může souviset například s kyberšikanou, kdy materiál se sexuální tematikou slouží jako nástroj k zesměšnění a ponížení. Souvislost je patrná také v rámci kybergroomingu, kdy se pachatel snaží získat od oběti intimně laděné materiály, kterými ji později může vydírat k osobnímu setkání a v neposlední řadě může sloužit také jako nástroj k získání převahy u kyberstalkingu (Sztokowski a kol., 2020).

Provozování sextingu dětmi je považováno za závažné také z toho důvodu, že může být posuzováno jako šíření dětské pornografie, ohrožování mravní výchovy dítěte a jiné závažné trestné činy (Kožišek, Písecký, 2016).

Pokud bychom se chtěli zaměřit na prevalenci sextingu u současné generace dětí, uvést můžeme například výsledky výzkumu s názvem „Sexting u českých dětí“, na základě kterého bylo zjištěno, že asi čtvrtina dětí (25,9 %) ve věku 11–17 let provozuje sexting ve formě zasílání zpráv, přibližně 15 % dětí provozuje sexting ve formě zasílání sexuálně laděných fotografií a téměř 6 % dětí pak provozuje sexting ve formě zasílání videí se sexuálním obsahem. Ústředním motivem je přitom upoutání pozornosti a flirt. Znepokojujícím zjištěním je, že téměř 7 % dětí bylo k takovému jednání donuceno (Szotkowski a kol., 2020).

Co se týče provozování sextingu ve formě přijímání, sexuálně laděnou zprávu obdrželo od jiné osoby 44,2 % dětí, 40,7 % dětí v prostředí internetu obdrželo také sexuálně laděnou fotografii a přibližně pětina dětí (21,04 %) pak potvrdila, že od někoho obdržela video se sexuálním obsahem. Za alarmující zjištění můžeme považovat skutečnost, že téměř čtvrtina dětí (24 %) materiál se sexuální tematikou obdržela od neznámého člověka (Szotkowski a kol., 2020).

Pozitivním zjištěním však je, že na základě výzkumu s názvem „Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru“ bylo zjištěno, že více než 74 % dětských respondentů považuje sexting za velmi rizikový (Kopecký, Szotkowski, 2017, online).

3 VÝCHOVNÉ PŮSOBNÍ RODIČŮ NA DĚTI V KONTEXTU ONLINE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Rodina představuje nejdůležitější prostředí, které předurčuje budoucí vývoj dítěte. V současné době se musí vyrovnávat s mnoha vlivy, které ji ovlivňují, přičemž v kontextu této práce uvažujeme o působení médií a digitálních technologií. Třetí kapitola se nejprve orientuje na rodinu jako na primární socializační činitel, následně se zabývá medializací a digitalizací rodinného prostředí a mediální výchovou v rodině v obecném smyslu. V závěru kapitoly je pozornost věnována mediačním strategiím rodičů zaměřeným na online rizikové chování dětí.

3.1 Rodina jako primární socializační činitel

Matoušek (1997) uvádí, že rodina představuje první model společnosti, se kterým se dítě setkává a který předurčuje jeho osobní vývoj i vztahy k druhým. Rodina dítěti zprostředkovává vrůstání do společnosti, předává mu určité hodnoty a poskytuje mu určitý typ podpory, přičemž to nejpodstatnější, co se v tomto prostředí odehrává, je předávání sociálních dovedností.

Kraus (2014) uvádí, že rodina je nejvýznamnějším socializačním činitelem. Samotná socializace dle Pedagogického slovníku představuje „*celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 216) Tento proces, který je spjat zejména s rodinným prostředím, je realizován pomocí sociálního učení, sociální komunikace a interakce s druhými. Kraus (2014) pak dodává, že rodina je rozhodujícím socializačním činitelem především v rámci primární socializace, která se uskutečňuje od raného dětství.

Kořa (2004) upozorňuje na skutečnost, že součástí socializace je také výchova, neboť socializační proces zahrnuje všechny záměrné i nezáměrné a vědomé i nevědomé vlivy, které na jedince a jeho vývoj působí. Výchovu můžeme dle zmíněného autora definovat jako „*cílevědomé a soustavné působení rodičů, učitelů a dalších výchovných činitelů.*“ (Kořa, 2004, s. 15) Jiné vymezení představuje Kraus, který říká, že výchova je „*dynamický proces vědomé a řízené socializace a zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život v konkrétní společnosti.*“ (Kraus, 2014, s. 64) Průcha,

Walterová a Mareš (2003) pak v rámci výchovy zdůrazňují záměrnost působení na jedince s cílem dosažení pozitivních změn v jeho vývoji.

Matějček (1992) dodává, že rodina zaujímá jedinečné postavení také v uspokojování základních psychických potřeb dítěte, jako je potřeba bezpečí a jistoty, které musí být náležitě uspokojovány, aby docházelo k jeho zdravému duševnímu i tělesnému vývoji.

Rodina dle Vágnerové (2012) dítěti poskytuje základní poznatky, které ovlivňují způsob, jakým bude chápat okolní svět, ostatní i sebe samé a také způsob, jakým bude na tyto podněty reagovat. Taktéž Knotová (2014) uvádí, že dítě se v rodinném prostředí učí reagovat na svět kolem sebe a na situace, do kterých se postupně dostává. Vágnerová (2012) dále říká, že způsoby chování a jednání rodičů fungují jako jakýsi model, což znamená, že u dítěte dochází k přejímání a nápodobě jejich chování. Tento proces, kdy se dítě chová dle rodičovského vzoru, Matoušek (1997) označuje jako proces identifikace.

Z uvedeného textu vyplývá, že rodina jakožto primární socializační činitel plní klíčovou úlohu v socializačním procesu dítěte. Má největší vliv na formování jeho osobnosti, neboť rodinné prostředí představuje první místo, se kterým dítě přichází do kontaktu a které mu pomocí sociálního učení a komunikace předává potřebné sociální dovednosti, normy, hodnoty a poznatky, díky nimž se dokáže orientovat ve světě, v mezilidských vztazích i v různých situacích, do kterých bude v průběhu svého vývoje vstupovat. Rodina je zároveň místo, jež má nezastupitelnou roli v uspokojování základních psychických potřeb dítěte. Je důležité zdůraznit, že rodiče vystupují jako určitý vzor, neboť dítě pozoruje a přirozeně napodobuje jejich způsoby chování a jednání.

Pokud bychom se chtěli zamyslet nad užíváním medií dětmi, z uvedených skutečností je možné odvodit, že i v případě vztahu dětí k médiím je působení rodiny stěžejní a zvláště důležité. Vzhledem k tomu, že rodina představuje primární socializační činitel a první model, se kterým dítě přichází do kontaktu, je zásadní, jaké dovednosti ohledně užívání moderních technologií mu budou předány a jaké z nich si skutečně osvojí. Určující je také vlastní přístup rodičů k moderním technologiím, neboť proces identifikace může významně ovlivnit jak reálné, tak online chování dítěte. Protože socializace zahrnuje také výchovu jako záměrné působení na jedince s cílem dosažení pozitivních změn v jeho vývoji, je s ohledem na téma diplomové práce třeba zdůraznit zodpovědnost rodičů i za výchovné působení na děti v oblasti online rizikového chování.

3.2 Medializace a digitalizace rodinného prostředí

Již jsme uvedli, že média, zejména pak ta elektronická, která umožňují vstoupit do kybersvěta, intenzivně pronikají do všech oblastí našich životů. Ambrožová, Junová a Stašová (2021) uvádějí, že pro jejich všudypřítomnost se s jejich masovým používáním musí potýkat také současná rodina. Působení všemožných chytrých zařízení se dotýká oblasti volného času, plnění pracovních a školních povinností rodičů i dětí a způsobů komunikace mezi členy rodiny, a proto dnešní rodiče zkrátka nemají jinou možnost, než se s nimi naučit žít a s proměnami v podobě jejich nepřetržitého vlivu se postupně vyrovnávat.

V první kapitole jsme se zabývali postavením současné generace dětí v kybersvětě, a z toho důvodu již není nutné se této problematice věnovat. Pozornost však zaměříme na rodiče dnešních dětí. Ambrožová, Junová a Stašová (2021) říkají, že životní styl rodičů současné generace dětí rozhodně není poznamenán tak silnou medializací a digitalizací, jako je tomu právě u jejich potomků. Dle Čecha a Zvoníčkové (2017) totiž rodiče současné generace dětí vyrůstali bez mobilních telefonů, internetu a počítačů, přičemž součástí jejich dětství byly zcela jiné skutečnosti než ty, které jsou typické pro dětství v současné době. Uhls (2018) v tomto kontextu uvažuje o rodičích jako o digitálních přistěhovalcích, kteří vyrostli v jiné době a v digitálním světě si připadají jako cizinci, oproti svým dětem, digitálním domorodcům, pro které je všudypřítomnost chytrých zařízení naprosto běžná.

Hulanová (2012) říká, že poprvé v historii zažíváme situaci, kdy mají děti v některé oblasti mnohem lepší znalosti a dovednosti než jejich rodiče, čímž odkazuje právě na moderní technologie, ve kterých se ve většině případů děti dokážou orientovat mnohem lépe. Sak (2016, online) dodává, že díky této skutečnosti se mezi rodiči a dětmi dokonce vytvořila propast či generační konflikt, který spočívá v odlišné zkušenosti a přístupu k technologiím. Čech a Zvoníčková (2017) říkají, že samozřejmě existují rodiče, kteří se v moderních technologiích orientují stejně dobře jako jejich děti, avšak vedle nich stojí poměrně početná skupina rodičů, kteří zdatnými uživateli internetu nejsou a ani být nechtějí.

Vzrůstající vliv moderních technologií a internetu na rodinné soužití potvrzuje také Český statistický úřad (2022, online). Uvádí, že k internetu je aktuálně připojeno více než 85 % domácností, přičemž například v roce 2010 to bylo 56 % domácností a v roce 2005 pak pouze 19 % domácností.

Uvedené informace, jež se týkají medializace a digitalizace rodinného prostředí, mají vliv i na výchovné působení rodičů na děti, což potvrzují také autorky Ambrožová, Junová a Stašová (2021), které uvádějí, že čím rozsáhleji medializace na děti působí, tím větší zodpovědnost a výchovné úkoly stojí před jejich rodiči. Tento výrok odkazuje nejen na fakt, že rodiče, jakožto primární socializační činitel, mají nejvýznamnější vliv na formování osobnosti dítěte, ale také na skutečnost, že medializace a digitalizace s sebou přináší jisté výzvy, na které musí rodiče výchovným působením reagovat. A to navzdory jejich, v mnohých případech, slabším zkušenostem s moderními technologiemi.

Dle Ambrožové, Junové a Stašové (2021) tak můžeme hovořit o významu rodinné mediální výchovy, která se zaměřuje na zvyšování mediální gramotnosti dětí a která je považována za jednu z výzev současné výchovy v rodině. Kopecký (2015, online) pak v souvislosti s mediální výchovou hovoří o konceptu digitálního rodičovství, který se zaměřuje na zvyšování gramotnosti dětí v oblasti používání technologií a internetu.

3.3 Mediální výchova v rodině

Zásluhou medializace a digitalizace společnosti, a tím i rodinného prostředí, se rodiče současné generace dětí dostávají do komplikované situace v oblasti výchovy, protože důležitou součástí rodinné výchovy je dnes mediální výchova. S tou rodiče v mnoha případech nemají žádnou zkušenost, a vstupují tak do neznámého prostoru, ve kterém si mohou být nejistí (Stašová, Slaninová, Junová, 2015).

Průcha, Walterová a Mareš (2003), kteří mediální výchovu vztahují zejména ke školnímu prostředí, ji považují za relativně novou součást všeobecného vzdělávání, jež se zaměřuje na výchovu k orientaci v médiích, k jejich využívání a kritickému hodnocení. Hlavním smyslem dle autorů je, aby děti dokázaly média využívat ke svému sebevzdělávání, aby dokázaly kriticky zhodnotit prezentované informace a aby byly odolné vůči negativním vlivům, které se s užíváním médií pojí.

Stašová, Slaninová a Junová (2015) pak dodávají, že zařazení mediální výchovy do obsahu vzdělávání, ať už jako součást výuky jiných vyučovacích předmětů nebo jako samostatný předmět či jako součást různých projektů, bylo na přelomu 20. a 21. století více než nezbytné, vzhledem k rozšíření médií, zejména pak internetu, napříč celým světem.

Jiráček a Wolák (2007) uvádějí, že cílem mediální výchovy je budování mediální gramotnosti, kterou se dle Mičienky a kol. rozumí „*soubor poznatků a dovedností potřebných pro orientaci v málo přehledné a neprůhledně strukturované nabídce mediálních produktů, které vytvářejí prostředí, v němž se současný člověk pohybuje.*“ (Mičienka a kol., 2007, s. 9) Významnou součástí mediální gramotnosti je posouzení věrohodnosti nabízených sdělení a vyhodnocení jejich záměru, a to jak deklarovaného, tak skrytého (Mičienka a kol., 2007).

Sloboda (2013) však upozorňuje na skutečnost, že ačkoliv je oblast mediální výchovy často vztahována ke školnímu prostředí a vnímána jako povinnost školy, hlavní zodpovědnost stojí na rodičích, protože děti se dnes s médii setkávají od útlého věku, tedy v prostředí rodiny, zatímco vliv školy přichází až několik let poté. S tímto tvrzením koresponduje také zjištění kvalitativního výzkumu zmíněného autora, v rámci kterého se více než tři čtvrtiny rodičů (84 %) domnívá, že zodpovědnost za mediální výchovu by rozhodně měli nést oni, namísto školy a dalších subjektů.

Pokud bychom tedy chtěli hovořit o mediální výchově v rodině, Sloboda (2013) uvádí, že se jedná o záměrné (intencionální a formální) socializační (výchovné a vzdělávací) působení rodičů, které vychází z jejich pedagogických představ. Za výchovnými aktivitami, které směrem ke svým dětem realizují, stojí určitý „pedagogický plán“.

Tentýž autor dodává, že v rámci terminologie týkající se rodinné mediální výchovy existují i další pojmy, které se pojí s výchovným působením na děti v oblasti užívání médií. Jedná se o termíny „mediální socializace“ a „rodičovská mediace“ (Sloboda, 2016, online), které si nyní stručně představíme.

Zatímco mediální výchova představuje záměrné působení ve vztahu k médiím, které vychází z určitých pedagogických představ rodičů, mediální socializace je širší pojem, který se vztahuje jak na zmíněné záměrné působení, tedy na mediální výchovu, tak na působení nezáměrné, nevědomé a neuvědomované. Tím máme na mysli například

bezděčné komentování mediálních obsahů či působení v roli vzoru pomocí vlastní mediální konzumace ze strany rodičů (Sloboda, 2016, online). Naše práce se však orientuje pouze na působení záměrné, tedy na mediální výchovu.

Termín „rodičovská mediace“, užívaný zejména v zahraničních zdrojích, pak představuje synonymum pojmu „mediální výchova“ a vnímat jej můžeme jako rodičovské zprostředkovávání vzorců a pravidel pro užívání médií dětmi (Blinka, Ševčíková, 2014; Sloboda, 2016, online).

Ambrožová, Junová a Stašová (2021) uvádějí, že v souvislosti s rodinnou mediální výchovou aktuálně hovoříme také o tzv. digital parentingu, tedy o konceptu digitálního rodičovství, který v našem prostředí rozvíjí například Kopecký (2015, online). V jeho pojetí se jedná o takový koncept výchovy, v rámci kterého rodiče aktivně podporují rozvoj informační a komunikační gramotnosti svého dítěte a zároveň rozvíjí jeho kritické myšlení a mediální gramotnost. Důraz je kladen také na bezpečné používání technologií a internetu a na podporu jeho aktivního využívání. Autor zdůrazňuje, že zásady ohledně bezpečného pohybu v online prostředí je v současné době potřeba vštěpovat dětem již od útlého věku, vzhledem k jejich časnému pohybu v tomto prostoru. Rogers-Whitehead (2022) pak uvádí, že podstatou digitálního rodičovství je pomoc dětem vybudovat si zdravý vztah k moderním technologiím.

Na internetu, který je aktuálně nejvyužívanějším médiem (Kraus, 2015), se děti mohou setkat s velkým nebezpečím, například v podobě online rizikového chování, kterým jsme se zabývali v rámci druhé kapitoly. Vzhledem k této skutečnosti je problematika mediální výchovy v rodině se zaměřením na možná rizika a bezpečný pohyb v prostředí internetu více než aktuální. To potvrzují i autorky Ambrožová, Junová a Stašová (2021), které uvádějí, že z důvodu nárůstu užívání internetu, jenž je plný nástrah, dětmi, je vedení ze strany rodičů naprosto nezbytné. Pro úspěšné vedení dětí však musí být rodiče důkladně vzdělaní a mediálně kompetentní. Důležitým aspektem je jejich povědomí o médiích a jejich vlivu, stejně tak jako jejich postoje k médiím a způsob, jakým na ně nahlíží – zda je vnímají pozitivně nebo negativně. Lze tedy konstatovat, že charakter mediální výchovy v rodině se odráží od toho, jak se rodiče v médiích orientují a jak vnímají a hodnotí jejich vliv.

Ambrožová, Junová a Stašová (2021) uvádějí, že rodinná mediální výchova neboli rodičovská mediace funguje také jako významný nástroj prevence v oblasti online rizikového chování dětí, který dle Hollé (2013) plní tyto funkce:

- eliminuje negativní účinky médií, které přispívají ke vzniku nevhodného chování dětí,
- eliminuje předsudky a stereotypy vyplývající z médií,
- eliminuje nežádoucí faktory vedoucí k morální devastaci dětí,
- eliminuje deformovaný pohled na hodnoty, které ohrožují vývoj dětí,
- posiluje kladný postoj k mediálním obsahům, které poskytují pozitivní hodnotové orientace pro život člověka,
- posiluje kritické přijímání mediálních obsahů,
- posiluje zodpovědné chování v kyberprostoru i mimo něj,
- posiluje smysluplné využívání médií,
- posiluje smysluplné trávení volného času.

Dulovics (2018) uvádí, že mediální výchova se zaměřením na online rizikové chování dětí může být aplikována ve třech následujících směrech:

- nespécifická prevence – posilování pozitivních osobnostních vlastností, seberegulačních schopností a prosociálního chování dětí, stejně jako kritického vnímání mediálních obsahů,
- specifická primární prevence – zaměření na konkrétní formy online rizikového chování (kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking, sexting),
- prevence viktimizace – snaha, aby se dítě nestalo obětí online rizikového chování, poskytování informací o bezpečném používání internetu.

Lze konstatovat, že vzhledem k nebezpečím, která na děti v prostředí médií, zejména pak internetu, číhají, se problematika mediální výchovy jeví jako nutná součást výchovy ve 21. století. Významným aktérem v oblasti mediální výchovy jsou především rodiče, kteří by své potomky měli vést k orientaci v médiích od útlého věku, protože dnešní děti s technologiemi doslova vyrůstají. Je důležité reflektovat, že rodinná mediální výchova může fungovat také jako významný nástroj prevence v oblasti online rizikového chování, který pomáhá posilovat vědomí dětí o tomto fenoménu, čímž může být eliminována možnost stát se jeho obětí.

3.4 Mediační strategie rodičů zaměřené na online rizikové chování dětí

Ačkoliv je výchovné působení na děti zaměřené na orientaci v médiích a technologiích považováno za důležitou součást výchovy, některými rodiči bývá podceňováno, protože oni sami vyrůstali bez záměrné mediální výchovy, a přesto se domnívají, že s médii dokážou zacházet a čelit možným rizikům (Buermann, 2009; In: Stašová, Slaninová, Junová, 2015).

Pokud bychom se chtěli zaměřit na oblast používání internetu, z výzkumu, který se zaměřoval na informovanost rodičů o rizikovém chování dětí, vyplynulo, že pouze 11 % rodičů se obává rizik spojených s pohybem dětí v kyberprostoru. Autoři výzkumu se domnívají, že tento výsledek pravděpodobně vychází z neznalosti problematiky – rodiče se v kyberprostoru neorientují, a z toho důvodu si nedokážou představit širokou škálu rizik, se kterými se pohyb dětí v tomto prostředí pojí (Svoboda Hoferková, Bělík, 2019). To nám tedy může pomoci odpovědět na otázku, proč někteří rodiče nepovažují mediální výchovu, v kontextu této práce zaměřenou na online rizikové chování dětí, za potřebnou a důležitou.

Rodinná mediální výchova, respektive rodičovská mediace, může mít různou podobu. Existují určité mediační strategie či nástroje mediální výchovy, které lze vztáhnout jak na používání médií v obecném smyslu, tak na používání internetu a oblast online rizikového chování dětí (Sloboda, 2013; Stašová, Slaninová, Junová, 2015; Ambrožová, Junová, Stašová, 2021).

V následujícím textu se budeme věnovat právě mediačním strategiím rodičů dle pojetí různých autorů a zdrojů tak, abychom pokryli celou paletu nástrojů, kterou rodiče mohou využívat k tomu, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům.

Stašová, Slaninová a Junová (2015) uvádějí, že výzkumy rodičovské mediace v 90. letech 20. století odhalily ve spojení se sledováním televize tři odlišné mediační strategie:

- restriktivní mediace – omezování času, který dítě stráví používáním médií, zakazování sledování určitých programů,
- společné dívání – společné sledování médií rodičů s dítětem, avšak bez diskuse nad sledovaným obsahem,
- instruktivní (aktivní) mediace – diskuse rodičů a dítěte nad mediálními obsahy vedoucí k rozvoji kritického myšlení a porozumění mediálním obsahům.

Sloboda (2013), který se zabývá problematikou mediální výchovy v rodině, představuje přehled nástrojů rodinné mediální výchovy, které mohou rodiče uplatňovat ve vztahu ke všem médiím, včetně používání internetu:

- restrikce – různorodé omezování konzumace médií,
- společná konzumace a užívání médií rodičů s dítětem,
- diskuse rodičů s dítětem o způsobech užívání médií,
- výchovné nasazování médií – předkládání mediálních obsahů, které mohou být přínosné pro rozšíření znalostí, předání žádoucích hodnotových postojů, prezentaci žádoucích vzorců chování či pro rozšíření mediální gramotnosti dítěte,
- použití médií jako odměny nebo trestu.

Sloboda (2013) doplňuje, že restrikce konzumace médií, které jsou nejčastěji využívaným nástrojem rodičů v oblasti používání médií dětmi, je možné dále rozlišit na restrikce časové, obsahové, technické a behaviorální. Časové restrikce přitom spočívají v omezování doby (délky užívání) nebo časového úseku, od kdy do kdy v rámci dne je možné média užívat. Podstatou obsahových restrikcí je omezování způsobů užívání a určování toho, co vše dítě (ne)může v prostředí médií dělat a jaké obsahy (ne)může sledovat. Technické restrikce usilují o zamezení přístupu dítěte k technologii nebo omezení jejich funkcí a restrikce behaviorální pak spočívají v omezeních, která regulují vzorce a způsoby užívání médií. Rodiče tak mohou použít například větu: „Na internet budeš moct, až umyješ nádobí nebo až si uděláš úkoly do školy.“

Na základě výzkumu, který se zaměřoval na postoje a zkušenosti rodičů s mediální výchovou, bylo zjištěno, že více než 85 % rodičů se domnívá, že by vždy měli určovat čas, jak dlouho se bude sledovat televize či jiná média, a také by vždy měli rozhodovat o tom, na co se dítě bude dívat nebo jaké aktivity v prostředí technologií bude provozovat. Se společnou konzumací médií rodičů s dětmi souhlasí více než 30 % rodičů a více než 65 % rodičů se pak domnívá, že by vždy měli s dětmi diskutovat o tom, na co se dívají nebo jaké aktivity v prostředí technologií provozují (Sloboda, 2013).

K rozvinutí problematiky restrikcí, jako nejčastěji využívané mediační strategie rodičů, využil Sloboda (2013) výsledky výzkumu Van der Voorta a Vooijse (1990). Vyplývá z něj, že rodiče, kteří předpokládají nepříznivý vliv médií na jejich děti, uplatňují restrikce více než rodiče, kteří nepříznivý vliv médií nepředpokládají. Dále bylo zjištěno, že matky jsou restriktivnější, tedy že praktikují různorodé omezování více než otcové.

Pokud bychom se chtěli zaměřit na rodičovskou mediální výchovu související výhradně s používáním internetu, zmínit můžeme například výsledky výzkumu s názvem „Eurobarometer“, který byl realizován napříč státy Evropské unie včetně České republiky. Na základě tohoto výzkumu bylo zjištěno, že rodiče v oblasti online rizikového chování využívají následující mediační strategie:

- omezování používání internetu – nastavení pravidel ohledně používání internetu,
- společné používání internetu rodičů s dítětem,
- diskuse rodičů a dítěte o navštěvovaných webových stránkách a provozovaných aktivitách na internetu a možných rizicích, se kterými se pohyb na internetu pojí,
- použití technických prostředků omezování a kontroly (filtrovací software, monitorovací software) (Directorate-General for the Information Society and Media, 2008, online).

Nejpreferovanější mediační strategií je přitom společné používání internetu rodičů s dětmi a diskuse o tom, co děti na internetu dělají, případně s jakými riziky se v tomto prostředí mohou setkat. Platí však, že rodiče nepoužívají výhradně jednu strategií – často se jedná se o kombinaci více strategií s ohledem na několik proměnných. Bylo zjištěno, že u starších dětí ve věku 15–17 let je nižší pravděpodobnost využití některé z mediačních strategií než u mladších dětí. Co se týče rozdílů v pohlaví rodičů ve vztahu k uplatňovaným mediačním strategiím, z výsledků vyplývá, že matky, více než otcové, uplatňují spoluužívání internetu spolu s dětmi a vedou s nimi diskusi o navštěvovaných webových stránkách a provozovaných aktivitách na internetu včetně možných nebezpečí, přičemž u jiných strategií rozdíl v pohlaví rodičů nebyl zaznamenán. Zajímavým zjištěním je, že rodiče, kteří jsou sami uživateli internetu, využívají některé z mediačních strategií ve větší míře než rodiče, kteří internet nepoužívají (Directorate-General for the Information Society and Media, 2008, online).

Výzkum mediální výchovy v českých rodinách, který realizovaly autorky Stašová, Slaninová a Junová (2015), pak identifikoval pět mediačních strategií, které rodiče při používání internetu dětmi v kontextu online rizik praktikují:

- restrikce – omezování času stráveného na internetu nebo sledovaného obsahu,
- aktivní zájem o aktivity, které dítě v prostředí internetu provozuje a jaké webové stránky navštěvuje,

- společné používání internetu – fyzická přítomnost nebo blízkost rodiče u dítěte při používání internetu,
- diskuse o provozovaných aktivitách a navštěvovaných webových stránkách,
- vlastní zodpovědnost dítěte – dítě je samostatné v tom, jaké aktivity na internetu provozuje.

Na základě zmíněného výzkumu bylo zjištěno, že rodiče nejčastěji praktikují aktivní mediaci, do které jsme zahrnuli aktivní zájem rodičů o online aktivity dětí a jejich společnou diskusi. Tento výzkum, obdobně jako předchozí, zkoumal rozdíly v pohlaví rodičů ve vztahu k praktikovaným mediačním strategiím. Bylo zjištěno, že matky uplatňují restriktce a aktivní mediaci více než otcové a také vyjadřují větší potřebu kontrolovat dodržování nastavených pravidel ohledně používání médií v rámci restriktcí. V porovnání s ostatními šetřeními, které jsme zatím představili, došlo k odhalení „nové“ strategie, jejíž podstatou je vlastní samostatnost a zodpovědnost dítěte. Zajímavostí může být, že tuto strategii velmi často nebo občas využívá okolo 70 % rodičů, a přesto o ní mnoho jiných zdrojů neuvažuje. Z výsledků zmíněného výzkumu je také patrné, že uplatňování mediačních strategií závisí na věku dětí – starším dětem je obvykle ponechána větší svoboda a volnost ve srovnání s mladšími dětmi (Stášová, Slaninová, Junová, 2015).

Uplatňování totožných mediačních strategií rodičů zjišťovaly o několik let později v rámci výzkumu mediální výchovy v rodinách i autorky Ambrožová, Junová a Stašová (2021). Lze konstatovat, že výsledky se nijak významně neodlišují, protože aktivní mediace, jejímž smyslem je aktivní zájem rodičů o online aktivity dětí a jejich vzájemná diskuse o této problematice, je stále nejvyužívanější mediační strategií rodičů. Z výsledků výzkumu současně vyplynulo, že otcové jsou vůči dětem v užívání médií benevolentnější než matky.

Průzkum Haifské univerzity, který se zaměřoval na styly rodičovských rolí, jež rodiče zastávají ve snaze omezit nebezpečné a rizikové chování dětí na internetu, odhalil následující mediační strategie:

- aktivní dohled – instalace softwaru, který blokuje určité webové stránky, zaznamenává, které stránky byly navštíveny nebo omezuje množství času stráveného online,

- poradenství – vysvětlování rizik, se kterými se pohyb na internetu pojí, poskytování pomoci při používání internetu, učení způsobům bezpečného používání internetu a poskytování pomoci v případě, když dítě na internetu zažije něco špatného,
- bezzásahovost – rodiče do online života svého dítěte nijak nezasahují (University of Haifa, 2015, online).

I v rámci tohoto šetření byla odhalena strategie, která v žádném z předchozích výzkumů nevyvstala. Jedná se o bezzásahovost, v rámci které rodiče do digitálního života svých dětí nijak nezasahují a dávají jim tak naprostou volnost (University of Haifa, 2015, online).

Na závěr si představíme klasifikaci mediačních strategií rodičů, jež vznikla v rámci mezinárodního výzkumu s názvem „EU Kids Online II“. Jedná se o strategie, které rodiče uplatňují ve snaze usměrňovat své děti v používání internetu se zaměřením na omezení online rizik, se kterými se v tomto prostředí mohou setkat:

- spoluužívání internetu (aktivní mediace) – rodiče jsou přítomni, když dítě používá internet, podporují ho v objevování internetu a komunikují s ním o tom, jaké webové stránky navštěvuje,
- aktivní mediace bezpečného internetu – rodiče dítě poučují, jak se na internetu vyvarovat potížím, vysvětlují, proč jsou některé webové stránky dobré nebo špatné, poskytují rady ohledně bezpečného chování na internetu a pomoc, když si dítě s něčím neví rady nebo když se mu děje něco špatného,
- restrikce – rodiče nastavují pravidla, jež dítě omezují v činnostech, které na internetu může provozovat nebo v času, který na internetu může strávit,
- kontrola (monitoring) – rodiče kontrolují a zpětně sledují aktivity, které dítě na internetu provozovalo (např. historie navštívených webových stránek, kontrola záznamu komunikace apod.),
- technická mediace – rodiče používají programy, které blokují určité webové stránky, sledují počet jejich návštěv nebo limitují čas strávený na internetu (Livingstone et al., 2011, online).

Ze zmíněného výzkumu vyplývá, že čím jsou si rodiče jistější v používání internetu, tím více uplatňují zmíněné mediační strategie. Platí však, že přednost dávají spoluužívání internetu a aktivní mediaci bezpečného internetu před restriktivními či monitorovacími

strategiemi. Dále bylo zjištěno, že rodiče, kteří jsou informováni o online rizicích, uplatňují aktivní mediace bezpečného internetu více než rodiče, kteří o online rizicích informováni nejsou. I v rámci výsledků tohoto šetření je patrné, že s přibývajícím věkem dětí dochází u rodičů k poklesu uplatňování mediačních strategií (Livingstone et al., 2011, online).

Doplníme, že zmíněná klasifikace mediačních strategií vyplývající z mezinárodního výzkumu s názvem „EU Kids Online II“, byla s menšími úpravami využita pro účely našeho průzkumného šetření.

Pokud bychom se chtěli zaměřit na samotnou účinnost mediačních strategií rodičů, Garmedia et al. (2012; In: Blinka, Ševčíková, 2014) uvádějí, že k tomu, aby děti nebyly vystaveny online rizikům, do nějaké míry přispívá uplatňování jakékoliv strategie. K nejúčinnějším však radí restrikce, neboť bylo zjištěno, že rodiče uplatňující tuto mediační strategii zaznamenávají nižší viktimizaci jejich dětí v kyberprostoru.

Blinka a Ševčíková (2014) upozorňují na skutečnost, že mnoho rodičů začíná praktikovat některé z mediačních strategií dodatečně, tedy až v situaci, kdy už k nějakému ublížení jejich dítěti v online prostředí dojde. V takovém případě je rozhodující, zda rodiče dokážou adekvátně reagovat a mediační strategie přizpůsobit dané situaci. Jako nejúčinnější se v takovém případě jeví aktivní mediace bezpečného internetu, která spočívá v poskytování rad, jak se na internetu chovat bezpečně a jak se vyhnout problémům, a v poskytování pomoci, když si dítě v tomto prostředí s něčím neví rady nebo prožije-li něco špatného.

4 PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ ZAMĚŘENÉ NA NÁZORY RODIČŮ A JEJICH ZKUŠENOSTI S VÝCHOVNÝM PŮSOBENÍM NA DĚTI V OBLASTI ONLINE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Součástí poslední kapitoly je průzkumné šetření zaměřené na zjištění názorů rodičů a jejich zkušeností s výchovným působením ve smyslu uplatňování mediačních strategií na děti ve věku 6–18 let v oblasti online rizikového chování. V první podkapitole je představen projekt průzkumného šetření, následně se zaměřujeme na jeho výsledky a na ověřování hypotéz a v závěru se pak zaobíráme shrnutím výsledků průzkumného šetření.

4.1 Projekt průzkumného šetření

Strategie průzkumného šetření

Pro účely diplomové práce byla zvolena kvantitativní výzkumná strategie. Jedná se tedy o kvantitativně orientované průzkumné šetření, které je možné vymezit jako „*záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy.*“ (Chráska, 2016, s. 11)

Gavora (2008) uvádí, že pro tento typ výzkumu je příznačná práce s číselnými údaji, jež se dají matematicky (statisticky) zpracovat. Cílem je třídění údajů a vysvětlení příčin existence nebo změn jevů. Jak již bylo uvedeno, jedná se o výzkum verifikační, což znamená, že ověřuje již existující teorii (poznatky, které jsou o pedagogickém jevu známy). Nejlepším způsobem je přitom stanovení hypotéz, které se ověřují na základě výsledků výzkumu.

Základní schéma postupu při pedagogickém výzkumu je následující:

1. stanovení a formulace výzkumného problému,
2. formulace hypotéz,
3. ověřování (testování, verifikace) hypotéz,
4. vyvození závěrů a jejich prezentace (Chráska, 2016).

Výzkumný problém a hypotézy

První fází je tedy stanovení výzkumného problému. Chráska (2016) uvádí, že výzkumný problém by měl být formulován jednoznačně a konkrétně v tázací formě, měl by předpokládat možnost empirického ověření a vyjadřovat vztah mezi dvěma proměnnými. Výzkumný problém, který byl stanoven pro naše průzkumné šetření, zní následovně: „*Jaké mají rodiče názory a zkušenosti s výchovným působením ve smyslu uplatňování mediačních strategií na děti ve věku 6–18 let v oblasti online rizikového chování?*“

S formulací výzkumného problému se pojí i stanovení cíle výzkumného šetření. V kontextu této diplomové práce je cílem průzkumného šetření zjistit, jaké jsou názory rodičů a jejich zkušenosti s výchovným působením ve smyslu uplatňování mediačních strategií na děti ve věku 6–18 let v oblasti online rizikového chování.

Po stanovení výzkumného problému bylo zformulováno následujících pět hypotéz:

- H1: Existuje statisticky významná souvislost mezi pohlavím rodičů a uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik.
- H2: Existuje statisticky významná souvislost mezi pohlavím rodičů a uplatňováním spoluužívání internetu v kontextu online rizik.
- H3: Existuje statisticky významná souvislost mezi názory rodičů na vliv médií na jejich děti v kontextu online rizik a uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik.
- H4: Existuje statisticky významná souvislost mezi informovaností rodičů o online rizicích a uplatňováním aktivní mediace bezpečného internetu v kontextu online rizik.
- H5: Existuje statisticky významná souvislost mezi uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik a viktimizací dětí v kyberprostoru.

Hypotézy by měly být vyvozeny z existující vědecké teorie, a proto nyní uvedeme, z jakých podkladů naše hypotézy vychází.

H1: Existuje statisticky významná souvislost mezi pohlavím rodičů a uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik.

První hypotéza vychází z výzkumů mediální výchovy v českých rodinách autorek Stašové, Slaninové a Junové (2015) a autorek Ambrožové, Junové a Stašové (2021).

Na základě těchto výzkumů bylo zjištěno, že matky uplatňují restriktce, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům, více než otcové.

H2: Existuje statisticky významná souvislost mezi pohlavím rodičů a uplatňováním spoluužívání internetu v kontextu online rizik.

Druhá hypotéza byla stanovena na základě výzkumu s názvem „Eurobarometer“, který byl realizován napříč státy Evropské unie, včetně České republiky. Z výsledků tohoto výzkumu vyplynulo, že matky uplatňují spoluužívání internetu, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům, více než otcové (Directorate-General for the Information Society and Media, 2008, online).

H3: Existuje statisticky významná souvislost mezi názory rodičů na vliv médií na jejich děti v kontextu online rizik a uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik.

Třetí hypotéza vychází z výzkumu Van der Voorta a Vooijse (1990; In: Sloboda, 2013), ze kterého vyplývá, že rodiče, kteří si myslí, že média mají na jejich děti nepříznivý vliv, uplatňují restriktce více než rodiče, kteří nepříznivý vliv médií na své děti nepředpokládají.

H4: Existuje statisticky významná souvislost mezi informovaností rodičů o online rizicích a uplatňováním aktivní mediace bezpečného internetu v kontextu online rizik.

Čtvrtá hypotéza byla zformulována na základě mezinárodního výzkumu s názvem „EU Kids Online II“, ze kterého vychází, že rodiče, kteří jsou informováni o online rizicích, uplatňují aktivní mediaci bezpečného internetu, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům, více než rodiče, kteří o online rizicích informováni nejsou (Livingstone et al., 2011, online).

H5: Existuje statisticky významná souvislost mezi uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik a viktimizací dětí v kyberprostoru.

Poslední, pátá hypotéza vychází ze zjištění Garmedia a kol. (2012; In: Blinka, Ševčíková, 2014), která poukazuje na skutečnost, že rodiče, kteří uplatňují restriktce, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům, zaznamenávají nižší viktimizaci svých dětí v kyberprostoru než rodiče, kteří restriktce neuplatňují.

Sběr dat a výzkumný vzorek

Průzkumné šetření týkající se názorů rodičů a jejich zkušeností s výchovným působením ve smyslu uplatňování mediačních strategií na děti v oblasti online rizikového chování bylo realizováno prostřednictvím anonymního online dotazníku vlastní konstrukce (viz Příloha A). Dotazník obsahující 18 otevřených, uzavřených i polouzavřených položek byl adresován rodičům dětí ve věku 6–18 let.

Skutečností je, že děti raného školního věku, tedy děti ve věku od 6 let, jsou v dnešní době naprosto běžnými uživateli internetu. Zážitky a zkušenosti, kterým jsou v tomto věku vystaveny, je do budoucna zásadním způsobem ovlivňují (Krčmářová, Vacková, 2012), a proto považujeme za důležité, aby se rodiče výchovnému působení v souvislosti s online rizikovým chováním věnovali již v tomto věku. Uvedené skutečnosti jsou tedy důvodem pro zvolení cílové skupiny rodičů dětí ve věku od 6 let, přičemž u horní hranice se odrazíme od pojetí dětství dle trestního zákoníku, který za dítě považuje jedince do 18 let.

V úvodní části dotazníku nechybělo oslovení respondentů, představení autora průzkumného šetření ani vymezení důvodu k jeho realizaci, včetně informací o anonymitě dotazníku a předpokládaném času vyplňování. Došlo také k poděkování respondentům za jejich participaci na průzkumném šetření a k upřesnění některých pojmů. Po této části již následovaly samotné položky.

Dotazník byl respondentům distribuován elektronicky, prostřednictvím služby Google Forms, kterou nabízí Google. Jedná se o nástroj pro tvorbu online formulářů a dotazníků, jenž umožňuje získané výsledky jednoduše stáhnout v tabulkovém procesoru Microsoft Excel.

Výběr respondentů proběhl na základě metody sněhové koule, která *„spočívá v počátečním vyhledání několika osob a poté v kontaktování těch dalších členů skupiny, na které již vybraní lidé odkázali.“* (Řehák, 2018, online) Online dotazník byl respondentům distribuován také prostřednictvím sociální sítě Facebook, kde byl sdílen zejména ve skupinách, ve kterých rodiče sdílí své zkušenosti s výchovou dětí.

Uveřejnění dotazníku předcházela realizace předvýzkumu, který se dle Chráska (2016) provádí na malém vzorku osob a slouží ke zmenšení rizika použití nevhodné metody či techniky. Z uvedeného tedy vyplývá, že předvýzkum nepoužíváme k vyvozování

závěrů, ale k případné korekci. Našeho předvýzkumu se zúčastnilo celkem 5 rodičů, přičemž bylo zjištěno, že vytvořený dotazník není třeba nijak upravovat. Z toho důvodu jsme přistoupili k jeho distribuci v původní verzi. Sběr dat pak probíhal od 1. února do 15. března roku 2023.

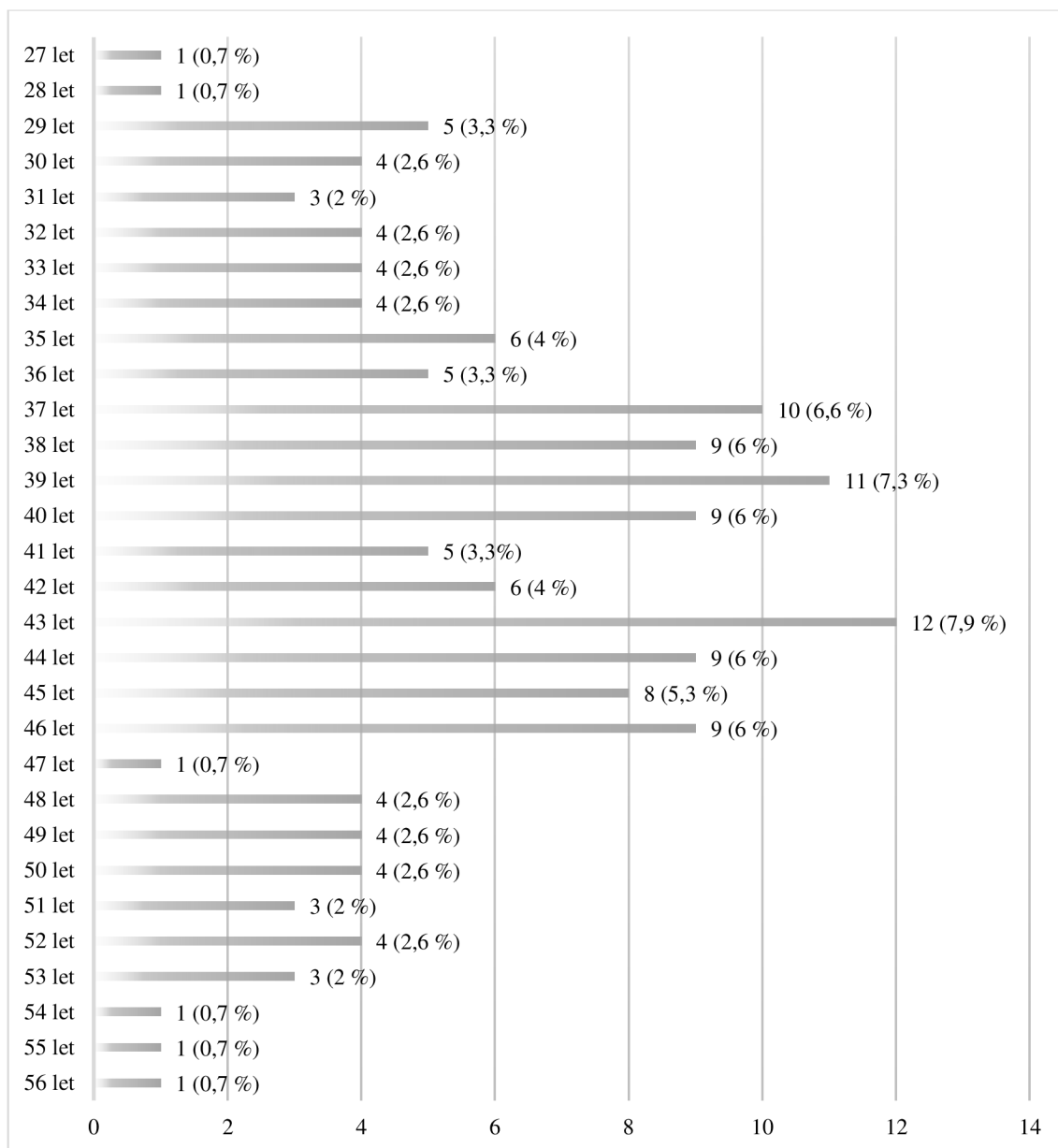
Do průzkumného šetření se zapojilo celkem 155 respondentů z řad rodičů dětí ve věku 6–18 let, přičemž 4 respondenti byli z důvodu nesplnění kritérií pro zařazení do šetření vyřazeni. V průběhu zpracovávání dat se tedy nakonec pracovalo se 151 dotazníky a všechna získaná data byla zpracovávána pomocí tabulkového procesoru Microsoft Excel.

Na základě odpovědí získaných ze šestnácté, sedmnácté a osmnácté položky dotazníku si nyní představíme charakteristiku našeho výzkumného vzorku.

Tabulka 1: **Složení respondentů z hlediska pohlaví**

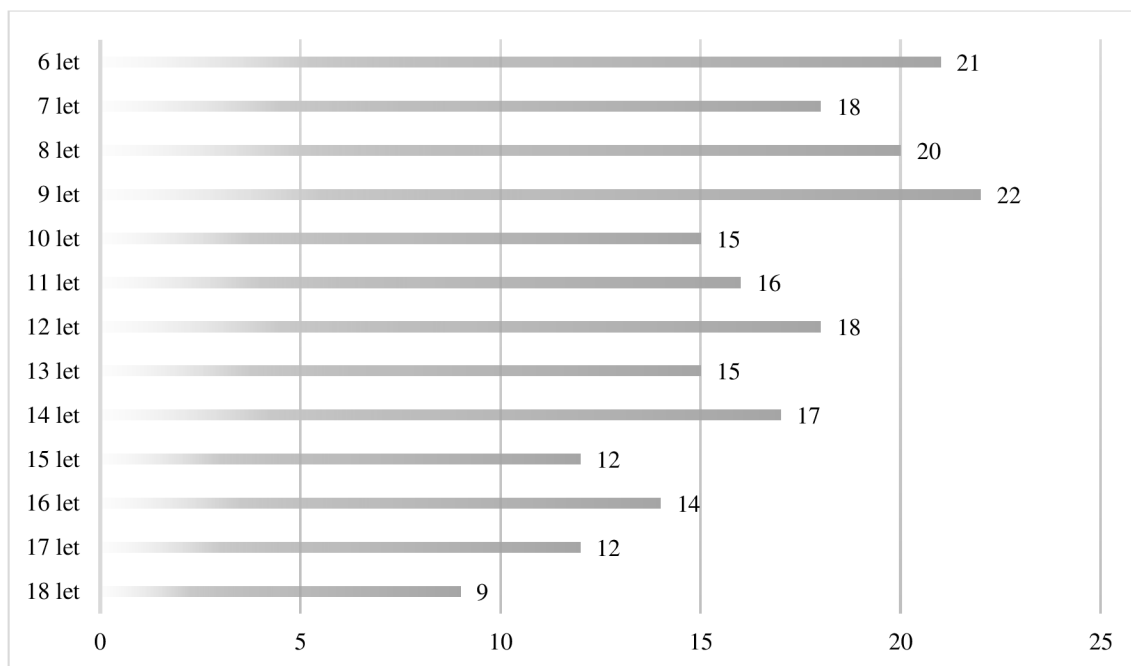
Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost
Žena	130	86,1
Muž	21	13,9
Celkem	151	100

Z tabulky vyplývá, že do průzkumného šetření se po vyřazení čtyř dotazníků zapojilo celkem 151 respondentů, z toho 130 žen – matek (86,1 %) a 21 mužů – otců (13,9 %). Je tedy patrné, že náš výzkumný vzorek je z více než tří čtvrtin tvořen matkami, což může být dáno například jejich větší ochotou participovat na našem průzkumném šetření.

Graf 1: Složení respondentů z hlediska věku

Z grafu je patrné, že do průzkumného šetření se zapojili rodiče ve věku od 27 do 56 let, přičemž průměrný věk činí 41 let. Největší zastoupení přitom mají rodiče ve věku 43 let (12 rodičů – 7,9 %), 39 let (11 rodičů – 7,3 %) a 37 let (10 rodičů – 6,6 %). Naopak nejméně početnou skupinu tvoří rodiče ve věku 27, 28, 47, 54, 55 a 56 let (ve všech případech po jednom rodiči – 0,7 %).

Graf 2: Věk dětí respondentů

Z grafu vyplývá, že ve věkovém rozmezí od 6 do 18 let jsou děti našich respondentů nejčastěji ve věku 9 let (22 dětí), 6 let (21 dětí) a 8 let (20 dětí). Nejméně zastoupenou skupinou jsou pak děti ve věku 18 let (9 dětí).

Položka týkající se věku dětí našich respondentů byla do dotazníku zařazena z toho důvodu, abychom mohli identifikovat, zda můžeme daného respondenta do průzkumného šetření zapojit či nikoliv. Na základě této položky bylo zjištěno, že 4 respondenti nesplňovali podmínku mít děti ve věku 6–18 let, a proto byli z průzkumného šetření vyřazeni.

4.2 Výsledky průzkumného šetření

V této podkapitole se věnujeme výsledkům průzkumného šetření, které se týkají zejména názorů rodičů a jejich zkušeností s výchovným působením ve smyslu uplatňování mediálních strategií na děti ve věku 6–18 let v oblasti online rizikového chování.

Pro lepší orientaci v následujícím textu uvedeme, že výsledky průzkumného šetření vycházející z navrácených dotazníků jsou nejprve zaznamenány v tabulkách a grafech, následně jsou interpretovány a v některých případech také srovnány s výsledky realizovaných výzkumů, které se zaměřovaly na stejnou problematiku.

První položka dotazníku se našich respondentů dotazovala na jejich názor na vliv médií na jejich děti.

Tabulka 2: **Názory respondentů na vliv médií na jejich děti A**

Možnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zcela příznivý	1	0,7
Spíše příznivý	42	27,8
Spíše nepříznivý	97	64,2
Zcela nepříznivý	11	7,3
Celkem	151	100

Z výsledků zaznamenaných v tabulce je patrné, že pouze 1 respondent (0,7 %) se domnívá, že média mají na jeho děti zcela příznivý vliv. Spíše příznivý vliv médií na děti předpokládá 42 respondentů (27,8 %) a naopak spíše nepříznivý vliv médií připouští 97 respondentů (64,2 %). Zcela nepříznivý vliv médií na své děti pak předpokládá 11 respondentů z řad rodičů (7,3 %).

K tomu, abychom mohli jednoznačně určit, kolik respondentů se domnívá, že média mají na jejich děti příznivý či nepříznivý vliv, jsme vytvořili následující tabulku. Ta slučuje původní čtyři možnosti odpovědí týkající se vlivu médií na děti do dvou.

Tabulka 3: **Názory respondentů na vliv médií na jejich děti B**

Vliv médií na děti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Příznivý	43	28,5
Nepříznivý	108	71,5
Celkem	151	100

Tabulka zobrazuje, že 43 respondentů z řad rodičů (28,5 %) hodnotí vliv médií na své děti jako příznivý a naopak 108 respondentů (71,5 %) jej hodnotí jako nepříznivý. Lze tedy konstatovat, že v rámci našeho výzkumného vzorku jednoznačně převažuje názor odkazující na nepříznivý vliv médií na děti. Zastávají jej téměř tři čtvrtiny respondentů.

Pro porovnání můžeme využít výsledky výzkumu mediální výchovy v českých rodinách autora Slobody (2013), na základě kterého bylo zjištěno, že u rodičů významně převažuje názor odkazující na nepříznivý vliv médií na jejich děti. Znamená to tedy, že zjištění vyplývající z našeho průzkumného šetření souhlasí s výsledky výzkumu Slobody.

V rámci druhé položky dotazníku byli naši respondenti požádáni, aby odůvodnili své odpovědi, které zaznamenali v první položce. Tato položka byla otevřená, což znamená, že respondenti měli při formulaci svých odpovědí naprostou volnost a mohli se vyjádřit dle svých potřeb.

Ti, kteří zastávají názor, že média mají na jejich děti příznivý vliv, jej odůvodňují zejména tím, že nejmladší generace má prostřednictvím médií možnost se vzdělávat a získávat nové informace, na základě kterých si může rozšířit své obzory. Někteří z respondentů navíc oceňují, že děti mohou v médiích pozorovat dění u nás i ve světě, což vnímají pozitivně. V souvislosti s příznivým vlivem médií na děti se objevují také názory odkazující na lepší porozumění anglickému jazyku, na podporu zvědavosti a tendenci ověřovat si informace nebo na skutečnost, že některá média umožňují být téměř neustále na příjmu, což usnadňuje komunikaci mezi členy rodiny.

Jak již bylo uvedeno, názor našich respondentů odkazující na nepříznivý vliv médií na děti jednoznačně převládá. Velmi pestrou škálu důvodů, které respondenty vedou k takovému názoru, představujeme v následujícím výčtu:

- možnost stát se obětí online rizikového chování a internetové kriminality páchané na dětech (kyberšikana, komunikace s cizími lidmi a možnými sexuálními predátory, kyberstalking, zneužití osobních údajů),
- závislost na médiích (nadměrné množství času stráveného s médii, zanedbávání volnočasových aktivit, kamarádů a rodiny),
- snadný přístup k nevhodnému obsahu (násilí, sex),
- manipulace prostřednictvím reklamy,
- dezinformace a fake news,
- prezentace negativních vzorů,
- převaha negativních informací, které vyvolávají pocit strachu,
- přesycenost podněty a s tím související špatná soustředěnost, roztěkanost, zhoršení představitosti, bolesti hlavy.

Z uvedeného vyplývá, že respondenti, kteří se domnívají, že média mají na jejich děti nepříznivý vliv, vnímají mnoho úskalí, jež se s používáním médií pojí. Reflektují nejen formy online rizikového chování, na které se zaměřuje naše průzkumné šetření, ale také na další možná nebezpečí, kterými se v rámci diplomové práce nezabýváme. Z odpovědí je přitom zřejmé, že respondenti za největší hrozbu považují právě online prostředí, protože své odpovědi vztahují zejména k negativnímu vlivu internetu na jejich děti.

Třetí položka dotazníku se našich respondentů tázala na skutečnost, jak vnímají svou informovanost o rizicích, se kterými se jejich děti mohou v online prostředí setkat.

Tabulka 4: **Informovanost respondentů o rizicích online prostředí A**

Možnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zcela informován/a	51	33,8
Spíše informován/a	73	48,3
Spíše neinformován/a	24	15,9
Zcela neinformován/a	3	2
Celkem	151	100

Z výsledků uvedených v tabulce lze odvodit, že zatímco 51 respondentů z řad rodičů (33,8 %) se cítí být o rizicích, kterým mohou jejich děti při pohybu v online prostředí čelit, informováno zcela, 73 respondentů (48,3 %) se cítí být o zmíněných rizicích informováno jen spíše. Za spíše neinformované se považuje 24 respondentů (15,9 %) a za zcela neinformované se pak považují pouze 3 respondenti (2 %).

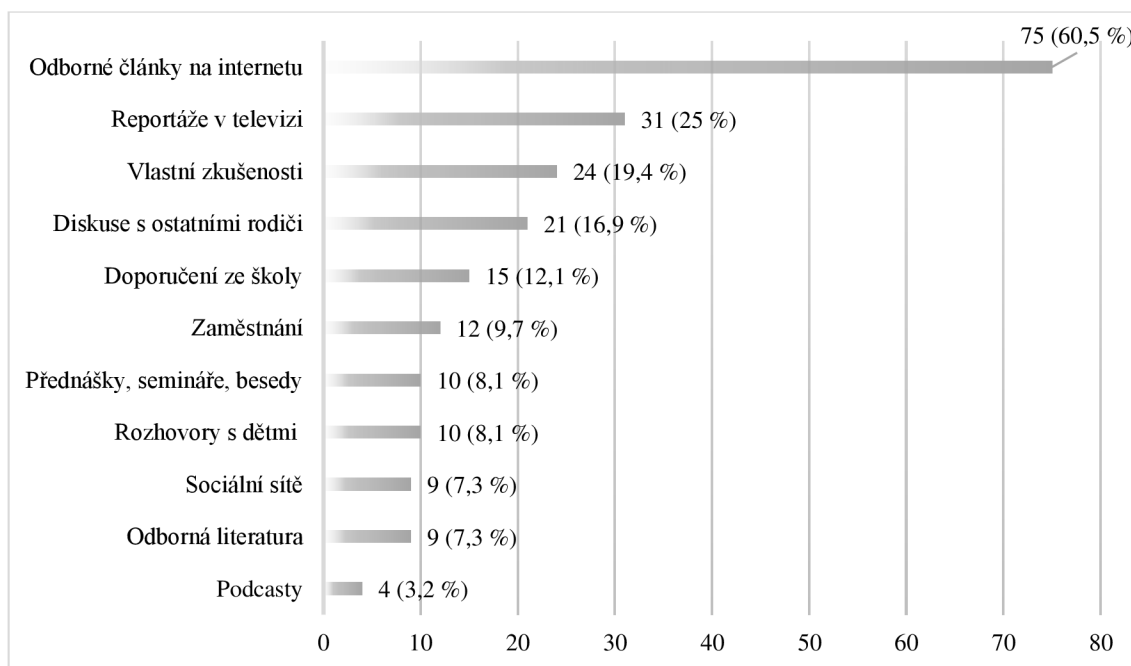
Pokud bychom se chtěli zabývat tím, kolik respondentů se cítí být informováno či neinformováno v oblasti rizik, se kterými se jejich děti mohou při pohybu v online prostředí setkat, tuto skutečnost je možné zhlédnout v následující tabulce.

Tabulka 5: **Informovanost respondentů o rizicích online prostředí B**

Informovanost o online rizicích	Absolutní četnost	Relativní četnost
Informován/a	124	82,1
Neinformován/a	27	17,9
Celkem	151	100

Výsledky poukazují na skutečnost, že 124 respondentů z řad rodičů (82,1 %), tedy více než tři čtvrtiny našeho výzkumného vzorku, se cítí být o online rizicích informováno, přičemž za neinformované se považuje 27 respondentů (17,9 %). Tato zjištění můžeme vzhledem k aktuálnosti dané problematiky považovat za poměrně příznivé.

Čtvrtá položka dotazníku se pak orientovala na 124 respondentů, kteří se domnívají, že jsou zcela či spíše informováni o rizicích, se kterými se jejich děti mohou v online prostředí setkat. Zjišťovala, kde o zmíněných rizicích získávají povědomí.

Graf 3: **Zdroje informací o rizicích online prostředí**

Tato položka byla otevřená, což znamená, že respondenti mohli zformulovat jakoukoliv odpověď. Zaznamenané odpovědi jsme při zpracovávání dat rozřadili do jedenácti kategorií, které můžeme vidět v grafu.

Můžeme si povšimnout, že naši respondenti získávají povědomí o rizicích online prostředí z mnoha různých zdrojů, přičemž tím nejvyužívanějším jsou odborné články na internetu, které cíleně vyhledává nadpoloviční většina našeho výzkumného vzorku, konkrétně 75 respondentů (60,5 %). Respondenti čerpají informace o online rizicích také z reportáží v televizi, což se týká 31 rodičů (25 %), i z vlastních zkušeností při pohybu v online prostředí, jež jsou významným zdrojem informací pro 24 respondentů (19,4 %). Z diskusí s ostatními rodiči získává informace o tomto tématu 21 respondentů (16,9 %), z doporučení ze školy děti 15 respondentů (12,1 %) a z vlastního zaměstnání pak čerpá informace 12 respondentů z řad rodičů (9,7 %), neboť několik z nich pracuje ve školství, u Policie České republiky nebo v oblasti sociální práce, kde se v této problematice systematicky vzdělávají. 10 respondentů (8,1 %) cíleně vyhledává přednášky, semináře a besedy na dané téma a stejný počet respondentů získává povědomí o online rizicích z rozhovorů s jejich dětmi, což můžeme považovat za pozitivní zjištění. Ze sociálních sítí čerpá informace o rizicích online prostředí 9 respondentů (7,3 %), stejně jako z odborné literatury. Poslední, nejméně zastoupenou skupinu tvoří respondenti poslouchající podcasty na dané téma, což se týká 4 rodičů (3,2 %).

Pátá položka dotazníku se našich respondentů ptala na skutečnost, zda uplatňují spolužívání internetu, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům. Zmíněná mediační strategie spočívá zejména ve společném navštěvování webových stránek nebo online aplikací, v komunikaci o tom, jak děti využívají internet a v podpoře objevování internetu.

Tabulka 6: Uplatňování spolužívání internetu A

Možnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Vždy uplatňuji	24	15,9
Spíše uplatňuji	63	41,7
Spíše neuplatňuji	49	32,5
Nikdy neuplatňuji	15	9,9
Celkem	151	100

Je očividné, že zatímco 24 respondentů z řad rodičů (15,9 %) uplatňuje spoluzívání internetu vždy, 63 respondentů (41,7 %) tuto mediační strategii uplatňuje jen spíše. Možnost „spíše neuplatňuji“ zvolilo 49 našich respondentů (32,5 %) a 15 respondentů (9,9 %) danou mediační strategii neuplatňuje nikdy.

Pro lepší orientaci v tom, kolik rodičů uplatňuje či neuplatňuje spoluzívání internetu, jsme i v případě páté položky vytvořili tabulku, jež integruje původní čtyři možnosti odpovědi do dvou.

Tabulka 7: Uplatňování spoluzívání internetu B

Spoluzívání internetu	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	87	57,6
Ne	64	42,4
Celkem	151	100

Z výsledků vyplývá, že 87 respondentů (57,6 %), tedy více než polovina našeho výzkumného vzorku, spoluzívání internetu uplatňuje a naopak 64 respondentů (42,4 %) nikoliv. Můžeme ale konstatovat, že ačkoliv je respondentů uplatňujících spoluzívání internetu více než těch, kteří tuto strategii neuplatňují, rozdíl není nijak dramatický.

Na tomto místě můžeme provést srovnání s výsledky mezinárodního výzkumu s názvem „EU Kids Online II“, na základě kterého bylo zjištěno, že spoluzívání internetu uplatňuje více než 90 % českých rodičů (Livingstone et al., 2011, online). Z uvedeného tedy vyplývá, že náš výzkumný vzorek uplatňuje zmíněnou mediační strategii v mnohem menší míře.

Úkolem šesté položky dotazníku pak bylo zjistit, jestli rodiče uplatňují aktivní mediaci bezpečného internetu, tedy další mediační strategii, kterou mohou využít k tomu, aby jejich děti nebyly vystaveny rizikům spojených s online prostředím. Její podstatou je poučování, jak se na internetu vyhnout potížím, vysvětlování, proč jsou některé webové stránky dobré nebo špatné, poskytování rad ohledně bezpečného chování na internetu, poskytování pomoci, když si dítě na internetu s něčím neví rady a také sjednání kroků, jak se chovat, když se dítěti bude dít na internetu něco špatného.

Tabulka 8: Uplatňování aktivní mediace bezpečného internetu A

Možnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Vždy uplatňuji	58	38,4
Spíše uplatňuji	60	39,7
Spíše neuplatňuji	27	17,9
Nikdy neuplatňuji	6	4
Celkem	151	100

Výsledky v tabulce poukazují na skutečnost, že zatímco 58 respondentů (38,4 %) uplatňuje aktivní mediaci bezpečného internetu vždy, 60 respondentů (39,7 %) ji uplatňuje jen spíše. Zmíněnou strategii naopak spíše nepraktikuje 27 respondentů (17,9 %) a 6 respondentů (4 %) ji nepraktikuje nikdy.

Za účelem orientace v tom, kolik našich respondentů uplatňuje či neuplatňuje aktivní mediaci bezpečného internetu, jsme znovu vytvořili tabulku, která spojuje původní čtyři možnosti odpovědí do dvou.

Tabulka 9: Uplatňování aktivní mediace bezpečného internetu B

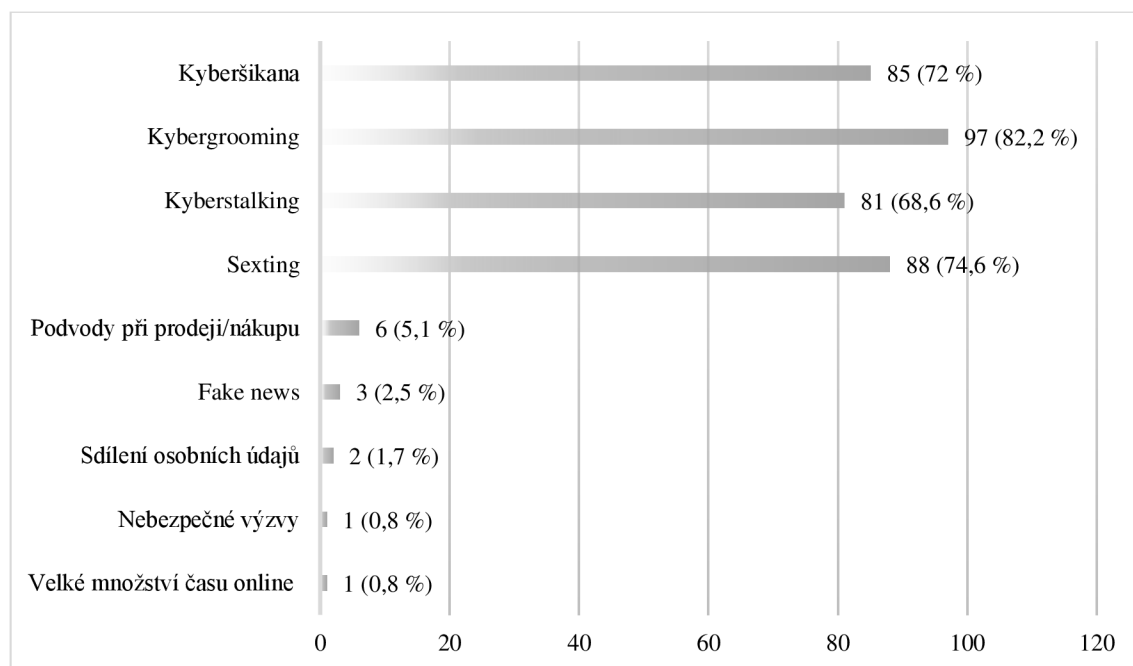
Aktivní mediace bezpečného internetu	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	118	78,1
Ne	33	21,9
Celkem	151	100

Náš výzkumný vzorek se vyznačuje tím, že zatímco 118 respondentů (78,1 %) aktivní mediaci bezpečného internetu uplatňuje, zbylá část, tedy 33 respondentů (21,9 %), nikoliv. Oproti zjištěním z předchozí, páté položky je rozdíl v zastoupení obou možností mnohem markantnější, protože tuto mediační strategii uplatňují více než tři čtvrtiny našeho výzkumného vzorku.

I v případě výsledků šesté položky můžeme provést srovnání se zjištěním mezinárodního výzkumu s názvem „EU Kids Online II“, ze kterého vyplývá, že aktivní mediaci bezpečného internetu praktikuje více než 90 % českých rodičů, stejně jako je tomu u spoluužívání internetu (Livingstone et al., 2011, online). V tomto případě se

k výsledkům zmíněného výzkumu blížíme, přesto platí, že náš výzkumný vzorek uplatňuje tuto strategii v menší míře.

Sedmá položka dotazníku se zaměřovala na 118 respondentů, kteří vždy nebo spíše uplatňují aktivní mediaci bezpečného internetu. Doptávala se jich, na jaká témata se v poskytování rad ohledně bezpečného chování na internetu zaměřují.

Graf 4: Témata v poskytování rad ohledně bezpečného chování na internetu

Pro účely sedmé položky byly vybrány primárně čtyři formy online rizikového chování. Kyberšikana (šikana prostřednictvím internetu, mobilních telefonů apod.), kybergrooming (kontaktování cizí osobou prostřednictvím internetu, mobilních telefonů apod., které má v oběti vyvolat falešnou důvěru a přimět ji k osobnímu setkání, na kterém může dojít k sexuálnímu či jinému útoku), kyberstalking (opakované obtěžování prostřednictvím internetu, mobilních telefonů apod., např. zasílání nevyžádaných zpráv a obtěžujících vzkazů) a sexting (zasílání zpráv, fotografií či videí se sexuálním obsahem prostřednictvím internetu, mobilních telefonů apod., které mohou být zneužity).

Vzhledem k tomu, že respondenti mohou se svými dětmi hovořit o více tématech, měli možnost zvolit více odpovědí. Současně bylo třeba vzít v potaz, že respondenti se mohou zaměřovat i na témata, která jsme mezi možnostmi nezahrnuli, a proto byla sedmá položka polouzavřená. To znamená, že respondenti mohli mimo nabízených alternativ uvést i jinou možnost, což někteří z nich využili.

Z grafu vyplývá, že nejčastějším tématem je kybergrooming, na který se při poskytování rad ohledně bezpečného chování na internetu zaměřuje 97 našich respondentů (82,2 %). Druhou nejčastější možností je sexting, o kterém s dětmi hovoří 88 rodičů (74,6 %) a v těsném závěsu pak stojí kyberšikana, na kterou se orientuje 85 rodičů (72 %). Poté následuje kyberstalking, který s dětmi rozebírá 81 našich respondentů (68,6 %). Tím jsme vyčerpali námi předložené alternativy a nyní se zaměříme na možnosti, které uváděli sami respondenti.

Šest respondentů (5,1 %) se svými dětmi tedy hovoří o podvodech při nákupu nebo prodeji na internetu, 3 respondenti (2,5 %) se orientují na téma fake news, 2 respondenti (1,7 %) se s dětmi věnují problematice sdílení osobních údajů a 1 rodič (0,8 %) se zaměřuje na velké množství času stráveného online, stejně jako na téma nebezpečných výzev, které jsou v současnosti aktuální zejména v prostředí sociálních sítí.

Osmá položka dotazníku pak zjišťovala, zda naši respondenti využívají jednu z dalších mediačních strategií, konkrétně restrikce, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům. Restrikce přitom spočívají v nastavení pravidel, která slouží k omezování jednotlivých činností v online prostředí nebo času stráveného online.

Tabulka 10: **Uplatňování restrikcí A**

Možnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Vždy uplatňuji	46	30,5
Spíše uplatňuji	62	41
Spíše neuplatňuji	32	21,2
Nikdy neuplatňuji	11	7,3
Celkem	151	100

Z tabulky je zřejmé, že zatímco 46 našich respondentů (30,5 %) uplatňuje restrikce vždy, 62 respondentů (41 %) danou strategii uplatňuje jen spíše. Možnost „spíše neuplatňuji“ vybralo 32 respondentů (21,2 %) a 11 respondentů (7,3 %) restrikce neaplikuje nikdy.

Pro lepší přehled, kolik respondentů uplatňuje či neuplatňuje restrikce, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům, jsme sestavili další tabulku, jež opět slučuje původní čtyři možnosti odpovědi do dvou.

Tabulka 11: **Uplatňování restrikcí B**

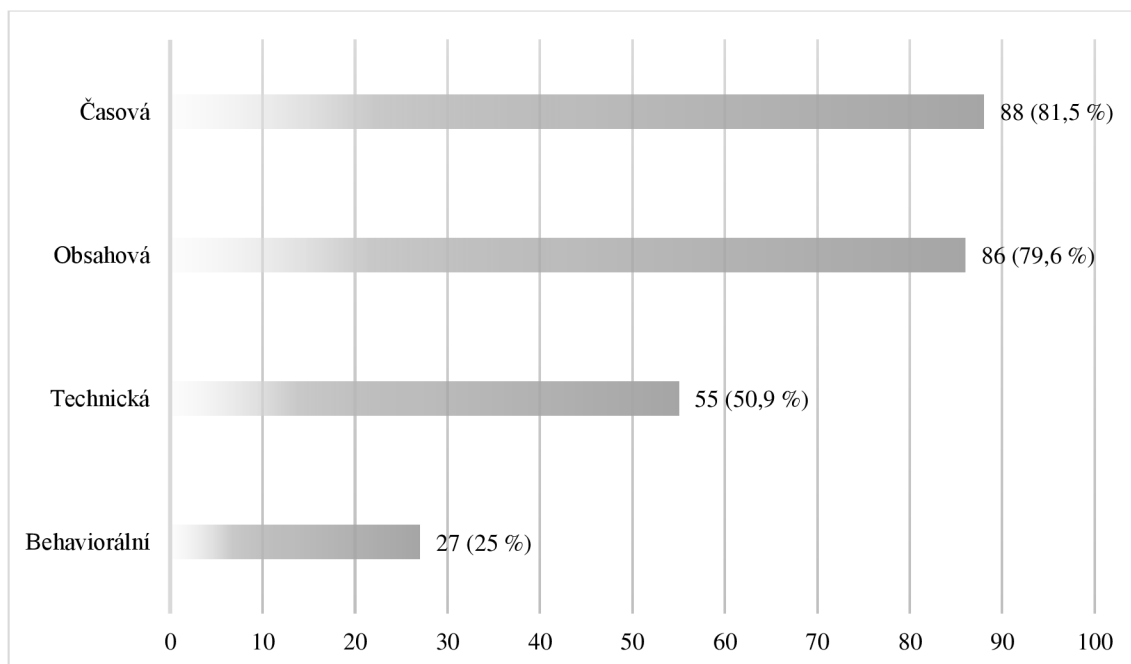
Restrikce	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	108	71,5
Ne	43	28,5
Celkem	151	100

Tabulka poukazuje na fakt, že téměř tři čtvrtiny našeho výzkumného vzorku, konkrétně 108 respondentů (71,5 %), restrikce uplatňují, zatímco 43 respondentů (28,5 %) tuto mediační strategii neuplatňuje.

Pro srovnání můžeme využít výsledky hned několika šetření, která se mimo jiné zabývala také uplatňováním restrikcí ze strany rodičů. Například na základě výzkumu s názvem „Eurobarometer“, realizovaného napříč státy Evropské unie, bylo zjištěno, že restrikce uplatňuje méně než 50 % českých rodičů (Directorate-General for the Information Society and Media, 2008, online). Z mezinárodního výzkumu s názvem „EU Kids Online II“ vyplývá, že tuto mediační strategii praktikuje přibližně 80 % českých rodičů (Livingstone et al., 2011, online) a výzkum mediální výchovy v českých rodinách autorek Stašové, Slaninové a Junové (2015) pak odhalil, že restrikce velmi často nebo občas praktikuje 90 % rodičů.

Na základě výsledků uvedených výzkumů si můžeme povšimnout, že v průběhu let tendence českých rodičů k uplatňování restrikcí narůstala. Pokud bychom chtěli srovnat výsledky našeho průzkumného šetření se zjištěním Eurobarometru, zde platí, že náš výzkumný vzorek uplatňuje restrikce ve větší míře. Oproti výsledkům výzkumu s názvem „EU Kids Online II“ a výzkumu mediální výchovy v českých rodinách se však naši respondenti uchylují k restrikcím méně.

Devátá položka našeho dotazníku svou pozornost směřovala ke 108 respondentům, kteří vždy nebo spíše uplatňují restrikce, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům. Zjišťovala, jaké konkrétní restrikce uplatňují.

Graf 5: Druhy uplatňovaných restriktcí

Pro účely deváté položky byly vybrány primárně čtyři druhy restriktcí, konkrétně restriktce časová (omezení doby používání internetu), obsahová (omezení aktivit, které dítě může/nemůže v prostředí internetu dělat), technická (fyzické zamezení přístupu k internetu nebo omezení funkcí internetu – např. využívání zámku nebo programů, které blokuji určité webové stránky apod.) a restriktce behaviorální (omezení, která regulují vzorce a způsoby užívání internetu, např. „Na internet budeš moct, až umyješ nádobí.“)

Respondenti mohou směrem ke svým dětem kombinovat více druhů restriktcí, a proto měli možnost vybrat více odpovědí. Současně bylo třeba vzít v potaz, že mohou praktikovat i jiný druh restriktcí, a z toho důvodů byla devátá položka polouzavřená, což znamená, že respondenti měli možnost mimo nabízených odpovědí formulovat i odpověď vlastní. Tuto možnost však nikdo nevyužil, z čehož je možné odvodit, že námi nabízené možnosti odpovědí byly pro respondenty dostačující.

Z grafu vyplývá, že nejhojněji zastoupeným druhem restriktcí je restriktce časová, kterou uplatňuje 88 respondentů z řad rodičů (81,5 %) a v těsném závěsu stojí restriktce obsahová, kterou zvolilo 86 respondentů (79,6 %). Je tedy patrné, že tyto dva druhy restriktcí uplatňují více než tři čtvrtiny z těch, kteří nějaké restriktce volí. Na třetím místě

s 55 respondenty (50,9 %) pak stojí restrikce technická a na posledním místě figuruje restrikce behaviorální, kterou uplatňuje 27 našich respondentů (25 %).

I zde můžeme provést srovnání našich výsledků s již realizovaným výzkumem, tentokrát se jedná o šetření s názvem „Rodič a rodičovství v digitální éře“. Na základě tohoto šetření bylo zjištěno, že přibližně 73 % rodičů svým dětem omezuje čas strávený na internetu a asi 37 % rodičů pak svým dětem omezuje sledovaný obsah. Můžeme tedy konstatovat, že naši respondenti uplatňují časovou i obsahovou restrikci ve větší míře, přičemž výraznější rozdíl je patrný zejména u restrikce obsahové (Kopecký, Szotkowski, 2018, online).

Desátá položka dotazníku se znovu zaměřovala na 108 respondentů, kteří vždy nebo spíše uplatňují restrikce. Tentokrát se jich však doptávala, jak často kontrolují dodržování nastavených pravidel, která slouží k omezování jednotlivých činností v online prostředí nebo času stráveného online, jež by jejich děti měly dodržovat.

Tabulka 12: **Kontrola dodržování nastavených pravidel**

Možnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Pravidelně (1× až vícekrát týdně)	77	71,3
Občas (1–2× měsíčně)	22	20,4
Nikdy	9	8,3
Celkem	108	100

Z tabulky vyplývá, že téměř tři čtvrtiny uplatňujících restrikce, konkrétně 77 respondentů (71,3 %), kontrolují dodržování nastavených pravidel pravidelně, tedy 1× až vícekrát týdně. Občas, tedy 1–2× měsíčně, pak dodržování nastavených pravidel kontroluje 22 respondentů (20,4 %) a nikdy kontrolu neprovádí 9 respondentů (8,3 %). Je tedy patrné, že celkem 99 respondentů (91,7 %) bez ohledu na četnost kontroluje dodržování nastavených pravidel, která slouží k omezování jednotlivých činností v online prostředí nebo času stráveného online, jež by jejich děti měly dodržovat. Výsledky této položky vypovídají o důslednosti našich respondentů, což můžeme považovat za příznivé zjištění.

Jedenáctá položka dotazníku se našich respondentů dotazovala, zda uplatňují kontrolu, kterou mohou využívat k tomu, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům. Význam této mediační strategie přitom spočívá ve zpětném sledování, jaké aktivity na internetu dítě provozovalo (např. sledování historie navštívených webových stránek, kontrola záznamu komunikace apod.).

Tabulka 13: **Uplatňování kontroly A**

Možnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Vždy uplatňuji	29	19,2
Spíše uplatňuji	56	37,1
Spíše neuplatňuji	39	25,8
Nikdy neuplatňuji	27	17,9
Celkem	151	100

Na základě výsledků zaznamenaných v tabulce můžeme konstatovat, že zatímco 29 respondentů z řad rodičů (19,2 %) uplatňuje kontrolu vždy, 56 respondentů (37,1 %) ji uplatňuje jen spíše. Danou mediační strategii naopak spíše neuplatňuje 39 respondentů (25,8 %) a 27 respondentů (17,9 %) ji pak neprojektuje nikdy.

Pro lepší přehled v tom, kolik rodičů uplatňuje či neuplatňuje kontrolu, jsme opět vytvořili tabulku, jež slučuje původní čtyři možnosti odpovědí týkající se uplatňování této strategie do dvou.

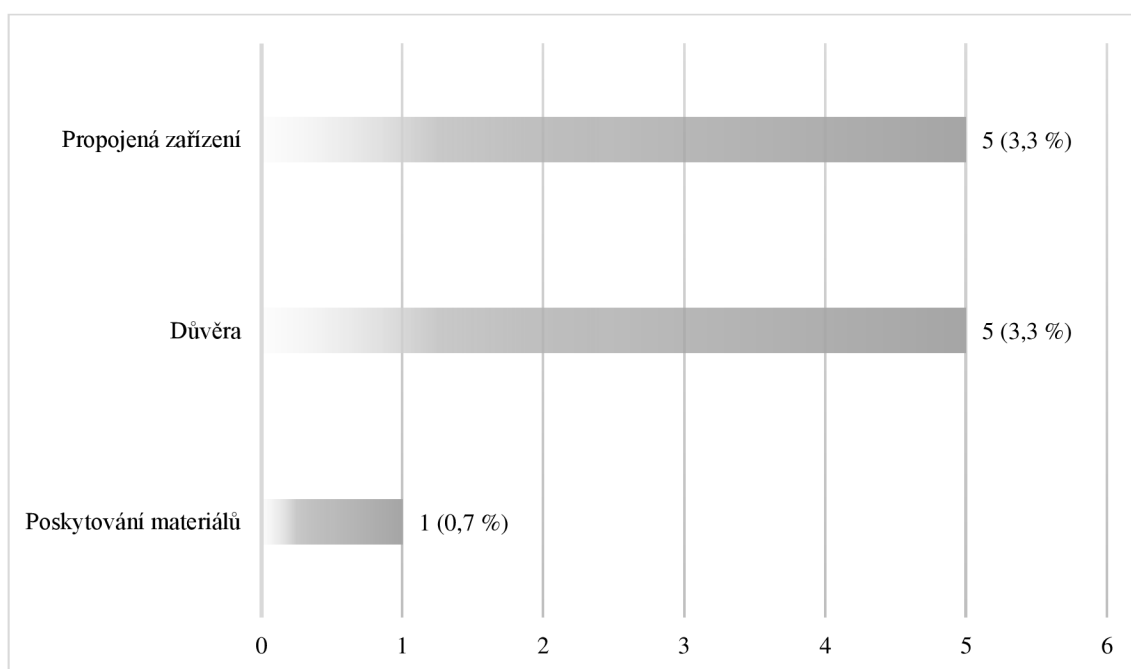
Tabulka 14: **Uplatňování kontroly B**

Kontrola	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	85	56,3
Ne	66	43,7
Celkem	151	100

Z tabulky můžeme odvodit, že 85 respondentů (56,3 %), tedy více než polovina našeho výzkumného vzorku, kontrolu uplatňuje, zatímco 66 respondentů (43,7 %) nikoliv.

Pro srovnání můžeme využít výsledky mezinárodního výzkumu s názvem „EU Kids Online II“, ze kterého vyplývá, že kontrolu uplatňuje přibližně 70 % českých rodičů (Livingstone et al., 2011, online). Lze tedy konstatovat, že náš výzkumný vzorek uplatňuje zmíněnou mediační strategii v menší míře, avšak zároveň platí, že rozdíl není nijak markantní.

Dvanáctá položka dotazníku se respondentů dotazovala, zda uplatňují i jiné strategie, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům, a pokud ano, o jaké konkrétní strategie se jedná.

Graf 6: Uplatňování jiných mediačních strategií

Tato položka byla otevřená, a z toho důvodu mohli naši respondenti zformulovat odpověď dle vlastního uvážení. Odpovědi, které jsme zaznamenali, byly při zpracovávání dat rozřazeny do tří kategorií, jež je možné zhlédnout v grafu.

Graf poukazuje na skutečnost, že 5 respondentů z řad rodičů (3,3 %) má se svými dětmi propojená zařízení, především mobilní telefony a Google účty, prostřednictvím kterých mohou mít přehled o veškerých provozovaných aktivitách svých dětí v online prostředí. Stejný počet respondentů se pak přiklání také k důvěře. Tito rodiče se domnívají, že jejich děti jsou o online rizicích informováni dostatečně, a proto jim mohou dát při pohybu v online prostředí určitou volnost. Jeden respondent (0,7 %) pak svým dětem poskytuje materiály ve smyslu odborné literatury, článků a dokumentů, které se věnují problematice

online rizik. Tento rodič prostřednictvím své odpovědi mimo jiné ocenil dokument „V síti“ z roku 2020 pojednávající o sexuálních predátorech na internetu, kterým byl on sám významně ovlivněn.

Úkolem třinácté položky dotazníku pak bylo zjistit, zda naši respondenti někdy zaznamenali, že se jejich děti staly obětí některé z forem online rizikového chování, například kyberšikany, kybergroomingu, kyberstalkingu, sextingu či jiné.

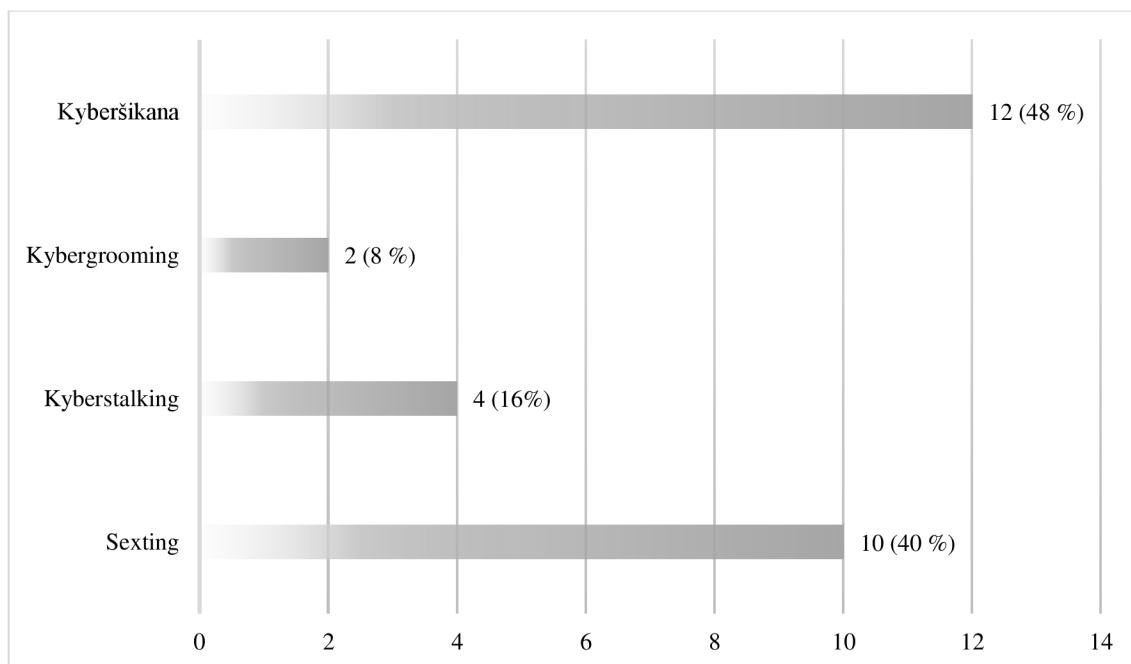
Tabulka 15: **Viktimizace dětí v kyberprostoru**

Možnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, zaznamenal/a	25	16,6
Ne, nezaznamenal/a	126	83,4
Celkem	151	100

Skutečností je, že případy viktimizace dětí v kyberprostoru vykazují vysokou latenci, a z toho důvodu není možné spolehlivě určit, kolik dětí našich respondentů se obětí některé z forem online rizikového chování skutečně stalo. V našem případě je však důležité, kolik těchto případů zaznamenali sami rodiče.

Tabulka poukazuje na skutečnost, že 25 respondentů z řad rodičů (16,6 %) viktimizaci jejich dětí v kyberprostoru postřehlo a naopak 126 respondentů (83,4 %), tedy více než tři čtvrtiny našeho výzkumného vzorku, takovou skutečnost nezaznamenalo.

Čtrnáctá položka se pak zaměřovala na 25 respondentů, kteří viktimizaci svých dětí v kyberprostoru zaznamenali a dotazovala se jich, o jakou konkrétní formu online rizikového chování se jednalo.

Graf 7: Forma viktimizace dětí

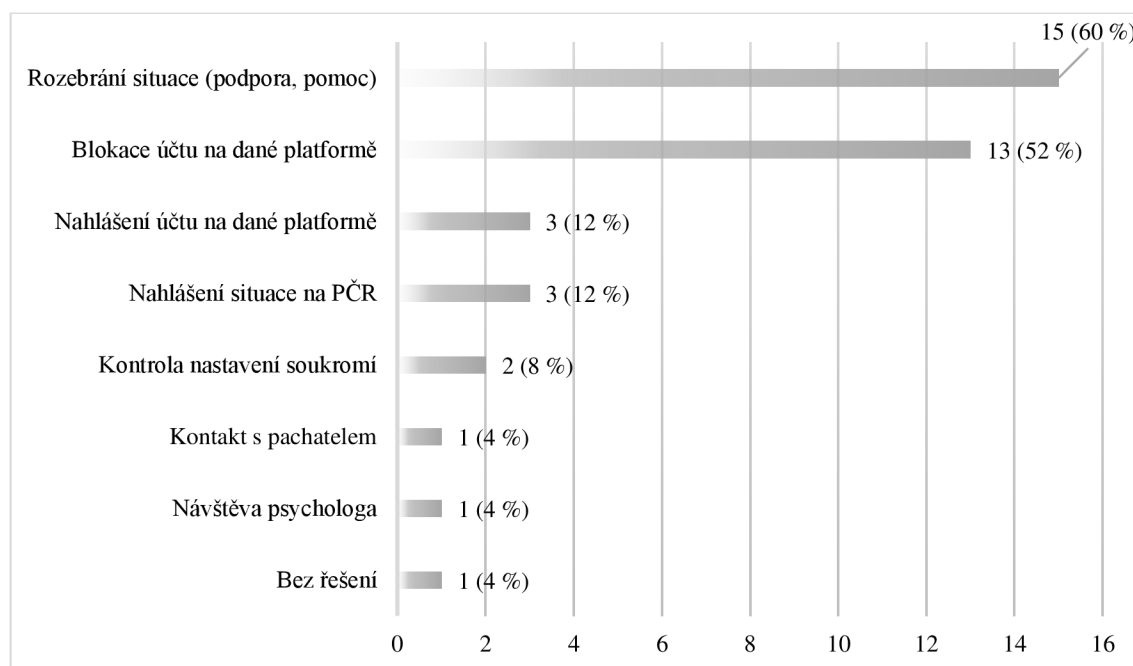
Pro účely této položky byly vybrány primárně čtyři formy online rizikového chování, konkrétně kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking a sexting.

Vzhledem k tomu, že respondenti mohli zaznamenat, že se jejich děti staly obětí více forem online rizikového chování, měli možnost vybrat více odpovědí. Pripustili jsme také, že se jejich děti mohly stát obětí i jiných forem, a proto byla čtrnáctá položka polouzavřená. Respondenti tedy mohli kromě nabízených možností vepsat i vlastní odpověď. K tomu se však žádný z respondentů neuchýlil, a z toho důvodu se lze domnívat, že nabídka možností byla pro naše respondenty nejspíš dostačující.

Z grafu je patrné, že 12 respondentů z řad rodičů (48 %) zaznamenalo, že se jejich děti staly obětí kyberšikany, která je také nejčastěji volenou možností. 10 respondentů (40 %) postřehlo, že se jejich děti někdy staly obětí sextingu, 4 respondenti (16 %) zjistili, že jejich děti byly viktimizovány v oblasti kyberstalkingu a 2 respondenti (8 %) zaznamenali, že se jejich děti staly obětí kybergroomingu.

Za znepokojující zjištění pak můžeme označit skutečnost, že 3 respondenti u svých dětí zaznamenali výskyt více forem online rizikového chování, ve smyslu viktimizace, současně.

Patnáctá položka se znovu orientovala na 25 respondentů, kteří zaznamenali viktimizaci svých dětí v kyberprostoru. Tentokrát se jich však tázala na to, jakým způsobem v případě takového zjištění společně s dětmi postupovali.

Graf 8: Způsob řešení viktimizace dětí

Tato položka byla otevřená, což znamená, že respondenti měli možnost vytvořit vlastní odpověď dle potřeby. Zachycené odpovědi byly při zpracovávání dat rozřazeny do osmi kategorií, jež jsou uvedeny v grafu.

Z grafu vyplývá, že nejpočetněji zastoupenou odpovědí je rozebrání situace ve smyslu poskytnutí podpory a pomoci, kterou při řešení viktimizace dětí realizovalo 15 respondentů z řad rodičů (60 %). Následuje blokace účtu pachatele na dané platformě (např. na sociální síti), ke které se spolu se svými dětmi uchýlilo 13 respondentů (52 %) a poté nahlášení účtu pachatele na dané platformě, které učinili 3 respondenti (12 %), stejně jako nahlášení situace na Policii České republiky. Kontrolu nastavení soukromí na sociálních sítích společně se svými dětmi pak provedli 2 respondenti (8 %). Jeden respondent (4 %) uvedl, že pachatelem daného jevu se stal učitel dítěte, který byl při tomto konání odhalen, a proto se náš respondent rozhodl pro osobní setkání. V tomto případě však řešení situace skončilo domluvou mezi naším respondentem (rodičem) a pachatelem a situace nebyla hlášena na Policii České republiky ani na vedení školy. V jednom případě respondent se svým dítětem navštívil psychologa, protože dítě se

nedokázalo se vzniklou situací bez pomoci odborníka vyrovnat, a 1 respondent se o viktimizaci svého dítěte dozvěděl až několik měsíců poté, a proto situaci nijak neřešil.

Již bylo uvedeno, že děti některé situace, které prožijí, nedokážou jednoduše zpracovat. Z výsledků patnácté položky vyplývá, že naprostá většina respondentů se svými dětmi jejich negativní zkušenost ve smyslu viktimizace v kyberprostoru nějakým způsobem řešila, což můžeme považovat za velmi příznivé zjištění.

Šestnáctá, sedmnáctá a osmnáctá položka dotazníku se zabývala pohlavím a věkem našich respondentů, včetně stáří jejich dětí. Složení respondentů z hlediska těchto charakteristik jsme se věnovali již v rámci projektu průzkumného šetření, a proto se na tomto místě ocitáme u konce interpretace výsledků průzkumného šetření.

4.3 Ověřování hypotéz

Pro účely průzkumného šetření jsme zformulovali 5 hypotéz a v rámci této podkapitoly se budeme zabývat jejich ověřováním, což je dle schématu uvedeného v projektu průzkumného šetření další krok při realizaci pedagogického výzkumu.

Chráska (2016) uvádí, že prostředkem pro ověřování (testování, verifikaci) hypotéz jsou statistické testy významnosti. Jedná se o určité postupy, pomocí kterých ověřujeme, jestli mezi proměnnými existuje vztah. Výsledkem je pak rozhodnutí, zda mezi jevy existuje **statisticky významná souvislost**.

Statistické testy významnosti vycházejí ze dvou hypotéz – hypotézy nulové a alternativní (Lašek, Maněnová, 2009). Platí, že rozhodování má vždy pravděpodobnostní charakter, přičemž pravděpodobnost, že chybně zamítneme nulovou hypotézu, a tedy nesprávně přijmeme hypotézu alternativní, se nazývá signifikance (významnost). Při provádění testů významnosti je možné rozhodnout, jak velké riziko chyby je ještě přijatelné – zde hovoříme o zvolené hladině významnosti (Chráska, 2016).

Naše stanovené hypotézy jsou ověřovány statistickým testem významnosti, testem nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Chráska (2016, s. 69) uvádí, že „*tento test významnosti je možné použít například v situacích, kdy rozhodujeme, zda existuje souvislost (závislost) mezi dvěma pedagogickými jevy (proměnnými), které byly zachyceny pomocí nominálního (případně ordinálního) měření.*“ Uvedený postup je

běžný při zpracování výsledků dotazníků, což se týká právě našeho průzkumného šetření (Chráska, 2016).

Test nezávislost chí-kvadrát pro kontingenční tabulku tedy začíná formulováním nulové a alternativní hypotézy. Platí, že nulová hypotéza (H_0) je předpoklad, že mezi sledovanými jevy souvislost neexistuje a alternativní hypotéza (H_A) je naopak předpokladem, že mezi sledovanými jevy souvislost existuje (Chráska, 2016). O nulové hypotéze (H_0) má přitom test rozhodnout, zda se zamítá či nikoliv, a alternativní hypotéza (H_A) je ta, kterou přijímáme, zamítneme-li hypotézu nulovou (Lašek, Maněnová, 2009).

Výsledky získané z navracených dotazníků je třeba nejdříve zapsat do tzv. **kontingenční tabulky**, kde zaznamenáváme také okrajové četnosti, tedy součty četností v řádcích a sloupcích tabulky. Dalším krokem je pak výpočet očekávaných četností O pro každé pole kontingenční tabulky. Očekávané četnosti jsou četnosti odpovídající platnosti nulové hypotézy a v kontingenční tabulce jsou uvedeny v závorkách pod pozorovanými četnostmi P , které byly skutečně zjištěny. Očekávanou četnost pro dané pole kontingenční tabulky vypočítáme tak, že vynásobíme odpovídající okrajové četnosti v tabulce a tento součin poté vydělíme celkovou četností (Chráska, 2016).

O přijetí nebo zamítnutí hypotézy rozhodujeme na základě testování nulové hypotézy. K tomu je nezbytné vypočítat tzv. **testové kritérium**. U testu nezávislosti chí-kvadrát je testovým kritériem hodnota $x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}$, kde x^2 je kritérium chí-kvadrát, P je pozorovaná četnost a O je očekávaná četnost (Chráska, 2016).

Při rozhodování o platnosti nulové hypotézy postupujeme tak, že vypočítanou hodnotu testového kritéria srovnáváme s tzv. **kritickou hodnotou**, kterou najdeme ve statistických tabulkách. Příslušnou kritickou hodnotu hledáme pro určitou hladinu významnosti a počet stupňů volnosti (Chráska, 2016).

Ve většině pedagogických výzkumů se pracuje na hladině významnosti 0,05 (5 %) a počet stupňů volnosti se pro kontingenční tabulku o r řádcích a s sloupcích určuje podle vztahu $f = (r-1) \times (s-1)$, kde r je počet řádků a s je počet sloupců v tabulce (Chráska, 2016). V našem případě vychází pro tabulku o dvou řádcích a dvou sloupcích počet stupňů volnosti 1. Ve statistických tabulkách pak zjišťujeme, že pro hladinu významnosti 5 % (0,05) a počet stupňů volnosti 1 je kritická hodnota testového kritéria $x_{0,05}^2(1) = 3,841$.

Vypočítanou hodnotu testového kritéria na závěr porovnááme s hodnotou kritickou. Je-li vypočítaná hodnota (testové kritérium) vyšší než hodnota kritická, nulovou hypotézu zamítáme, a naopak, jestliže testové kritérium vyjde menší nebo rovno hodnotě kritické, nulová hypotéza je platná. Zamítnutí nulové hypotézy je přitom třeba chápat tak, že H_0 neplatí, a tedy že platí H_1 a nezamítnutí H_0 znamená, že platí buď H_0 nebo jiná hypotéza, která se od H_0 výrazně neodlišuje (Lašek, Maněnová, 2009; Chráska, 2016).

Na tomto místě již přistoupíme k ověřování našich hypotéz na základě uvedeného postupu.

H1: Existuje statisticky významná souvislost mezi pohlavím rodičů a uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik.

- H_0 : Mezi pohlavím rodičů a uplatňováním restrikcí v kontextu online neexistuje statisticky významná souvislost.
- H_A : Existuje statisticky významná souvislost mezi pohlavím rodičů a uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik.

Tabulka 16: **Kontingenční tabulka pro H1**

	Uplatňování restrikcí v kontextu online rizik			Celkem
		Ano	Ne	
Pohlaví rodičů	Matka	92 (92,9801)	38 (37,0199)	130
	Otec	16 (15,0199)	5 (5,9801)	21
	Celkem	108	43	151

Pro první hypotézu jsou stěžejní informace získané z osmé a šestnácté položky našeho dotazníku týkající se uplatňování restrikcí a pohlaví respondentů. V kontingenční tabulce jsou zaznamenány pozorované četnosti a v závorce pod nimi jsou zaznamenány také četnosti očekávané, které byly vypočítány na základě tohoto postupu:

$$O_1 = \frac{108 \times 21}{151} = 15,0199$$

$$O_3 = \frac{43 \times 21}{151} = 5,9801$$

$$O_2 = \frac{108 \times 130}{151} = 92,9801$$

$$O_4 = \frac{43 \times 130}{151} = 37,0199$$

Na základě stanovení očekávaných a pozorovaných četností nyní můžeme dosadit do vzorce, který slouží pro výpočet testového kritéria:

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(92-92,9801)^2}{92,9801} = 0,0103$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(38-37,0199)^2}{37,0199} = 0,0259$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(16-15,0199)^2}{15,0199} = 0,0639$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(5-5,9801)^2}{5,9801} = 0,1606$$

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} = 0,0103 + 0,0259 + 0,0639 + 0,1606 = \mathbf{0,261}$$

Po dosazení do vzorce tedy vychází testové kritérium $x^2 = 0,261$. Pokud přistoupíme ke srovnání hodnoty vypočítaného testového kritéria a hodnoty kritické $x_{0,05}^2(1) = 3,841$, zjistíme, že hodnota vypočítaného testového kritéria je nižší než hodnota kritická. Z toho důvodu můžeme učinit rozhodnutí, že na hladině významnosti 5 % **nulovou hypotézu (H_0)** ve znění „mezi pohlavím rodičů a uplatňováním restrikcí v kontextu online neexistuje statisticky významná souvislost“ **nezamítáme**. Vzhledem ke zjištění, že mezi zkoumanými jevy neexistuje statisticky významná souvislost, tedy nezáleží na tom, zda restriktce uplatňují matky či otcové. Závěrem můžeme konstatovat, že **H1 je zamítnuta**.

H2: Existuje statisticky významná souvislost mezi pohlavím rodičů a uplatňováním spoluužívání internetu v kontextu online rizik.

- H_0 : Mezi pohlavím rodičů a uplatňováním spoluužívání internetu v kontextu online neexistuje statisticky významná souvislost.
- H_A : Existuje statisticky významná souvislost mezi pohlavím rodičů a uplatňováním spoluužívání internetu v kontextu online rizik.

Tabulka 17: **Kontingenční tabulka pro H2**

		Uplatňování spoluužívání internetu v kontextu online rizik		
		Ano	Ne	Celkem
Pohlaví rodičů	Matka	74 (74,9006)	56 (55,0993)	130
	Otec	13 (12,0993)	8 (8,9006)	21
	Celkem	87	64	151

Pro druhou hypotézu jsou zásadní informace získané z páté a šestnácté položky našeho dotazníku, které se týkají uplatňování spoluužívání internetu a pohlaví respondentů. V kontingenční tabulce jsou nejprve zaznamenány pozorované četnosti a v závorce pod nimi jsou zapsány také četnosti očekávané, které byly vypočítány na základě následujícího postupu:

$$O_1 = \frac{87 \times 21}{151} = 12,0993$$

$$O_3 = \frac{64 \times 21}{151} = 8,9006$$

$$O_2 = \frac{87 \times 130}{151} = 74,9006$$

$$O_4 = \frac{64 \times 130}{151} = 55,0993$$

Stanovení očekávaných a pozorovaných četností nám umožňuje dosadit do vzorce, který slouží pro výpočet testového kritéria:

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(74-74,9006)^2}{74,9006} = 0,0108$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(56-55,0993)^2}{55,0993} = 0,0147$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(13-12,0993)^2}{12,0993} = 0,0670$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(8-8,9006)^2}{8,9006} = 0,0911$$

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} = 0,0108 + 0,0147 + 0,0670 + 0,0911 = \mathbf{0,184}$$

Po dosazení do vzorce tedy vychází testové kritérium $x^2 = 0,184$. Jestliže provedeme srovnání hodnoty vypočítaného testového kritéria a hodnoty kritické $x_{0,05}^2(1) = 3,841$, dojdeme k závěru, že hodnota vypočítaného testového kritéria je nižší než hodnota

kritická. Proto můžeme přistoupit k rozhodnutí, že na hladině významnosti 5 % **nulovou hypotézu (H₀)** ve znění „mezi pohlavím rodičů a uplatňováním spoluužívání internetu v kontextu online neexistuje statisticky významná souvislost“ **nezamítáme**. Vzhledem ke zjištění, že mezi zkoumanými jevy neexistuje statisticky významná souvislost, tedy nezáleží na tom, zda spoluužívání internetu uplatňují matky či otcové. Závěrem můžeme uvést, že i **H₂ je zamítnuta**.

H₃: Existuje statisticky významná souvislost mezi názory rodičů na vliv médií na jejich děti v kontextu online rizik a uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik.

- H₀: Mezi názory rodičů na vliv médií na jejich děti v kontextu online rizik a uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik neexistuje statisticky významná souvislost.
- H_A: Existuje statisticky významná souvislost mezi názory rodičů na vliv médií na jejich děti v kontextu online rizik a uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik.

Tabulka 18: **Kontingenční tabulka pro H₃**

	Uplatňování restrikcí v kontextu online rizik			Celkem
		Ano	Ne	
Vliv médií na děti v kontextu online rizik	Příznivý	24 (30,7549)	19 (12,2450)	43
	Nepříznivý	84 (77,2450)	24 (30,7549)	108
	Celkem	108	43	151

Pro třetí hypotézu jsou podstatné informace získané z první a osmé položky našeho dotazníku týkající se názorů respondentů na vliv médií na jejich děti a uplatňování restrikcí. V kontingenční tabulce jsou znovu zaznamenány pozorované četnosti a v závorce pod nimi jsou pak zapsány četnosti očekávané, které byly vypočítány na základě následujícího postupu:

$$O_1 = \frac{108 \times 108}{151} = 77,2450$$

$$O_3 = \frac{43 \times 108}{151} = 30,7549$$

$$O_2 = \frac{108 \times 43}{151} = 30,7549$$

$$O_4 = \frac{43 \times 43}{151} = 12,2450$$

Na základě vymezení očekávaných a pozorovaných četností nyní provedeme dosazení do vzorce, který slouží pro výpočet testového kritéria:

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(24-30,7549)^2}{30,7549} = 1,4836$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(19-12,2450)^2}{12,2450} = 3,7264$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(84-77,2450)^2}{77,2450} = 0,5907$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(24-30,7549)^2}{30,7549} = 1,4836$$

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} = 1,4836 + 3,7264 + 0,5907 + 1,4836 = \mathbf{7,284}$$

Po dosazení tedy vychází testové kritérium $x^2 = 7,284$. Provedeme-li srovnání hodnoty vypočítaného testového kritéria a hodnoty kritické $x_{0,05}^2(1) = 3,841$, zjistíme, že hodnota vypočítaného testového kritéria je vyšší než hodnota kritická. Z toho důvodu můžeme učinit rozhodnutí, že na hladině významnosti 5 % **nulovou hypotézu (H_0)** ve znění „mezi názory rodičů na vliv médií na jejich děti v kontextu online rizik a uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik neexistuje statisticky významná souvislost“ **zamítáme**. Vzhledem ke zjištění, že mezi zkoumanými jevy existuje statisticky významná souvislost, tedy v případě uplatňování restrikcí záleží na názorech rodičů na vliv médií na jejich děti. Lze konstatovat, že **H3 je přijata**.

H4: Existuje statisticky významná souvislost mezi informovaností rodičů o online rizicích a uplatňováním aktivní mediace bezpečného internetu v kontextu online rizik.

- H_0 : Mezi informovaností rodičů o online rizicích a uplatňováním aktivní mediace bezpečného internetu v kontextu online rizik neexistuje statisticky významná souvislost.

- H_A : Existuje statisticky významná souvislost mezi informovaností rodičů o online rizicích a uplatňováním aktivní mediace bezpečného internetu v kontextu online rizik

Tabulka 19: **Kontingenční tabulka pro H_4**

		Uplatňování aktivní mediace bezpečného internetu v kontextu online rizik		
		Ano	Ne	Celkem
Informovanost o online rizicích	Informován/a	107 (96,9006)	17 (27,0993)	124
	Neinformován/a	11 (21,0993)	16 (5,9006)	27
	Celkem	118	33	151

Pro čtvrtou hypotézu jsou rozhodující informace získané z třetí a šesté položky našeho dotazníku týkající se informovanosti respondentů o online rizicích a uplatňování aktivní mediace bezpečného internetu. V kontingenční tabulce jsou v první řadě zaznamenány pozorované četnosti a v závorce pod nimi jsou pak uvedeny také četnosti očekávané, vypočítané na základě uvedeného postupu:

$$O_1 = \frac{118 \times 27}{151} = 21,0993$$

$$O_3 = \frac{33 \times 27}{151} = 5,9006$$

$$O_2 = \frac{118 \times 124}{151} = 96,9006$$

$$O_4 = \frac{33 \times 124}{151} = 27,0993$$

Stanovení očekávaných a pozorovaných četností nám umožňuje dosadit do vzorce, jenž slouží pro výpočet testového kritéria:

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(107-96,9006)^2}{96,9006} = 1,0526$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(17-27,0993)^2}{27,0993} = 3,7638$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(11-21,0993)^2}{21,0993} = 4,8341$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(16-5,9006)^2}{5,9006} = 17,2860$$

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} = 1,0526 + 3,7638 + 4,8341 + 17,2860 = \mathbf{26,937}$$

Po dosazení do vzorce tedy vychází testové kritérium $x^2 = 26,937$. Jestliže provedeme srovnání hodnoty vypočítaného testového kritéria a hodnoty kritické $x_{0,05}^2(1) = 3,841$, zjistíme, že hodnota vypočítaného testového kritéria je vyšší než hodnota kritická. Z toho důvodu můžeme učinit rozhodnutí, že na hladině významnosti 5 % **nulovou hypotézu (H₀)** ve znění „mezi informovaností rodičů o online rizicích a uplatňováním aktivní mediace bezpečného internetu v kontextu online rizik neexistuje statisticky významná souvislost“ **zamítáme**. Vzhledem ke zjištění, že mezi zkoumanými jevy existuje statisticky významná souvislost, tedy v případě uplatňování aktivní mediace bezpečného internetu záleží na informovanosti rodičů o online rizicích. Znamená to, že také **H₄ je přijata**.

H₅: Existuje statisticky významná souvislost mezi uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik a viktimizací dětí v kyberprostoru.

- H₀: Mezi uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik a viktimizací dětí v kyberprostoru neexistuje statisticky významná souvislost.
- H_A: Existuje statisticky významná souvislost mezi uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik a viktimizací dětí v kyberprostoru.

Tabulka 20: **Kontingenční tabulka pro H₅**

	Viktimizace dětí v kyberprostoru			
		Ano	Ne	Celkem
Uplatňování restrikcí v kontextu online rizik	Ano	14 (17,8808)	94 (90,1192)	108
	Ne	11 (7,1192)	32 (35,8808)	43
	Celkem	25	126	151

Pro poslední, pátou hypotézu jsou stěžejní informace získané z páté a třinácté položky našeho dotazníku týkající se uplatňování restrikcí a viktimizace dětí respondentů v kyberprostoru. V kontingenční tabulce jsou znovu zaznamenány jak pozorované, tak očekávané četnosti, které byly vypočítané na základě tohoto postupu:

$$O_1 = \frac{25 \times 43}{151} = 7,1192$$

$$O_3 = \frac{126 \times 43}{151} = 35,8808$$

$$O_2 = \frac{25 \times 108}{151} = 17,8808$$

$$O_4 = \frac{126 \times 108}{151} = 90,1192$$

I v tomto případě provedeme dosazení pozorovaných a očekávaných četností do vzorce, který slouží pro výpočet testového kritéria:

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(14-17,8808)^2}{17,8808} = 0,8423$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(94-90,1192)^2}{90,1192} = 0,1671$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(11-7,1192)^2}{7,1192} = 2,1155$$

$$x^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(32-35,8808)^2}{35,8808} = 0,4197$$

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} = 0,8423 + 0,1671 + 2,1155 + 0,4197 = \mathbf{3,545}$$

Po dosazení tedy vychází testové kritérium $x^2 = 3,545$. Provedeme-li srovnání hodnoty vypočítaného testového kritéria a hodnoty kritické $x_{0,05}^2(1) = 3,841$, dojdeme k závěru, že hodnota vypočítaného testového kritéria je nižší než hodnota kritická. Z toho důvodu je možné konstatovat, že na hladině významnosti 5 % **nulovou hypotézu (H_0)** ve znění „mezi uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik a viktimizací dětí v kyberprostoru neexistuje statisticky významná souvislost“ **nezamítáme**. Vzhledem ke zjištění, že mezi zkoumanými jevy neexistuje statisticky významná souvislost, tedy v případě viktimizace dětí v kyberprostoru nezáleží na uplatňování restrikcí. Závěrem můžeme uvést, že **H_5 je zamítnuta**.

4.4 Shrnutí výsledků průzkumného šetření

Pro kvantitativně orientované průzkumné šetření, které bylo realizováno pomocí anonymního online dotazníku, byl stanoven výzkumný problém ve znění „*Jaké mají rodiče názory a zkušenosti s výchovným působením ve smyslu uplatňování mediačních strategií na děti ve věku 6–18 let v oblasti online rizikového chování?*“ Cílem šetření pak bylo zjistit, jaké jsou názory rodičů a jejich zkušenosti s výchovným působením

ve smyslu uplatňování mediačních strategií na děti ve věku 6–18 let v oblasti online rizikového chování.

Do průzkumného šetření se zapojilo celkem 155 respondentů, avšak validní výzkumný vzorek je z důvodu vyřazení čtyř dotazníků tvořen 151 respondenty ve věku od 27 do 56 let. Jejich úkolem bylo odpovědět na 18 otevřených, uzavřených i polouzavřených položek, které zjišťovaly zejména jejich názory a zkušenosti s výchovným působením ve smyslu uplatňování mediačních strategií na děti ve věku 6–18 let v oblasti online rizikového chování.

V úvodu dotazníku nás zajímal názor našich respondentů na vliv médií na jejich děti. Na základě výsledků průzkumného šetření bylo zjištěno, že téměř tři čtvrtiny respondentů, konkrétně 71,5 %, se domnívají, že média mají na jejich děti nepříznivý vliv. Zbylá část našeho výzkumného vzorku, tedy 28,5 % respondentů, se naopak domnívá, že média mají na jejich děti vliv příznivý.

Respondenti, kteří si myslí, že média mají na jejich děti nepříznivý vliv, vnímají širokou škálu úskalí, která se s používáním médií pojí. Ve svých odpovědích totiž reflektovali nejen formy online rizikového chování, na které se zaměřuje naše průzkumné šetření, ale také další možná nebezpečí, kterými jsme se nezabývali. Jedná se například o nadměrné množství času stráveného s médii, snadný přístup k nevhodnému obsahu, manipulaci prostřednictvím reklamy, dezinformace a fakenews, převahu negativních informací či přesycenost podněty. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že za největší hrozbu považují právě online prostředí, protože své odpovědi vztahovali především k negativnímu vlivu internetu na děti.

Malá část respondentů, která zastává názor odkazující na příznivý vliv médií na jejich děti, jej odůvodnila zejména tím, že zásluhou médií se děti mohou vzdělávat, získávat nové informace, rozšiřovat si své obzory a pozorovat dění u nás i ve světě. Tito respondenti ocenili taktéž lepší porozumění anglickému jazyku, podporu zvědavosti, tendenci ověřovat si informace nebo možnost být téměř neustále na příjmu.

Respondentů jsme se v dotazníku tázali také na skutečnost, jak vnímají svou informovanost o rizicích, se kterými se jejich děti mohou v online prostředí setkat. Pozitivním zjištěním je, že více než tři čtvrtiny našeho výzkumného vzorku, konkrétně 82,1 % respondentů, se považuje za informované. Povědomí o zmíněných rizicích přitom

získávají z mnoha různých zdrojů, přičemž nejčastěji se jedná o odborné články na internetu, reportáže v televizi a vlastní zkušenosti při pohybu v online prostředí. Dalšími zdroji informací o tomto tématu jsou diskuse s ostatními rodiči, doporučení ze školy a vlastní zaměstnání respondentů, avšak opomenuty nezůstávají ani přednášky, semináře a besedy na dané téma, sociální sítě a odborná literatura. Zajímavým zjištěním pak je, že někteří respondenti získávají povědomí o online rizicích z rozhovorů se svými dětmi.

Následně jsme se zaměřili na uplatňování čtyř mediačních strategií, které mohou respondenti využívat k tomu, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům. Jedná se o spoluužívání internetu, aktivní mediaci bezpečného internetu, restrikce a kontrolu. Respondenti, kteří směrem ke svým dětem uplatňují i jiné strategie, pak měli možnost v samostatné položce uvést, o jaké konkrétní strategie se jedná.

Pro naše průzkumné šetření platí, že nejvíce využívanou mediační strategií je aktivní mediace bezpečného internetu, kterou uplatňují více než tři čtvrtiny našeho výzkumného vzorku, konkrétně 78,1 % respondentů. Tato strategie přitom spočívá v poučování, jak se na internetu vyhnout potížím, ve vysvětlování, proč jsou některé webové stránky dobré nebo špatné, v poskytování rad ohledně bezpečného chování na internetu, v poskytování pomoci, když si dítě na internetu s něčím neví rady a ve sjednání kroků, jak se chovat, když se dítěti bude dít na internetu něco špatného.

Co se týče témat, na která se naši respondenti v poskytování rad ohledně bezpečného chování na internetu zaměřují, nejčastěji se jedná o kybergrooming, sexting, kyberšikanu a kyberstalking, ale nezapomínají ani na podvody při nákupu nebo prodeji na internetu, na téma fake news nebo na problematiku sdílení osobních údajů, stejně jako na téma nebezpečných výzev na sociálních sítích.

Druhou nejvyžívanější mediační strategií jsou restrikce, k jejichž uplatňování se uchylují téměř tři čtvrtiny našeho výzkumného vzorku, tedy 71,5 % respondentů. Podstatou této strategie je nastavení pravidel, která slouží k omezování jednotlivých činností v online prostředí nebo času stráveného online. Bylo zjištěno, že naši respondenti využívají jak restrikci časovou (omezení doby používání internetu), tak restrikci obsahovou (omezení aktivit, které dítě může/nemůže v prostředí internetu dělat), restrikci technickou (fyzické zamezení přístupu k internetu nebo omezení funkcí internetu)

i restrikcí behaviorální (omezení, která regulují vzorce a způsoby užívání internetu). Mezi nejvyužívanější patří restrikce časová a obsahová.

Valná většina z těch, kteří uplatňují restrikce, navíc následně kontroluje dodržování nastavených pravidel, která slouží k omezování jednotlivých činností v online prostředí nebo času stráveného online, jež by děti měly dodržovat. To svědčí o důslednosti této skupiny respondentů.

V menší míře pak naši respondenti uplatňují mediační strategii s názvem „spoluužívání internetu“, kterou praktikuje 57,6 % respondentů, tedy více než polovina našeho výzkumného vzorku. Zmíněná mediační strategie přitom spočívá ve společném navštěvování webových stránek nebo online aplikací rodičů s dětmi, v komunikaci o tom, jak děti využívají internet a v podpoře objevování internetu.

Nejméně využívanou je mediační strategie s názvem „kontrola“, kterou i v tomto případě uplatňuje více než polovina našeho výzkumného vzorku, konkrétně 56,3 % respondentů. Podstatou této strategie je zpětné sledování, jaké aktivity na internetu dítě provozovalo (např. sledování historie navštívených webových stránek, kontrola záznamu komunikace apod.).

Z průzkumného šetření dále vyplynulo, že někteří z respondentů kromě čtyř mediačních strategií, na které jsme se dotazovali, směrem ke svým dětem uplatňují také důvěru (3,3 %), jiní mají s dětmi propojené mobilní telefony a Google účty, aby měli přehled o jejich online aktivitách (3,3 %) a další jim poskytují materiály ve smyslu odborné literatury, článků a dokumentů, které se věnují problematice online rizik (0,7 %).

Součástí dotazníku pak byla i položka, která zjišťovala, zda naši respondenti někdy zaznamenali, že se jejich děti staly obětí některé z forem online rizikového chování, například kyberšikany, kybergroomingu, kyberstalkingu, sextingu či jiné. Bylo zjištěno, že takovou situaci někdy zaznamenalo 16,6 % respondentů, tedy necelá pětina našeho výzkumného vzorku. Jednalo se přitom o viktimizaci v oblasti všech uvedených forem, avšak nejčastěji volenou možností se stala kyberšikana. Takovou situaci pak respondenti se svými dětmi řešili několika způsoby, například rozborem situace ve smyslu poskytnutí podpory a pomoci, blokací účtu pachatele či nahlášením účtu pachatele na dané platformě, například na sociální síti. V některých případech došlo také k nahlášení situace na Policii České republiky, ke kontrole nastavení soukromí na sociálních sítích,

k osobnímu setkání s pachatelem nebo k návštěvě psychologa, protože dítě se nedokázalo se vzniklou situací bez pomoci odborníka vyrovnat.

Pro účely průzkumného šetření bylo zformulováno pět hypotéz, které byly ověřovány statistickým testem významnosti, testem nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, který se používá právě při zpracování výsledků dotazníkových šetření. Výsledkem bylo určit, zda mezi zkoumanými jevy existuje statisticky významná souvislost. Nyní provedeme rekapitulaci, k jakým závěrům jsme při ověřování hypotéz dospěli.

H1: Existuje statisticky významná souvislost mezi pohlavím rodičů a uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik.

První hypotéza vychází z výzkumů mediální výchovy v českých rodinách autorek Stašové, Slaninové a Junové (2015) a autorek Ambrožové, Junové a Stašové (2021). Bylo zjištěno, že matky uplatňují restriktce, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům, více než otcové.

S první hypotézou souvisí osmá a šestnáctá položka našeho dotazníku týkající se uplatňování restrikcí a pohlaví respondentů. Na základě výpočtu testového kritéria a jeho srovnání s hodnotou kritickou můžeme uvést, že **H1 byla zamítnuta**.

H2: Existuje statisticky významná souvislost mezi pohlavím rodičů a uplatňováním spoluužívání internetu v kontextu online rizik.

Druhá hypotéza byla zformulována na základě výzkumu s názvem „Eurobarometer“ realizovaného napříč státy Evropské unie, ze kterého vyplývá, že matky uplatňují spoluužívání internetu, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům, více než otcové (Directorate-General for the Information Society and Media, 2008, online).

S druhou hypotézou se pojí pátá a šestnáctá položka našeho dotazníku, které se týkají uplatňování spoluužívání internetu a pohlaví respondentů. Na základě výpočtu testového kritéria a jeho srovnání s hodnotou kritickou lze konstatovat, že **H2 byla zamítnuta**.

H3: Existuje statisticky významná souvislost mezi názory rodičů na vliv médií na jejich děti v kontextu online rizik a uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik.

Třetí hypotéza byla stanovena na základě výzkumu Van der Voorta a Vooijse (1990; In: Sloboda, 2013). Vyplývá z něj, že rodiče, kteří si myslí, že média mají na jejich děti nepříznivý vliv, uplatňují restriktce více než rodiče, kteří nepříznivý vliv médií na své děti nepředpokládají.

Se třetí hypotézou je spojena první a osmá položka našeho dotazníku týkající se názorů rodičů na vliv médií na jejich děti a uplatňování restrikcí. Na základě výpočtu testového kritéria a jeho srovnání s hodnotou kritickou lze uvést, že **H3 byla přijata**.

H4: Existuje statisticky významná souvislost mezi informovaností rodičů o online rizicích a uplatňováním aktivní mediace bezpečného internetu v kontextu online rizik.

Čtvrtá hypotéza vychází z mezinárodního výzkumu s názvem „EU Kids Online II“, na základě kterého bylo zjištěno, že rodiče, kteří jsou informováni o online rizicích, uplatňují aktivní mediaci bezpečného internetu, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům, více než rodiče, kteří o online rizicích informováni nejsou (Livingstone et al., 2011, online).

Se čtvrtou hypotézou souvisí třetí a šestá položka našeho dotazníku, které se týkají informovanosti rodičů o online rizicích a uplatňování aktivní mediace bezpečného internetu. Na základě výpočtu testového kritéria a jeho srovnání s hodnotou kritickou je možné odvodit, že **H4 byla přijata**.

H5: Existuje statisticky významná souvislost mezi uplatňováním restrikcí v kontextu online rizik a viktimizací dětí v kyberprostoru.

Pátá hypotéza vychází ze zjištění Garmedia a kol. (2012; In: Blinka, Ševčíková, 2014), která poukazuje na skutečnost, že rodiče, kteří uplatňují restriktce, aby jejich děti nebyly vystaveny online rizikům, zaznamenávají nižší viktimizaci svých dětí v kyberprostoru než rodiče, kteří restriktce neuplatňují.

Pro pátou hypotézu je zásadní osmá a třináctá položka našeho dotazníku týkající se uplatňování restrikcí a viktimizace dětí v kyberprostoru. Na základě výpočtu testového kritéria a jeho srovnání s hodnotou kritickou můžeme uvést, že **H5 byla zamítnuta**.

Jak již bylo uvedeno, cílem průzkumného šetření bylo zjistit, jaké jsou názory rodičů a jejich zkušenosti s výchovným působením ve smyslu uplatňování mediačních strategií na děti ve věku 6–18 let v oblasti online rizikového chování. Na základě výsledků získaných z navrácených dotazníků můžeme stanovený cíl průzkumného šetření považovat za splněný.

ZÁVĚR

Tématem diplomové práce bylo výchovné působení rodičů na děti v kontextu online rizikového chování. Fenomén rizikového chování, který většina zdrojů spojuje s obdobím dospívání, se ve 21. století začíná rozvíjet mnohem dříve, a z toho důvodu jsme se zaměřili na cílovou skupinu dětí převážně ve věku od 6 do 18 let.

Pohyb v prostředí moderních technologií a internetu je naprosto přirozenou součástí života dnešních dětí. Online prostředí je nástrojem, který může usnadňovat každodenní život, avšak nástrahy, kterými se online prostředí vyznačuje, mohou představovat velké nebezpečí, a to především pro děti. Jak již bylo řečeno, v práci jsme se orientovali na online rizikové chování jako na jedno z možných nebezpečí online prostředí. Pozornost jsme přitom směřovali ke čtyřem vybraným formám, tedy ke kyberšikaně, kybergroomingu, kyberstalkingu a sextingu.

Faktem je, že dnešní děti poprvé přichází do kontaktu s moderními technologiemi a internetem v prostředí rodiny. Rodina představuje primární socializační činitel, který má na dítě nejvýznamnější vliv, a z toho důvodu se výchovné působení rodičů v oblasti online rizikového chování dětí stalo středem naší pozornosti. Myslíme si totiž, že právě rodiče by měli položit základy mediální gramotnosti svých dětí, měli by je obeznámit s možnými riziky online prostředí a rizikovým chováním a vštípit jim zásady ohledně bezpečného pohybu v tomto prostoru.

Cílem diplomové práce bylo popsat problematiku výchovného působení rodičů v oblasti online rizikového chování dětí a zjistit, jaké jsou názory rodičů a jejich zkušenosti s výchovným působením ve smyslu uplatňování mediačních strategií na děti ve věku 6–18 let v oblasti online rizikového chování.

První kapitola diplomové práce se po teoretické stránce zabývala vymezením cílové skupiny dětí a postavením současné generace dětí v kybersvětě. Druhá kapitola se orientovala na představení rizikového chování dětí a jeho forem, specifíky kyberprostoru v kontextu online rizik a vybraných forem online rizikového chování, konkrétně kyberšikany, kybergroomingu, kyberstalkingu a sextingu. Třetí kapitola se věnovala výchovnému působení rodičů na děti v kontextu online rizikového chování, kde se zabývala rodinou jako primárním socializačním činitelem, medializací a digitalizací rodinného prostředí, mediální výchovou v rodině a mediačními strategiemi rodičů

zaměřenými na online rizikové chování dětí. Součástí poslední, čtvrté kapitoly pak bylo kvantitativně orientované průzkumné šetření realizované pomocí anonymního online dotazníku.

Při zjišťování zkušeností rodičů s výchovným působením ve smyslu uplatňování mediačních strategií jsme se zaměřili zejména na spoluužívání internetu, aktivní mediace bezpečného internetu, restrikce a kontrolu. Pro náš výzkumný vzorek platí, že nejvíce využívanou mediační strategií je aktivní mediace bezpečného internetu, kterou uplatňují více než tři čtvrtiny respondentů. Druhou nejvyužívanější mediační strategií jsou restrikce, k jejichž uplatňování se uchylují téměř tři čtvrtiny respondentů. V menší míře pak naši respondenti uplatňují spoluužívání internetu, což se týká více než polovina našeho výzkumného vzorku, a nejméně využívanou mediační strategií je kontrola, kterou i v tomto případě uplatňuje více než polovina respondentů. Z průzkumného šetření navíc vyplynulo, že někteří z respondentů kromě čtyř mediačních strategií, na které jsme se dotazovali, uplatňují také důvěru, jiní mají s dětmi propojené mobilní telefony a Google účty a další jim poskytují materiály ve smyslu odborné literatury, článků a dokumentů, které se věnují problematice online rizik.

V rámci průzkumného šetření jsme se zaměřili také na názor našich respondentů na vliv médií na jejich děti. Na základě šetření jsme došli k závěru, že téměř tři čtvrtiny respondentů se domnívají, že média mají na jejich děti nepříznivý vliv. Dále jsme zkoumali informovanost respondentů o online rizicích, se kterými se jejich děti mohou v online prostředí setkat, přičemž z výsledků je patrné, že více než tři čtvrtiny našich respondentů se považuje za informované. Součástí dotazníku pak byla i položka, která mapovala, zda naši respondenti někdy zaznamenali, že se jejich děti staly obětí některé z forem online rizikového chování. Takovou situaci někdy postřehla necelé pětina našich respondentů, přičemž naprostá většina se tuto situaci se svým dítětem snažila vyřešit.

Na počátku průzkumného šetření bylo zformulováno pět hypotéz, které byly ověřovány statistickým testem významnosti, testem nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, který se používá právě při zpracování výsledků dotazníkových šetření. Na základě ověřování hypotéz byly dvě hypotézy přijaty a tři hypotézy zamítnuty.

Vrátíme-li se ke stanovenému cíli diplomové práce, na tomto místě jej můžeme označit za splněný.

Výchovné působení rodičů v oblasti online rizikového chování dětí je v současné době velmi důležitým tématem, avšak i přes tuto skutečnost není k dispozici mnoho zdrojů či výzkumů, které by se jím zabývaly. Jedná se tedy o problematiku, která by mohla být nadále rozvíjena.

Prostředí médií, prostředí rodiny a rizikové chování dětí a dospívajících představují témata, která jsou středem zájmu sociální pedagogiky. Z toho důvodu se jedná o oblasti, které lze vnímat jako pole působnosti sociálních pedagogů, ať už ve školství či v prostředí nestátních neziskových organizací. Vzhledem k tomu, že pokles vlivu internetu na nejmladší generaci do budoucna rozhodně nepředpokládáme, by diplomová práce mohla sloužit zejména rodičům jako zdroj informací o tématu online rizikového chování dětí a o možnostech výchovného působení rodičů v této oblasti. Práce by však mohla být přínosná také pro vedení škol a školských zařízení, stejně jako pro pracovníky školního poradenského pracoviště včetně sociálních pedagogů, kde by získané poznatky mohly posloužit jako podklad pro realizaci vzdělávacích aktivit na téma online rizikového chování dětí a možností jeho prevence pro rodiče žáků.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

AMBROŽOVÁ, Petra, JUNOVÁ, Iva a STAŠOVÁ, Leona. *Nové výzvy rodičovství – mediální výchova v digitální době*. Brno: Paido, 2021. 165 s. ISBN 978-80-7315-273-4.

BOCIJ, Paul. *Cyberstalking: Harassment in the Internet Age and how to Protect Your Family*. Westport: Praeger Publishers, 2004. 268 pp. ISBN 0-275-98118-5.

ČECH, Ondřej a ZVONÍČKOVÁ, Nicole. *Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň?* České Budějovice: Theia – krizové centrum o. p. s., 2017. 131 s. ISBN 978-80-904854-4-0.

DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Praha: Triton, 2005. 167 s. ISBN 80-7254-636-8.

DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 189 s. ISBN 978-80-244-2642-6.

DOLEJŠ, Martin. a OREL, Miroslav. *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. 107 s. ISBN 978-80-244-5252-4.

DULOVICS, Mário. *Online rizikové správanie u detí a mládeže a možnosti jeho prevencie prostredníctvom mediálnej výchovy*. Banská Bystrica: Belianum, 2018. 134 s. ISBN 978-80-557-1446-2.

ECKERTO VÁ, Lenka a DOČEKAL, Daniel. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press, 2013. 224 s. ISBN 978-80-251-3804-5.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4., rozšíř. a zrevid. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 2008. 272 s. ISBN 978-80-223-2391-8.

HOLLÁ, Katarína. *Sexting a kyberšikana*. Bratislava: Iris, 2016. 165 s. ISBN 978-80-8153-061-6.

HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. 217 s. ISBN 978-80-7387-545-9.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2016. 254 s. ISBN 978-80-247-5326-3.

JIRÁSEK, Petr, NOVÁK, Luděk a POŽÁR, Josef. *Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti = Cyber security glossary*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2013. 200 s. ISBN 978-80-7251-397-0.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLOUCH, Jan. *CyberCrime*. Praha: CZ.NIC, z. s. p. o., 2016. 522 s. ISBN 978-80-88168-15-7.

KOPECKÝ, Kamil a KREJČÍ, Veronika. *Rizika virtuální komunikace – příručka pro učitele a rodiče*. Olomouc: NET UNIVERSITY, s. r. o., 2010. 35 s. ISBN 978-80-254-7866-0.

KOPECKÝ, Kamil a kol. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 169 s. ISBN 978-80-244-4861-9.

KOPECKÝ, Kamil, SZOTKOWSKI, René a DOBEŠOVÁ, Pavla. *Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2021. 111 s. ISBN 978-80-244-5914-1.

KOŽÍŠEK, Martin a PÍSECKÝ, Václav. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. 175 s. ISBN 978-80-247-5595-3.

KRAUS, Blahoslav. *K současným problémům mládeže*. Praha: Horizont, 1990. 93 s. ISBN 80-7012-027-4.

KRAUS, Blahoslav et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. 156 s. ISBN 80-7315-125-1.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9.

KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Hradec Králové: Gaudemus, 2015. 210 s. ISBN 978-80-7435-575-2.

- LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- LAŠEK, Jan a MANĚNOVÁ, Martina. *Základy statistického zpracování pedagogicko-psychologického výzkumu*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 42 s. ISBN 978-80-7041-779-9.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualiz. a rozšíř. vyd. Praha: Grada, 2015. 190 s. ISBN 978-80-247-5309-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN 80-04-25236-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozšíř. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
- MIČIENKA, Marek a kol. *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál, 2007. 295 s. ISBN 978-80-7367-315-4.
- PETRUSEK, Miloslav a kol. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv. ISBN 80-7184-311-3.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. 147 s. ISBN 978-80-247-4042-3.
- ROGERS-WHITEHEAD, Carrie. *Digitální rodičovství: jak pomoci dětem vybudovat si zdravý vztah k technologiím*. Praha: Grada, 2022. 231 s. ISBN 978-80-271-3495-3.
- SLOBODA, Zdeněk. *Mediální výchova v rodině: postoje, nástroje, výzvy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 246 s. ISBN 978-80-244-4496-3.
- STAŠOVÁ, Leona, SLANINOVÁ, Gabriela a JUNOVÁ, Iva. *Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 212 s. ISBN 978-80-7435-567-7.

SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava a BĚLÍK, Václav. *Rodina v prevenci rizikového chování žáků*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2019. 100 s. ISBN 978-80-7435-768-8.

SZOTKOWSKI, René a kol. *Sexting u českých dětí*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. 264 s. ISBN 978-80-244-5793-2.

SZOTKOWSKI, René, KOPECKÝ, Kamil a KREJČÍ, Veronika. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 177 s. ISBN 978-80-244-3911-2.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. 183 s. ISBN 978-80-210-7527-6.

ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém = Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 232 s. ISBN 978-80-244-4227-3.

ŠVESTKOVÁ, Renata, SOLDÁN, Ladislav a ŘEHKA, Martin. *Kyberšikana*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2019. 81 s. ISBN 978-80-7394-752-1.

UHLS, Yalda T. *Mediální mámy a digitální tátové: rady, které na internetu nenajdete*. Praha: Portál, 2018. 239 s. ISBN 978-80-262-1317-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

Kapitoly v monografii

BLINKA, Lukas a Ševčíková, Anna. Rodičovská mediace používání internetu u dětí. In: ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014, s. 161–173. ISBN 978-80-210-7527-6.

ČERNÁ, Alena. Kyberšikana – nový typ agrese u dětí a dospívajících. In: ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013, s. 13–36. ISBN 978-80-210-6374-7.

DĚDKOVÁ, Lenka a ŠMAHEL, David. Výskyt kyberšikany. In: ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013, s. 37–54. ISBN 978-80-210-6374-7.

DOLEJŠ, Martin. Rizikové chování v období adolescence. In: DOLEJŠ, Martin a kol. *Protektivní a rizikové osobnostní rysy u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 21–32. ISBN 978-80-244-4181-8.

HAMANOVÁ, Jana a CSÉMY, Ladislav. Syndrom rizikového chování v dospívání – teoretické předpoklady a souvislosti. In: KABÍČEK, Pavel a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, 2014, s. 32–48. ISBN 978-80-7387-793-4.

JIRÁK, Jan a WOLÁK, Radim. Mediální gramotnost jako dimenze současného člověka. In: JIRÁK, Jan a WOLÁK, Radim, eds. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007, s. 6–11. ISBN 978-80-86212-58-6.

KABÍČEK, Pavel. Vývoj v dospívání. In: KABÍČEK, Pavel a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, 2014, s. 17–31. ISBN 978-80-7387-793-4.

KOŤA, Jaroslav. Socializace. In: JEDLIČKA, Richard et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004, s. 15–61. ISBN 80-7312-038-0.

KNOTOVÁ, Dana. Výchova a prostředí. In: KNOTOVÁ, Dana a kol. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 31–46. ISBN 978-80-210-7077-6.

ŠIRŮČKOVÁ, Michaela. Rizikové chování. In: MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 1. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2012, s. 127–132. ISBN 978-80-87258-89-7.

ŠMAHEL, David. Děti na internetu. In: ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014, s. 19–36. ISBN 978-80-210-7527-6.

Sborníky

KRČMÁŘOVÁ, Barbora a VACKOVÁ, Kristýna. Dítě předškolního a mladšího školního věku a internet. In: KRČMÁŘOVÁ, Barbora et al. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. s. 13–28. ISBN 978-80-904920-2-8.

VELIČKOVÁ HULANOVÁ, Lenka. Kybergrooming a kyberstalking. In: KRČMÁŘOVÁ, Barbora et al. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. s. 87–108. ISBN 978-80-904920-2-8.

Periodika

HOLLÁ, Katarína. Mediálna výchova ako prevencia online rizikového správania. *Pedagogické rozhľady* [online]. 2013, roč. 21, č. 4–5, s. 19–21. ISSN 1335-0404. Dostupné z: https://archiv.mpc-edu.sk/sites/default/files/rozhlady-casopis/pedagogicke_rozhlady_2013_4_5.pdf.

KOPECKÝ, Kamil. Stručný úvod do problematiky online vydírání českých dětí se zaměřením na tzv. sextortion. *Pediatric pro praxi* [online]. 2014b, roč. 15, č. 6., s. 352–254. ISSN 1803-5264. Dostupné z: <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2014/06/07.pdf>.

PANÁČEK, Michal a ŽIAKOVÁ, Eva. Kyberšikana – závažný sociálně patologický jev v současné populaci dospívajících v České republice a na Slovensku. *Sociální práce* [online]. 2014, roč. 14, č. 1, s. 79–97. ISSN 1213-6204. Dostupné z: <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=48b0972d-613f-4e9e-8b95-94841ed99814%40redis>.

SLOBODA, Zdeněk. Mediální socializace v rodině: několik poznámek k její konceptualizaci. *Mediální studia* [online]. 2016, č. 1. s. 86–112. ISSN 2464-4846. Dostupné z: https://medialnistudia.fsv.cuni.cz/front.file/download?file=2016_01_05_sloboda.pdf.

VALIHOROVÁ, Marta a HOLÁKOVÁ, Barbora. Kyberšikana ako forma agresívneho správania na školách a jej prevencia. *Školský psychológ/Školní psycholog* [online]. 2015, roč. 16, č. 1, s. 12–19. ISSN 2695-0154. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/skolnipsycholog/article/view/12142/10578>.

VAŠUTOVÁ, Maria a PANÁČEK, Michal. Srovnání tradiční šikany a kyberšikany u vysokoškolských studentů na Ostravské univerzitě v Ostravě. *Psychologie a její kontexty* [online]. 2011, roč. 2, č. 2, s. 123–135. ISSN 1805-9023. Dostupné z: https://psychkont.osu.cz/fulltext/2011/Vasutova_2011_2.pdf.

VANNUCCI, Anna, et al. Social media use and risky behaviors in adolescents: A meta-analysis. *Journal of Adolescence* [online]. 2020, vol. 79, pp. 258–274 [cit. 2023-01-02]. Available from: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140197120300142?casa_token=6X5VQmFghtEAAAAA:stkOx73KysfH-bW4LXIa3Z8WoZ6j9jTU_-saWhMWUdKhpv6rQ6wMWZD2W_8p5fQfHziS3N70SSI8.

Legislativa a legislativní dokumenty

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2010 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2019 [cit. 2023-01-17]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, s. r. o. 2010-2020 [cit. 2020-11-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, s. r. o. 2010–2020 [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

Internetové zdroje

BEDROŠOVÁ, Marie et al. České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách. Projekt EU Kids Online IV – Česká republika. *MUNI: Interdisciplinary Research Team on Internet and Society* [online]. Brno: Masaryk University, 2018 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3137006/eu_kids_online_report_2018_cz_main.pdf.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Počítač a internet v českých domácnostech. In: *Český statistický úřad* [online]. 2022 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/171348127/32018122_0803.pdf/9d710917-4c30-44c3-ac1f-fedbd084b8e9?version=1.1.

DIRECTORATE-GENERAL FOR THE INFORMATION SOCIETY AND MEDIA. *Towards a safer use of the Internet for children in the EU – a parents' perspective: Analytical report* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2008. 65 pp. [cit. 2023-04-09]. Available from: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4c7ece29-058c-44fe-9aa0-27d67cfc3029>.

KOPECKÝ, Kamil. Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014. In: *E-bezpečí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014a [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/61-vyzkum-rizikoveho-chovani-ceskych-deti-v-prostredi-internetu-2014-prezentace/file>.

KOPECKÝ, Kamil. Digitální rodičovství – starý koncept v novém kabátě. In: *E-bezpečí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodice-ucitele-zaci/1012-digitalni-rodicovstvi>.

KOPECKÝ, Kamil. Co děti motivuje k tomu, aby páchaly kyberšikanu? In: *E-bezpečí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/kybersikana/1501-co-deti-motivuje-k-tomu-aby-pachaly-kybersikana>.

KOPECKÝ, Kamil. Kybergrooming: rizikové seznamování v online prostředí. In: *Kybergrooming.cz* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2021 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <http://www.kybergrooming.cz/#pachatele>.

KOPECKÝ, Kamil a SZOTKOWSKI, René. Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru. In: *E-bezpečí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/96-sexting-a-rizikove-seznamovani-2017/file>.

KOPECKÝ, Kamil a SZOTKOWSKI, René. Rodič a rodičovství v digitální éře. In: *E-bezpečí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/107-rodic-a-rodicovstvi-v-digitalni-ere-2018/file>.

LIVINGSTONE, Sonia et al. *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings* [online]. LSE, London: EU Kids Online, 2011. 169 pp. [cit. 2023-04-09]. ISSN 2045-256X. Available from: https://www.researchgate.net/publication/50902989_Risks_and_Safety_on_the_Internet_The_Perspective_of_European_Children_Full_FINDINGS.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Digitální generace. In: *PortálDigi*. 2022 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <https://portaldigi.cz/digislovník/digitalni-generace/>.

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. Střední vzdělávání. In: *Národní ústav pro vzdělávání*. 2011 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/t/stredni-vzdelavani.html>.

ŘEHÁK, Jan. Výběr metodou sněhové koule. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. 2018 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%BDb%C4%9Br_metodou_sn%C4%9Bhov%C3%A9_koule.

SAK, Petr. Česká kybergenerace mládeže. In: *Parlamentní listy* [online]. 2016 [cit. 2023-11-24]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Petr-Sak-Ceske-kybergenerace-mladeze-442368>.

UNIVERSITY OF HAIFA. Intrusive monitoring of internet use by parents actually leads adolescents to increase their risky online behavior. In: *ScienceDaily* [online]. 2015 [cit. 2023-03-04]. Available from: <https://www.sciencedaily.com/releases/2015/01/150121093507.htm>.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1: Složení respondentů z hlediska pohlaví

Tabulka 2: Názory respondentů na vliv médií na jejich děti A

Tabulka 3: Názory respondentů na vliv médií na jejich děti B

Tabulka 4: Informovanost respondentů o rizicích online prostředí A

Tabulka 5: Informovanost respondentů o rizicích online prostředí B

Tabulka 6: Uplatňování spoluužívání internetu A

Tabulka 7: Uplatňování spoluužívání internetu B

Tabulka 8: Uplatňování aktivní mediace bezpečného internetu A

Tabulka 9: Uplatňování aktivní mediace bezpečného internetu B

Tabulka 10: Uplatňování restrikcí A

Tabulka 11: Uplatňování restrikcí B

Tabulka 12: Kontrola dodržování nastavených pravidel

Tabulka 13: Uplatňování kontroly A

Tabulka 14: Uplatňování kontroly B

Tabulka 15: Viktimizace dětí v kyberprostoru

Tabulka 16: Kontingenční tabulka pro H1

Tabulka 17: Kontingenční tabulka pro H2

Tabulka 18: Kontingenční tabulka pro H3

Tabulka 19: Kontingenční tabulka pro H4

Tabulka 20: Kontingenční tabulka pro H5

Seznam grafů

Graf 1: Složení respondentů z hlediska věku

Graf 2: Věk dětí respondentů

Graf 3: Zdroje informací o rizicích online prostředí

Graf 4: Témata v poskytování rad ohledně bezpečného chování na internetu

Graf 5: Druhy uplatňovaných restrikcí

Graf 6: Uplatňování jiných mediačních strategií

Graf 7: Forma viktimizace dětí

Graf 8: Způsob řešení viktimizace dětí

PŘÍLOHY

Příloha A: Dotazník průzkumného šetření

Zkušenosti rodičů s výchovným působením na děti v oblasti online rizikového chování

Vážení respondenti,

jmenuji se Pavla Polášková a jsem studentkou 2. ročníku navazujícího magisterského oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Hradec Králové. Ráda bych Vás, rodiče dětí ve věku **od 6 do 18 let**, požádala o vyplnění online dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro mou diplomovou práci na téma „Výchovné působení rodičů v oblasti online rizikového chování dětí“.

Žádám Vás o co nejupřímnější a nejpravdivější informace. Dotazník je zcela anonymní a jeho vyplnění Vám nezabere více než 10 minut.

Předem děkuji za ochotu a Váš čas.

Bc. Pavla Polášková

Poznámka: V dotazníku se několikrát objeví pojem „online prostředí“, čímž je míněno prostředí internetu. Jiné termíny jsou případně vysvětleny u příslušných položek.

1. Jaký vliv mají dle Vašeho názoru média na Vaše dítě (děti)?

- zcela příznivý
- spíše příznivý
- spíše nepříznivý
- zcela nepříznivý

2. Odůvodněte prosím Vaši odpověď v položce č. 1:

.....

3. Jak vnímáte Vaši informovanost o rizicích, se kterými se Vaše dítě (děti) může (mohou) v online prostředí setkat? Může se jednat například o kyberšikanu, kontaktování cizími osobami, obtěžování prostřednictvím nevyžádaných zpráv, zaslání zpráv se sexuálním obsahem a další.

- zcela informován/a
- spíše informován/a
- spíše neinformován/a
- zcela neinformován/a

4. Jestliže se domníváte, že jste spíše či zcela informován/a o rizicích, se kterými se Vaše dítě (děti) může (mohou) v online prostředí setkat, kde o zmíněných rizicích získáváte povědomí?

.....

5. Uplatňujete spolužívání internetu, aby Vaše dítě (děti) nebylo (nebyly) vystaveny online rizikům? Spolužívání internetu spočívá ve společném navštěvování webových stránek nebo online aplikací, v komunikaci o tom, jak děti využívají internet a v podpoře objevování internetu.

- vždy uplatňuji
- spíše uplatňuji
- spíše neuplatňuji
- nikdy neuplatňuji

6. Uplatňujete aktivní mediaci bezpečného internetu, aby Vaše dítě (děti) nebylo (nebyly) vystaveny online rizikům? Aktivní mediace bezpečného internetu spočívá v poučování, jak se na internetu vyhnout potížím, ve vysvětlování, proč jsou některé webové stránky dobré nebo špatné, v poskytování rad ohledně bezpečného chování na internetu, v poskytování pomoci, když si dítě na internetu s něčím neví rady a ve sjednání kroků, jak se chovat, když se dítěti bude dít na internetu něco špatného.

- vždy uplatňuji
- spíše uplatňuji
- spíše neuplatňuji
- nikdy neuplatňuji

7. Jestliže spíše nebo vždy uplatňujete aktivní mediaci bezpečného internetu, aby Vaše dítě (děti) nebylo (nebyly) vystaveny online rizikům, na jaká témata se v poskytování rad ohledně bezpečného chování na internetu zaměřujete?

- kyberšikana (šikana prostřednictvím internetu, mobilních telefonů apod.)
- kybergrooming (kontaktování cizí osobou prostřednictvím internetu, mobilních telefonů apod., které má v oběti vyvolat falešnou důvěru a přimět ji k osobnímu setkání, na kterém může dojít k sexuálnímu či jinému útoku)
- kyberstalking (opakované obtěžování prostřednictvím internetu, mobilních telefonů apod., např. zasílání nevyžádaných zpráv a obtěžujících vzkazů)
- sexting (zasílání zpráv, fotografií či videí se sexuálním obsahem prostřednictvím internetu, mobilních telefonů apod.)
- jiné:

8. Uplatňujete restriktce, aby Vaše dítě (děti) nebylo (nebyly) vystaveny online rizikům? Restriktce spočívají v nastavení pravidel, která slouží k omezování jednotlivých činností v online prostředí nebo času stráveného online.

- vždy uplatňuji
- spíše uplatňuji
- spíše neuplatňuji
- nikdy neuplatňuji

9. Jestliže spíše nebo vždy uplatňujete restriktce, aby Vaše dítě (děti) nebylo (nebyly) vystaveno (vystaveny) online rizikům, jaké konkrétní restriktce uplatňujete?

- restriktce časová (omezení doby používání internetu)
- restriktce obsahová (omezení aktivit, které dítě může/nemůže v prostředí internetu dělat)
- restriktce technická (fyzické zamezení přístupu k internetu nebo omezení funkcí internetu – např. využívání zámku nebo programů, které blokují určité webové stránky apod.)
- restriktce behaviorální (omezení, která regulují vzorce a způsoby užívání internetu, např. „Na internet budeš moct, až umyješ nádobí.“)
- jiné:

10. Jestliže spíše nebo vždy uplatňujete restriktce, aby Vaše dítě (děti) nebylo (nebyly) vystaveno (vystaveny) online rizikům, jak často kontrolujete dodržování nastavených pravidel, která slouží k omezování jednotlivých činností v online prostředí nebo času stráveného online, které by dítě (děti) mělo (měly) dodržovat?

- pravidelně (1× až vícekrát týdně)
- občas (1–2× měsíčně)
- nikdy

11. Uplatňujete kontrolu, aby Vaše dítě (děti) nebylo (nebyly) vystaveny online rizikům? Kontrola spočívá ve zpětném sledování, jaké aktivity na internetu dítě provozovalo (např. historie navštívených webových stránek, kontrola záznamu komunikace apod.).

- vždy uplatňuji
- spíše uplatňuji
- spíše neuplatňuji
- nikdy neuplatňuji

12. Jestliže uplatňujete jiné strategie než výše zmíněné, aby Vaše dítě (děti) nebylo (nebyly) vystaveny online rizikům, o jaké konkrétní strategie se jedná?

.....

13. Zaznamenal/a jste někdy, že se Vaše dítě (děti) stalo (staly) obětí některé z forem online rizikového chování, například kyberšikany, kybergroomingu, kyberstalkingu, sextingu či jiné? Zmíněné formy online rizikového chování jsou definovány v položce č. 7 tohoto dotazníku.

- ano, zaznamenal/a
- ne, nezaznamenal/a

14. Jestliže jste zaznamenal/a, že se Vaše dítě (děti) někdy stalo (staly) obětí některé z forem online rizikového chování, o jakou konkrétní formu se jednalo?

- kyberšikana
- kybergrooming
- kyberstalking
- sexting
- jiné:

15. Jestliže jste zaznamenal/a, že se Vaše dítě (děti) někdy stalo (staly) obětí některé z forem online rizikového chování, jakým způsobem jste společně postupovali?

.....

16. Uveďte prosím Vaše pohlaví:

- žena
- muž

17. Uveďte prosím Váš věk:

.....

18. Uveďte prosím věk Vašeho (Vašich) dítěte (děti). Jestliže máte více dětí ve věku od 6 do 18 let, jejich věk prosím oddělte čárkou. Jestliže je některému z Vašich dětí méně než 6 let nebo více než 18 let, jeho věk prosím neuvádějte.

.....